

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών
Σπουδών, Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή
Πολέμου

Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα
«Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

«Διαφθορά και Δημοκρατία στην Τουρκία»

Επιβλέπων : Παπαπανάγος Χάρρυ, Καθηγητής

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2019

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία».

« Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Παύλος Παπαδόπουλος

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
1.1	Διαφθορά και μορφές αυτής	4
1.2	Δημοκρατία στην Τουρκία και πώς αυτή συναντάται	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	9
2.1	Εγχώρια (Τουρκική) ανασκόπηση	9
2.2	Παγκόσμια ανασκόπηση	9
2.2.1	Δημόσια αντίληψη για τη διαφθορά στην Τουρκία	10
2.2.2	Συνέπειες της διαφθοράς	22
2.2.3	Μέτρα αντιμετώπισης της διαφθοράς	27
2.2.4	Πόσο δημοκρατική είναι η Τουρκία του 21 ^{ου} αιώνα;	30
2.2.5	Η σημερινή κατάσταση στην Τουρκία και πώς διαμορφώνεται από το 2018 και εξής	33
2.2.6	Οι υγιείς δημοκρατίες μπορούν να καταπολεμήσουν καλύτερα τη διαφθορά	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ	43
3.1	Μεθοδολογία	43
3.2	Δεδομένα	43
3.2.1	Ο «δείκτης αντίληψης για τη διαφθορά» (C.P.I.)	
3.2.2	Ο «δείκτης δημοκρατίας» (D.I.)	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:	ΑΝΑΛΥΣΗ	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	59
5.1	Δικαιοσύνη και νομικό πλαίσιο	60
5.2	Πολιτικό σύστημα στην Τουρκία	60
5.3	MME και κοινωνία	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ	63

6.1	Συμπεράσματα	63
6.2	Προτάσεις	63
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	69

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- T.I: Transparency International-Διεθνής Διαφάνεια
- WB: World Bank Group
- CPI: Corruption Perception Index
- GCB: Global Corruption Barometer
- BPI: Bribe Payers Index
- GCI: Global Competitiveness Index
- IEF: Index of Economic Freedom
- EDB: Easy Doing Business
- GI: Government Defense Anti-Corruption Index
- CI: Defense Companies Anti-Corruption Index
- CATI: Computer Assisted Telephone Interviewing
- AKP: Justice and Development Party
- MHP : Nationalist Movement Party
- HDP: People's Democratic Party
- DTP: Pro-Kurdish Democratic Society Party
- SELDI: Southeast European Leadership for Development and Integrity
- GRECO:Group of States Against Corruption
- OLAF: European Anti-Fraud Office
- EBRD: European Bank of Reconstruction and Development
- I.U: Intelligence Unit
- UNCAC:United Nation's Convention Against Corruption

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

- Πίνακας 2.1: Τα Μεγαλύτερα Προβλήματα στην Τουρκία
- Πίνακας 2.2: Πράξεις που Υπόκεινται σε Διαφθορά στην Τουρκία
- Πίνακας 2.3: Πιθανοί Λόγοι Διαφθοράς και Ικανότητα των Μέτρων Αντιμετώπισής τους
- Πίνακας 2.4: Ποσοστό Εμπλοκής Κρατικών Αξιωματούχων
- Πίνακας 2.5: Τάση Εμπλοκής με τη Διαφθορά Διαφόρων Επαγγελματικών Κλάδων
- Πίνακας 2.6: Τα πιο Διεφθαρμένα Επαγγέλματα
- Πίνακας 2.7: Πιο Διεφθαρμένη Χώρα στα Βαλκάνια
- Πίνακας 2.8: Παγκόσμια Κατάταξη της Τουρκίας με Βάση τη Διαφθορά
- Πίνακας 2.9: Εμπόδια στο Ρυθμό Υλοποίησης των Μεταρρυθμίσεων
- Πίνακας 3.1: Ιδρύματα που χρησιμοποιήθηκαν για την έκδοση του C.P.I. 2018
- Πίνακας 3.2: Παγκόσμια κατάταξη με βάση τη συνολική βαθμολογία του C.P.I. 2018
- Πίνακας 3.3: Κατάταξη με βάση τη βαθμολογία του C.P.I. μεταξύ των χωρών του OECD (ΟΟΣΑ)
- Πίνακας 3.4: Κατάταξη με βάση τη βαθμολογία μεταξύ των χωρών του G20
- Πίνακας 3.5: Ιστόγραμμα ομάδας χωρών με βάση τη μικρότερη βαθμολογία του C.P.I.
- Πίνακας 3.6: Διεθνής κατάσταση των χωρών με βάση το δείκτη δημοκρατίας D.I.
- Πίνακας 3.7: Διεθνής κατάταξη της Τουρκίας με βάση το δείκτη δημοκρατίας D.I.
- Πίνακας 3.8: Κατάταξη της Τουρκίας με βάση το δείκτη δημοκρατίας μεταξύ των χωρών της Δυτικής Ευρώπης
- Πίνακας 3.9: Ποσοστιαία κατανομή των κατηγοριών του δείκτη δημοκρατίας για τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης
- Πίνακας 4.1: Συσχετισμός στοιχείων διαφθοράς και δημοκρατίας στην Τουρκία
- Πίνακας 6.1: Η Ελευθερία του Τύπου στην Τουρκία

Στο Θεό για την Ευλογία Του.

Στον πατέρα μου που έφυγε νωρίς.

Στη σύζυγο και τα παιδιά μου για τα πάντα.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιείται και παρουσιάζει το κεφάλαιο της διαφθοράς, που αποτελεί έναν καθοριστικό παράγοντα για την πορεία και την εξέλιξη μιας χώρας. Στην υπόψη συγγραφή παρουσιάζονται τόσο η έννοια και τα είδη της, όσο και ο βαθμός επηρεασμού της Τουρκίας σε σχέση με διεθνείς δείκτες και παραμέτρους που μελετώνται σε συνδυασμό με την «ποσότητα» δημοκρατίας που διατείνεται η παρούσα τουρκική κυβέρνηση ότι διατρέχει το σύνολο της επικράτειάς της. Η αξιολόγηση της διαφθοράς γίνεται λαμβάνοντας υπόψη τις μελέτες και τις έρευνες με βάση τις οποίες διεθνείς οργανισμοί, όπως η Διεθνής Διαφάνεια (Transparency International- T.I.) αποτυπώνουν το μέγεθος της διαφθοράς στην Τουρκία με συγκριτικούς δείκτες σε επηρεαζόμενους τομείς της καθημερινής ζωής των Τούρκων πολιτών. Επίσης, η μελέτη του κατά πόσον η Τουρκία είναι δημοκρατική χώρα και αν ναι, σε ποια κατηγορία κατατάσσεται και γιατί, μας δίνει την τελική εικόνα για τον τρόπο με τον οποίο συνδέεται η διαφθορά σε «δημοκρατίες» τύπου Τουρκίας. με την έννοια αυτής καθεαυτή της Δημοκρατίας και αποτυπώνεται σε μετρήσεις από διεθνώς αναγνωρισμένους φορείς όπως η Intelligence Unit (I.U.). Έτσι, η «Υβριδική Δημοκρατία» της Τουρκίας αποδεικνύεται ότι επηρεάζεται άμεσα και σε υψηλό βαθμό από τη διαφθορά, όχι μόνο στο εσωτερικό της, αλλά και στις διεθνείς της προσεγγίσεις.

Abstract

The paper focuses giving a sight on the corruption chapter, which remain a crucial pillar for the ongoing presence and advancement of a country. On the paper in view are presented both the sense and categories and affection's degree in Turkey, in association with international indexes and parameters, they have been considered in conjunction with the "quantity" of democracy Turkish government claims is applied to its nationwide. Corruption assessment is being in fact having in mind scientific studies and researches on the ground that international organizations such as Transparency International (T.I.), they reveal the impact of corruption trace in Turkey, giving in public comparative indexes in sectors affected on Turkish citizens daylifes . On the other hand, the study on what extend Turkey belongs to the democratic net countries, and if this happens, what kind of democracy is being placed and why, it gives us the finally the concept of the way that corruption in countries such as Turkey is highly interconnected to real democracy. This relation is clearly stated using details from internationally recognized bodies such as Intelligence Unit (I.U.). Thus, "hybrid democracy" established in Turkey, has been proved that is definitely connected at a high level to corruption, not only inner, but in its international relationships.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα από τα πολλά χαρακτηριστικά των σύγχρονων κοινωνιών αποτελεί και η διαφθορά που εξαπλώνεται σε κάθε πτυχή τους και σε κάθε στίβο κατατριβής των ανθρώπινων σχέσεων, οπωσδήποτε όμως κορυφώνεται στους οικονομικούς τομείς που θεωρούνται και ορθώς, ευάλωτοι και ιδιαίτερα ευαίσθητοι σε παράγοντες που αυτή καθεαυτή η διαφθορά χρησιμοποιεί και «μολύνει».

Η διαφθορά ενέχει σοβαρούς κινδύνους για την οικονομία και την κοινωνία στο σύνολό της. Πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο υποφέρουν από τη βαθιά ριζωμένη διαφθορά που εμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη, υπονομεύει τη δημοκρατία και βλάπτει την κοινωνική δικαιοσύνη και το κράτος δικαίου. Η διαφθορά ποικίλλει ως προς το είδος και την έκτασή της από τη μια χώρα στην άλλη, ωστόσο, επηρεάζει όλα τα κράτη. Θίγει τη χρηστή διακυβέρνηση, την ορθή διαχείριση του δημοσίου χρήματος, και τις ανταγωνιστικές αγορές. Σε ακραίες περιπτώσεις, υπονομεύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στους δημοκρατικούς θεσμούς και τις διαδικασίες.

Οι αρνητικές επιπτώσεις της διαφθοράς στη δημοκρατία έχουν υπάρξει αντικείμενο μελέτης ήδη από την αρχαία Ελλάδα. Ο Πλάτωνας, όπως και ο Αριστοτέλης, σε ένα από τα λίγα σημεία σύγκλισής τους, θεωρούσαν την δημοκρατία ως μία ατελή και διαστρεβλωμένη μορφή πολιτεύματος, και συνεπώς εκ φύσεως διεφθαρμένη. Μάλιστα, ο ίδιος ο Αριστοτέλης πρότεινε μέτρα καταπολέμησης της διαφθοράς, περιλαμβανομένης για παράδειγμα της διαμόρφωσης της διοίκησης ώστε να μην είναι δυνατή η κατάχρηση εξουσίας¹.

1.1 Διαφθορά² και μορφές αυτής

Δεν υφίσταται συγκεκριμένος ορισμός που να δίνει τις ακριβείς διαστάσεις του φαινομένου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη Wikipedia και στο λήμμα «Διαφθορά», ορίζεται ως η κατάχρηση ανατεθειμένης εξουσίας με σκοπό το προσωπικό όφελος, ενώ το Transparency International - Greece³ κατηγοριοποιεί τη διαφθορά σε

---

¹ Από το συνέδριο που συνδιοργανώθηκε από το Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης και τη Μονάδα Έρευνας «Ευρωπαϊκές Πολιτικές και Δημοκρατία» (EUPOLDEM) του Εργαστηρίου Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας στις 26 Απρ 2018

² Η [9η Δεκεμβρίου](#) γιορτάζεται ως Παγκόσμια Ημέρα κατά της Διαφθοράς, γιατί την ημέρα αυτή το 2003, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υιοθέτησε τη Συνθήκη κατά της Διαφθοράς.

³ <https://www.transparency.org/country/GRC>

μεγάλη, μικρή και πολιτική, κάτι που εξαρτάται από το ποσό των χρημάτων που χρησιμοποιούνται και τον τομέα στον οποίο αυτή αναφέρεται. Διεφθαρμένος μπορεί να είναι αιρετός, δημόσιος ή ιδιωτικός υπάλληλος στον οποίο έχει ανατεθεί εξουσία .

Συνήθως η κατάχρηση έγκειται στην παράνομη, συνήθως μυστική, απόκτηση ιδιωτικής περιουσίας ή αποκόμιση κάποιου άλλου ιδιωτικού οφέλους. Η κατάχρηση της κυβερνητικής δύναμης για άλλους λόγους (μη-ιδιωτικούς), όπως η καταστολή των πολιτικών αντιπάλων και η βιαιότητα της αστυνομίας, δε θεωρείται διαφθορά.

Όλες οι μορφές κυβερνήσεων είναι ευαίσθητες στη διαφθορά και την πολιτική δωροδοκία. Οι μορφές διαφθοράς ποικίλλουν: περιλαμβάνουν τη δωροδοκία, τον εκβιασμό, το νεποτισμό, την υπεξαίρεση χρημάτων, τη δωροληψία και την κατάχρηση. Ενώ η διαφθορά μπορεί να διευκολύνει την εγκληματική επιχειρηματικότητα όπως την εμπορία ναρκωτικών, τα «ξεπλυμένα» χρήματα, και την παράνομη διακίνηση προϊόντων, δεν περιορίζεται μονάχα σε κυβερνητικούς υπαλλήλους, αλλά επεκτείνεται και σε οργανώσεις που πραγματοποιούν εγκλήματα. Σε μερικά έθνη η διαφθορά είναι τόσο κοινή, που αναμένεται όταν αλληλεπιδρούν οι μικρές επιχειρήσεις ή οι απλοί πολίτες με τους κυβερνητικούς ανώτερους υπαλλήλους. Το αποτέλεσμα της πολιτικής διαφθοράς είναι η κλεπτομανία.

Η διαφθορά διαφέρει ανάλογα με τη χώρα ή την εξουσία. Ορισμένες πολιτικές πρακτικές χρηματοδότησης που είναι νόμιμες σε μια χώρα μπορούν να είναι παράνομες σε άλλη. Σε μερικές χώρες, οι κυβερνητικοί ανώτεροι υπάλληλοι έχουν τόσο ευρείες δυνάμεις, που τα όρια μεταξύ του νόμιμου και του παράνομου είναι αρκετά δύσκολο να ορισθούν.

Παράλληλα, το συμβούλιο της Ευρώπης στη «Σύμβαση περί Διαφθοράς για Θέματα Αστικού Δικαίου (Civil Law Convention on Corruption)» καθορίζει στο άρθρο 2 ότι: «Διαφθορά νοείται η απαίτηση, προσφορά, παροχή ή αποδοχή, άμεσα ή έμμεσα, δώρου ή οποιουδήποτε άλλου μη προσήκοντος ωφελήματος ή υπόσχεσης ενός τέτοιου ωφελήματος που επηρεάζει την ορθή εκτέλεση καθήκοντος ή την απαιτούμενη συμπεριφορά του λήπτη του δώρου ή του προσήκοντος ωφελήματος ή της υπόσχεσης ενός τέτοιου ωφελήματος.

Με βάση το δεδομένο ότι η διαφθορά και οι δείκτες αυτής όπου συναντώνται ανά χώρα ή τομέα δίνουν τέτοια ώθηση τόσο για μελέτη του φαινομένου σε επιστημονικούς κύκλους, όσο και σε αναλύσεις των επιπτώσεων και των μειζόνων προβλημάτων που αυτή δημιουργεί και

γίνονται αντικείμενο συζητήσεων σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, δε θα ήταν καθόλου παράτολμο να θεωρηθεί ότι αυτή καθεαυτή η διαφθορά αποτελεί και τον κύριο λόγο που διεθνείς οργανισμοί, εθνικά και μη κυβερνητικά όργανα και οργανώσεις καθώς και πληθώρα αναλυτών ανά χώρα και ανά τον κόσμο, προβαίνουν σε μετρήσεις, αναλύσεις, συζητήσεις και συμπεράσματα τόσο για τις εκφάνσεις και τους κύκλους όπου αυτή συναντάται, όσο και για τους τρόπους αντιμετώπισής της.

Σύμφωνα με την προαναφερθείσα διεθνή Μη Κυβερνητική Οργάνωση (Transparency International) έχει υπολογιστεί ότι κάθε χρόνο πληρώνονται σε όλο τον κόσμο για δωροδοκίες πάνω 1 τρισεκατομμύριο δολάρια, γεγονός που εντείνει τη διαφθορά και συμβάλλει στην υπονόμευση του μέλλοντος των επερχόμενων γενεών. Κάθε πράξη δωροδοκίας συμβάλλει στη φτώχεια, αποτελεί τροχοπέδη στην πρόοδο και αποστερεί πόρους για επενδύσεις.

Η οργάνωση, με έδρα το Βερολίνο, εκτιμά ότι σχεδόν το 70% των χωρών σε διεθνές επίπεδο αντιμετωπίζει «σοβαρό πρόβλημα» φαινόμενων δωροδοκίας και δωροληψίας στον δημόσιο τομέα. Διαπιστώνει επιδείνωση του φαινομένου και ζητεί από τα μεγάλα χρηματοπιστωτικά κέντρα να καταβάλουν προσπάθεια για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα. Η διαφθορά και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος παραμένουν σημαντικό πρόβλημα για τις χώρες των BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα), ενώ η διαφθορά παρουσιάζει αύξηση στις αναδυόμενες οικονομίες, όπως η Κίνα κι η Τουρκία.

1.2 Δημοκρατία στην Τουρκία και πώς αυτή συναντάται

«Ω δημοκρατία, ποι προβιάς ημάς ποτέ;» (Αχ Δημοκρατία, πού θα μας οδηγήσεις;)⁴

Η δημοκρατία⁵ είναι το πολίτευμα όπου η εξουσία πηγάζει από τον λαό, ασκείται από τον λαό και υπηρετεί τα συμφέροντα του λαού

Κεντρικό χαρακτηριστικό της δημοκρατίας είναι η λήψη αποφάσεων με ψηφοφορία: των πολιτών, στην άμεση δημοκρατία, ή κάποιων αντιπροσώπων τους, στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

Σύμφωνα λοιπόν με τον ορισμό της Δημοκρατίας, όπως δίνεται πιο πάνω, αυτή χωρίζεται σε τρία μέρη:

---

⁴ Αριστοφάνης,445-386 π.Χ, Αρχαίος Έλληνας κωμωδιογράφος (Ορνιθες)

⁵ Wikipedia

- Η εξουσία πηγάζει από τον λαό. Αυτό σημαίνει, κι αν πάρουμε σαν δεδομένο ότι η λειτουργία του πολιτεύματος θα περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την ύπαρξη κυβέρνησης, ότι για να είναι η κυβέρνηση δημοκρατική θα πρέπει να είναι δημοφιλής, ή τουλάχιστον να τυχαίνει της αποδοχής των πολιτών. Ή αλλιώς αντλεί τη νομιμότητα της από το λαό.

- Η εξουσία ασκείται από τον λαό. Αυτό σημαίνει ότι για να είναι ένα πολίτευμα δημοκρατικό θα πρέπει με κάποιους τρόπους να εξασφαλίζει τη συμμετοχή των πολιτών στις πολιτικές διαδικασίες, τις διαδικασίες διακυβέρνησης και λήψης αποφάσεων. Για παράδειγμα, πέρα των εκλογών ανάδειξης των οργάνων της πολιτείας, αυτό μπορεί να σημαίνει τη διενέργεια δημοψηφισμάτων.

- Η εξουσία εξυπηρετεί τα συμφέροντα του λαού. Αυτό σημαίνει ότι τα όργανα της πολιτείας που είναι φορείς εξουσίας (κυβέρνηση, βουλή κ.ο.κ.) πρέπει να υπηρετούν και να προασπίζουν τα συμφέροντα του συνόλου της κοινωνίας, και όχι π.χ. κάποιου εκτός της κοινωνίας ή π.χ. κάποιων μόνο τμημάτων της. Για παράδειγμα, αυτό μπορεί να σημαίνει ότι πρέπει να επιδιώκουν την ευρύτερη δυνατή συναίνεση. Επίσης σημαίνει ότι ταυτόχρονα με την αρχή της πλειοψηφίας πρέπει να υπάρχουν μηχανισμοί που προασπίζουν τα συμφέροντα της μειοψηφίας.

Τι γίνεται όμως στην Τουρκία πραγματικά: Είναι τελικά τόσο δυνατή και στέρεα η πολυσυζητημένη δημοκρατία στη γείτονα χώρα;

Είναι γνωστό ότι η προσπάθεια πολλών κρατών συμμάχων της Τουρκίας και για ικανό χρονικό ορίζοντα, αναλωνόταν στην προώθηση της στρατηγικής που ήθελε την Τουρκία πρότυπο ισλαμικής Δημοκρατίας. Έτσι μετ' επιτάσεως, ειδικά πριν από την περίοδο της επέμβασης στο Ιράκ, αλλά και μετά από τις έντονες εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης, παρουσιαζόταν ως υπέρμαχος της αγνής και άδολης δημοκρατικής κατοχύρωσης, άσχετα με τις εν εξελίξει, εκείνη την εποχή, καταστάσεις που οδηγούσαν στην καταστρατήγηση βασικών ελευθεριών και δικαιωμάτων του ανθρώπου τόσο σε πολιτειακό επίπεδο, όσο και στο ευρύτερο διακρατικό εσωτερικό πλαίσιο της χώρας.

Με το δεδομένο του προσφιούς έθνους της τουρκικής κυβέρνησης να εκδιώκει δια φυλακίσεως δημοσιογράφους των οποίων ο αριθμός είναι ασύγκριτα υψηλότερος από άλλες χώρες με αυταρχικές κυβερνήσεις (πχ. Ιράν, Β. Κορέα), δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι οι όποιες επιφανειακές αλλαγές επιχειρήθηκαν από τους κρατούντες της χώρας για να αλλάξει ύφος, ήθος και προοπτική και να καταστεί μία

εξευρωπαϊσμένη «δυτικού» τύπου δημοκρατία, δεν απέδωσαν. Ελευθερία έκφρασης ανύπαρκτη, δικαιώματα γυναικών στο περιθώριο, δικαιώματα μη μουσουλμανικών θρησκευτικών κοινοτήτων ούτε που να μπορεί να γίνει λόγος, κουρδικό ζήτημα άλυτο με την παγκόσμια αντίδραση να συνοδεύει τις πρόσφατες επιχειρήσεις εκκαθάρισης στα ΒΑ σύνορά της. Κορωνίδα όλων των παραπάνω, ένα κράτος, που όπως αποκαλείται από αυτούς καθατούς τους Τούρκους πολιτικούς αναλυτές ήταν και παραμένει βαθύ με σημαντικές αρνητικές αλλαγές ως προς την επίδραση της στρατιωτικής εξουσίας, που συνεπικουρείται από την ανύπαρκτη ανεξαρτησία και αξιοπιστία των ΜΜΕ. Η κομματικά ελεγχόμενη Δικαιοσύνη συντηρεί παράτυπες, αν όχι παράνομες, δραστηριότητες επιχειρήσεων που στηρίζουν την κυβέρνηση, ενώ όσοι δεν εξυπηρετούν τα συμφέροντά της διώκονται. Είναι λοιπόν πολύ ελκυστικό να μιλάμε για μία κυβερνητική πλειοψηφία του σχεδόν 60% των πρόσφατων προεδρικών εκλογών, η οποία μπορεί να βιώνει μέρες δόξας με κεντρικό πρόσωπο, τον αδιαμφισβήτητο στα πρόσωπα των «υπηκόων» του, ηγέτη Ερντογάν και να καθομολογείται κοινώς ότι ακολουθεί μία άνευ προηγουμένου αυταρχική κυβερνητική πορεία. Έτσι στο σημείο αυτό, πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι τα αναφερόμενα παραπάνω χαρακτηριστικά της κρατούσας κυβέρνησης, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για μία κατ' επίφαση δημοκρατία, καθώς απουσιάζει το βασικό της συστατικό η ελευθερία, η οποία «δεν δίνεται ποτέ εθελοντικά από τον καταπιεστή, πρέπει να κατακτηθεί από τον καταπιεζόμενο».⁶ Η ζώσα δημοκρατία απαιτεί την παρουσία πολύ περισσότερων χαρακτηριστικών: σεβασμό στα ατομικά δικαιώματα, διαχωρισμό των εξουσιών, κράτος δικαίου, ελευθερία έκφρασης και ανθρώπινη συμμετοχική δημοκρατία, όχι μόνο εκλογές.

Η υπόψη διατριβή χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο, αποτελεί και ο εισαγωγικό σημείωμα του συντάκτη τούτης της διατριβής. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση αυτής. Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τη χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία καθώς και τα δεδομένα που συλλέχθηκαν. Στο τέταρτο κεφάλαιο ακολουθεί η ανάλυση των αποτελεσμάτων με βάση τα συλλεχθέντα στοιχεία και τους χρησιμοποιηθέντες δείκτες, ενώ το πέμπτο κεφάλαιο περιέχει τις προτεινόμενες αλλαγές που θεωρείται ότι μπορεί να αλλάξουν τη διαμορφωθείσα κατάσταση, υπό προϋποθέσεις. Τέλος το έκτο κεφάλαιο αποτυπώνει τα συμπεράσματα που οδηγούν σε αντίστοιχες προτάσεις που στοιχειοθετούν ικανές ενέργειες για περαιτέρω έρευνα.

---

⁶ Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, 1929-1968, Αφροαμερικανός ηγέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Εγχώρια (Τουρκική) Ανασκόπηση

Το 2016 η έκθεση του Ινστιτούτου Southeast European Leadership for Development and Integrity (SELDI)⁷ διεξήγαγε μια έρευνα βασισμένη σε εκτιμήσεις για τη διαφθορά στη ΝΑ Ευρώπη καλύπτοντας τις ποικίλες απόψεις της νόμιμης και «καθιερωμένης» πλέον διαφθοράς σε εννέα χώρες, μεταξύ των οποίων και η Τουρκία, υπογραμμίζοντας τα χαρακτηριστικά και τις προκλήσεις του αντίστοιχου κράτους, μετρώντας έτσι τα πραγματικά επίπεδα αυτής. Έτσι, η έκθεση, που είναι και η τελευταία διαθέσιμη του συγκεκριμένου Ινστιτούτου, κάλυψε την περίοδο Φεβρουαρίου–Μαρτίου 2014 και Φεβρουαρίου 2016 για τη διαφθορά εστιάζοντας στην Τουρκία. Έτσι, κάλυψε θέματα αντίληψης της κοινής γνώμης για τη διαφθορά σε τομείς όπως η ενέργεια και η κατάσταση της «κρυμμένης» οικονομίας στην Τουρκία. Αυτό στο οποίο κατέληξε είναι το ότι πέρα από κάθε προσωπική άποψη και εμπειρία, το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον αποτελεί τον κύριο παράγοντα αντίληψης διαφθοράς (CPI). Ο δείκτης αυτός αποτελεί ένα ιδιαίτερο εργαλείο στην αντιμετώπιση αυτής, τόσο στην ανάδειξη, όσο και στην εξάλειψη. Είναι εμφανές, ότι για τη μελετώμενη περίοδο τόσο το εκπαιδευτικό σύστημα όσο και τα πολιτικά κόμματα έδειξαν ιδιαίτερη ανησυχία και αυξημένη αντίληψη, καθόσον αποτελεί ένα καίριο σημείο διαμόρφωσης της εκλογικής συμπεριφοράς. Παρά την εμπλοκή όχι μόνον των επίσημων δημόσιων φορέων αλλά και των διαφόρων ιδρυμάτων δημοσίων ή μη, σε ένα τέτοιας έκτασης θέμα, η διαμορφούμενη κατάσταση βρίσκει τη νέα γενιά ιδιαίτερα αισιόδοξη, καθόσον η συμπεριφορά της καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική ενάντια στη μάχη της καταπολέμησης της διαφθοράς.

2.2 Παγκόσμια Ανασκόπηση

Παράλληλα, η συμβολή των Διεθνών Οργανισμών στην καταπολέμησή της διαφθοράς αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο για τα υγιή στελέχη της κοινωνίας και των επιχειρήσεων - υπηρεσιών να συνεχίζουν να αγωνίζονται αντιστεκόμενοι.

Ο χαρακτηρισμός της διαφθοράς ως ένα φαινόμενο με τρομακτικές και απρόβλεπτες, τις περισσότερες φορές, συνέπειες, τόσο για τις οικονομίες των Κρατών, όσο και για την ίδια τη σύσταση αυτών, αποτέλεσε αιτία σύστασης

---

⁷ Southeast European Leadership for Development and Integrity. (2016). *Corruption Reports 2016:Public Perceptions*. (Φυλλάδιο). Istanbul: Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV).

Οργανισμών για την καταπολέμησή της, αλλά και τη δημιουργία του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου για την όσο το δυνατόν, εκρίζωση του φαινομένου αυτού από την καθημερινότητα των πολιτών. Ένας ικανός αριθμός διεθνών οργανισμών όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), η Διεθνής Διαφάνεια (Τ.Ι), η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) και το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Παγκόσμια Τράπεζα και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), δραστηριοποιούνται ενεργά και μεθοδικά με τη διαφθορά και μάχονται εναντίον της . Ως αποτέλεσμα αυτής της πραγματικά ευμεγέθους παγκόσμιας δραστηριοποίησης είναι η δημιουργία ενός λεπτομερούς συμβατικού πλαισίου, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε διεθνές επίπεδο, που αποσκοπεί στην ενοποίηση των εθνικών πρακτικών και των μεθόδων δράσης τους.

2.2.1 Δημόσια Αντίληψη για τη Διαφθορά στην Τουρκία

Όπως προαναφέρθηκε, η δημόσια αντίληψη για τη διαφθορά αποτελεί έναν εξαιρετικά σημαντικό δείκτη και εργαλείο μαζί για την παρατήρηση και τη μέτρησή της. Αυτή όπως είναι φυσικό διαφέρει από άτομο σε άτομο καθώς παράγοντες όπως το επίπεδο της εκπαίδευσης, ο τόπος διαμονής, η πολιτική ιδεολογία και η ηλικία καθιστούν αυτή τη μέτρηση ιδιαίτερα επισφαλή.

Η κρίσιμη καμπή για την Τουρκία το εξεταζόμενο διάστημα αποτέλεσαν οι τοπικές δημοτικές εκλογές της 30^{ης} Μαρτίου του 2014 και ο διαφαινόμενος ισχυρισμός της κοινής γνώμης για τα δυσθεώρητα ύψη διαφθοράς της περιόδου από 17 έως 25 Δεκ του ίδιου χρόνου. Ο πρωθυπουργός της περιόδου εκείνης (R. T. Erdogan, έως 28 Αυγ 2014) και αρκετοί υπουργοί του κατηγορήθηκαν για διαφθορά, κάτι το οποίο κάλυψαν ευρέως τα ΜΜΕ και συντηρούσαν για μήνες. Φυσικά, οι αντιδράσεις απέναντι στο θέμα έχει άμεση σχέση με την κομματική – πολιτική τοποθέτηση της κοινής γνώμης. Κατά τη διενέργεια της έρευνας που αποτυπώθηκε στην έκθεση, και ιδιαίτερα στις αρχές του 2016, γεγονότα όπως τρομοκρατικές επιθέσεις στο έδαφος της Τουρκίας και αστυνομικές ή/και στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον τρομοκρατικών οργανώσεων κυριάρχησαν στην καθημερινότητα των πολιτών. Συνέπεια της διαρκώς βιωμένης κατάστασης των Τούρκων πολιτών ήταν οι συζητήσεις για την ασφάλεια και τα θέματα της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής να έχουν πολλαπλασιαστεί.

Το θερμό πολιτικό σκηνικό, κατά το οποίο δύο εκλογικές αναμετρήσεις διεξήχθησαν τον Ιούνιο και το Νοέμβριο του 2015, είχε ως αποτέλεσμα την αποτυχία σχηματισμού συνασπισμού κυβέρνησης τον Ιούνιο και την ανάδειξη ως αυτοδύναμου νικητή των εκλογών του Νοεμβρίου το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) του R. T. Erdogan. Η διαρκής παραμονή του κόμματος ΑΚΡ στην εξουσία όλα αυτά τα χρόνια (με ανάδειξη του πρωθυπουργού από τα «σπλάχνα» του και από το 2014 του Προέδρου πλέον της χώρας), έδωσε δείγματα διαρθρωτικών αλλαγών στους διάφορους τομείς της χώρας (κυρίως

στον πολιτικό και τον οικονομικό), με σκοπό στοχευμένες παρεμβάσεις και μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Η πράξη και η σημερινή εικόνα της Τουρκίας αποδεικνύει ότι οι αλλαγές αυτές δε συνοδεύτηκαν από αντίστοιχες μεταβολές μείωσης του φαινομένου στη χώρα, καθόσον η έκδοση νόμων, χωρίς ουσιαστική εφαρμογή, καθώς και η σύσταση διαφόρων επίσημων φορέων για την πάταξή της, χωρίς να διαθέτουν αφενός πρωτοβουλία κινήσεων, αφετέρου ανεξαρτησία ελέγχου⁸, δεν θα μπορούσε να έχει άλλο αποτέλεσμα από αυτό της διατήρησης του φαινομένου και της εμφάνισής του και σε περισσότερους τομείς της δημόσιας διοίκησης.

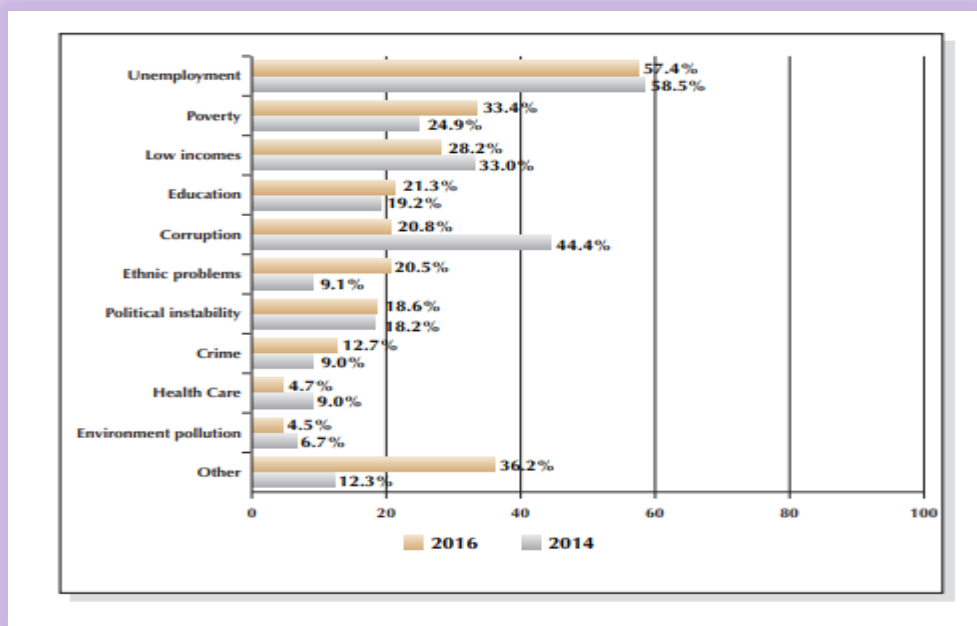
Είναι τελικά η διαφθορά στην Τουρκία μείζον θέμα που αξίζει να μελετηθεί σε βάθος;

Για την καλύτερη αντίληψη του επιπέδου της διαφθοράς και των στοιχείων που αυτή επηρεάζει, παρουσιάζονται παρακάτω τα ευρήματα της έρευνας μέσα από συγκριτικά ιστογράμματα.

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 2.1, στο αντίστοιχο ερώτημα για τα μείζονα προβλήματα της τουρκικής κοινωνίας, η διαφθορά αποτελεί τη δεύτερο μεγαλύτερο πρόβλημα για το 44% των ερωτηθέντων για το 2014, ενώ καταλήγει στην πέμπτη θέση το 2016 για το 21% των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Πίνακας 2.1

Τα μεγαλύτερα προβλήματα στην Τουρκία

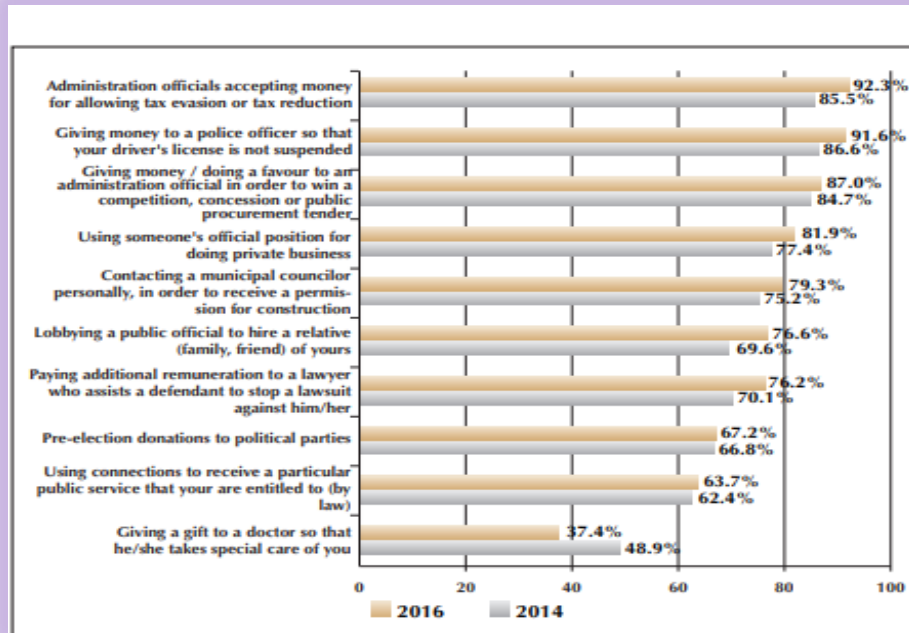

⁸ Talbot, Valeria, 2015. "The Uncertain Path of the New Turkey". Milan: Istituto per gli Studi di Politica Internazionale.

Στην ερώτηση για το ποιές πράξεις καθίστανται πιο ευάλωτες στη διαφθορά (Πίνακας 2.2) είναι εντυπωσιακό ότι τόσο το 2014, όσο και το 2016, το 85,5% και το 92% αντίστοιχα των συμμετεχόντων απάντησε ότι η κεντρική διοίκηση του κράτους είναι αυτή που δωροδοκείται για θέματα που αφορούν επιβολή ή μείωση φόρων, η αστυνομία, το ιατρικό προσωπικό.

Πίνακας 2.2

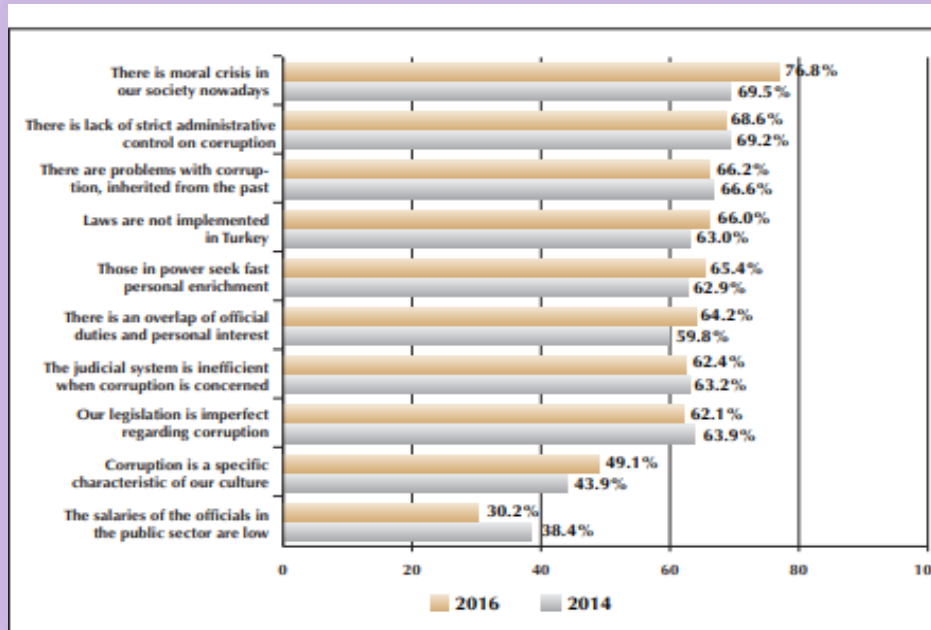
Πράξεις που υπόκεινται σε διαφθορά στην Τουρκία

Επιπροσθέτως, ως πιθανούς λόγους διαφθοράς στην Τουρκία το 2016 (Πίνακας 2.3), το 77% απάντησε ότι η διαφθορά έχει αρχικά ηθική βάση, ενώ παράλληλα το 69% των ερωτηθέντων δηλώνει πως υπάρχει έλλειψη αυστηρού ελέγχου για πάταξη της διαφθοράς. Επίσης, το 67% δηλώνει την πεποίθησή του ότι τα ζητήματα διαφθοράς αποτελούν κληροδότημα του παρελθόντος στους νεότερους Τούρκους πολίτες.

Πίνακας 2.3

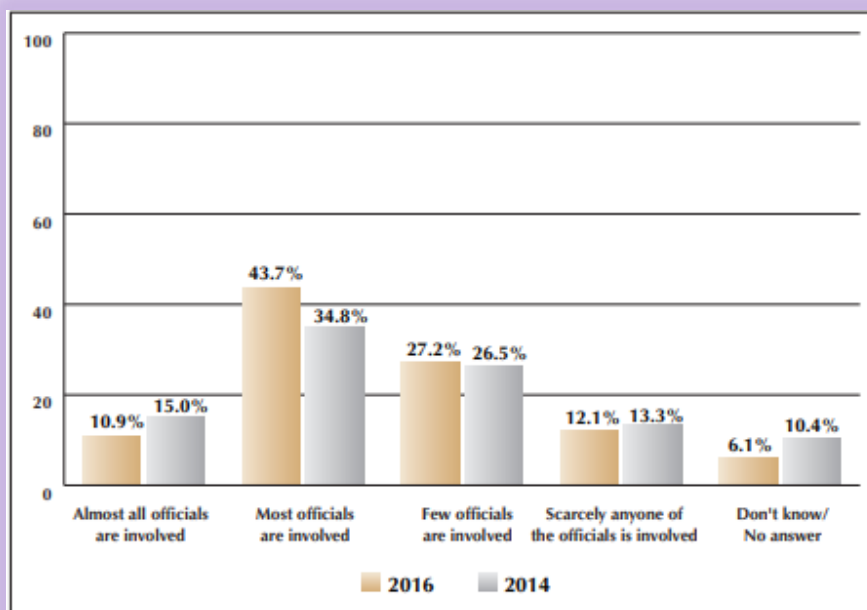
Πιθανοί λόγοι διαφθοράς και ικανότητα των μέτρων αντιμετώπισής της

Αναφορικά με την εμπλοκή κρατικών αξιωματούχων σε θέματα διαφθοράς (Πίνακας 2.4), σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες (44%) απάντησαν ότι έχουν αυτοί εμπλακεί κατά το έτος 2016.

Πίνακας 2.4

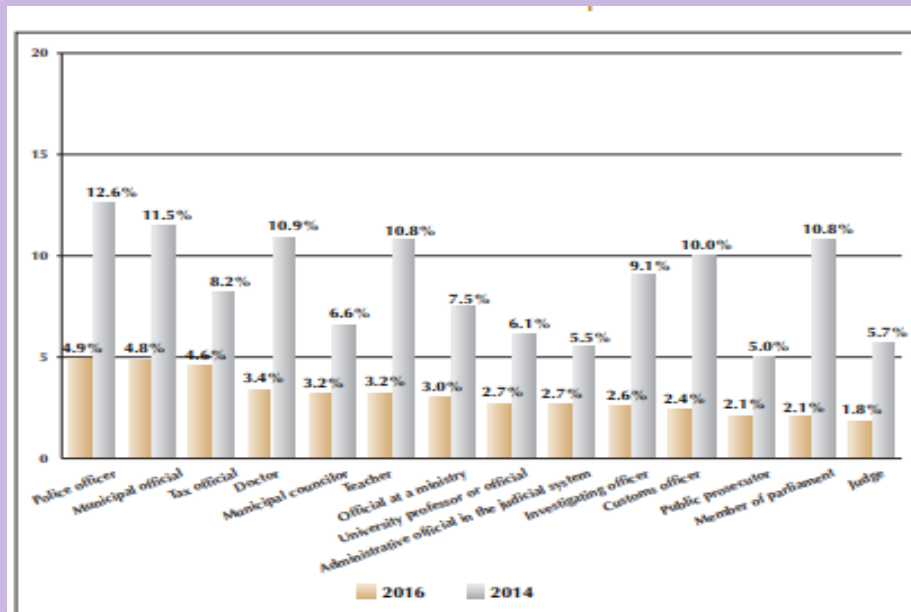
Ποσοστό εμπλοκής των κρατικών αξιωματούχων

Οι κατηγορίες των επαγγελματιών που έχουν την τάση εμπλοκής, άλλες περισσότερο και άλλες λιγότερο (Πίνακας 2.5), σε θέματα διαφθοράς είναι οι αστυνομικοί, οι δημοτικοί υπάλληλοι, οι γιατροί, οι δάσκαλοι, τελωνειακοί υπάλληλοι καθώς και μέλη της Βουλής, δίνοντας τα υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες επαγγελματιών, ιδιαίτερα κατά το έτος 2014.

Πίνακας 2.5

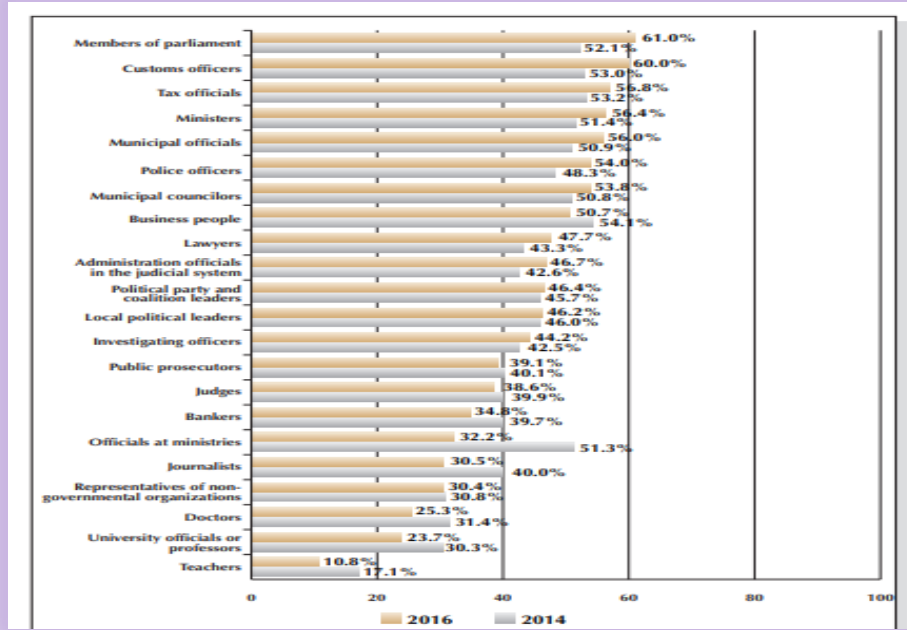
Τάση εμπλοκής με τη διαφθορά διάφορων επαγγελματικών κλάδων

Στον Πίνακα 2.6 αποτυπώνεται η συνολική εικόνα της διαφθοράς ανά επαγγελματική κατηγορία. Αυτό που εντυπωσιάζει είναι ότι δεν υπάρχει είδος επαγγέλματος που να μένει εκτός, με τα μεγαλύτερα ποσοστά, της τάξης μεταξύ του 50 και λίγο πιο πάνω από το 60%, να τα καταλαμβάνουν μέλη της Βουλής, των τελωνείων, δημοτικοί υπάλληλοι και βουλευτές.

Πίνακας 2.6

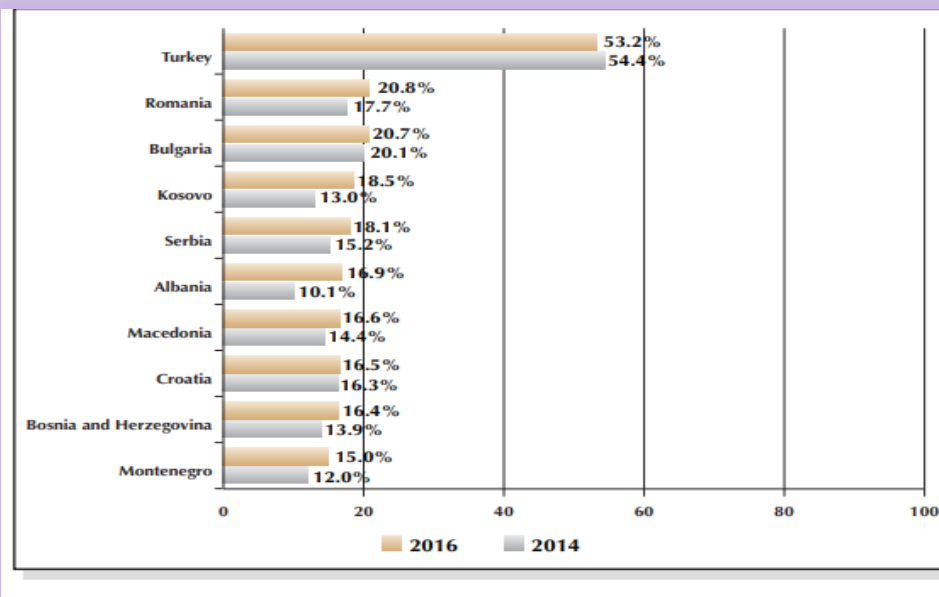
Τα πιο διεφθαρμένα επαγγέλματα

Το σημείο που εντυπωσιάζει ιδιαίτερα είναι το ότι μεταξύ των χωρών των Βαλκανίων (Πίνακας 2.7), η Τουρκία αποτελεί για τους ίδιους τους Τούρκους πολίτες την πιο διεφθαρμένη χώρα με ποσοστό που αγγίζει κάτι παραπάνω από 53% για το 2016 και 54% για το 2014, με δεύτερη τη Ρουμανία με ποσοστά περίπου 21% και 18% περίπου αντίστοιχα.

Πίνακας 2.7

Πιο διεφθαρμένη χώρα στα Βαλκάνια

Από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι χώρες όπως η Τουρκία, θα έπρεπε να συντονίζονται συμβάλλοντας στην καταπολέμηση της διαφθοράς, όπως εξάλλου καθορίζεται και στο Κεφάλαιο II, άρθρο 5 (Πολιτική και Πρακτικές Πρόληψης Εναντίον της Διαφθοράς) της διακήρυξης του συνεδρίου για τη διαφθορά⁹, σύμφωνα με το οποίο: «Κάθε κράτος μέλος, σε συμφωνία με τις θεμελιώδεις αρχές του νομικού του συστήματος, θα πρέπει να αναπτύσσει και ενσωματώνει ή να καθιστά αποδοτικές, συντονισμένες πολιτικές εναντίον της διαφθοράς, που με τη σειρά τους θα ωθούν την κοινωνία σε συμμετοχή για την εξάλειψή της διαφθοράς, αντανακλώντας τις αρχές που καθορίζονται από τους σχετικούς θεσπισμένους νόμους, τη χρηστή διοίκηση στις δημόσιες υποθέσεις, την ακεραιότητα, την υπευθυνότητα και τη διαφάνεια. Το πόσο συνεπής είναι Η Τουρκία στην αποστολή που ανατίθεται στα κράτη από τα Ηνωμένα Έθνη σύμφωνα και με τις προβλέψεις – τις πρώτες του είδους τους- και οι οποίες εισάγουν ουσιαστικά ένα νέο τρόπο θεώρησης εντοπισμού και αντιμετώπισης της διαφθοράς στο πλαίσιο της ενισχυμένης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών, μένει να φανεί στο τέλος της ανάλυσης αυτής της μελέτης. Στόχος αυτών θα πρέπει να είναι οι εξάλειψη των τρόπων που μετέρχονται για να αποκρύπτουν τα παράνομα κέρδη τους.

Σε αντίστοιχη πρόταση του Οκτωβρίου 2019¹⁰ που διεξήχθη από τον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ-Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) σχετικά με θέματα που απασχολούν τις χώρες που παρακολουθεί σε δώδεκα τομείς της δημόσιας και οικονομικής τους δράσης (γεωργία, ανάπτυξη, οικονομία, εκπαίδευση, ενέργεια, περιβάλλον, διακυβέρνηση, υγεία, καινοτομία-τεχνολογία, εργασία και κοινωνία), με στόχο την αναβάθμιση του επιπέδου ζωής των πολιτών των χωρών που παρακολουθεί, μεταξύ των οποίων και η Τουρκία, αναφέρεται ότι η απάντηση που δόθηκε στη σχετική ερώτηση για το εάν η διαφθορά είναι διεσπαρμένη στην κυβέρνηση της χώρας, το 46% των Τούρκων πολιτών απάντησαν καταφατικά. Αυτό δείχνει, πέραν της προφανούς έλλειψης εμπιστοσύνης στην κρατούσα κυβέρνηση και παρά το ότι ως ποσοστό είναι χαμηλότερο από το μέσο όρο (56%) που ο ΟΟΣΑ αναφέρει για τις χώρες που παρακολουθεί, ότι άσχετα με τις όποιες προσπάθειες για την καταπολέμησή της, αυτή έχει ταυτοποιηθεί στη σκέψη των Τούρκων πολιτών ως ταυτόσημη με την πολιτική διακυβέρνηση.

Η διαφθορά σε διάφορες εκφάνσεις και μορφές συναντάται στην Τουρκία χρόνια τώρα, αλλά με ιδιαίτερη ένταση και σοβαρές εκφάνσεις εμφανίζεται επί διακυβέρνησης του ΑΚΡ. Χαρακτηριστική είναι η σχετική αναφορά της αμερικανικής εταιρείας συμβούλων επιχειρήσεων Price

---

⁹ United Nations. (2004). *United Nations Convention against Corruption*. (Φυλλάδιο). Νέα Υόρκη: UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME.

¹⁰ www.oecd.org/statistics

Waterhouse Coopers, η οποία σε έκθεσή της τον Ιανουάριο του 2001 στο Νταβός της Ελβετίας, είχε κατατάξει την Τουρκία 4^η κατά σειρά διεφθαρμένη οικονομικά χώρα στον κόσμο, μετά την Κίνα, την Ινδονησία κι τη Ρωσία¹¹. Επίσης, όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται στην Έκθεση Προόδου (Progress Report 2012) του 2012 (της τελευταίας διαθέσιμης) του Οργανισμού Transparency International (T.I)¹², ενδεικτικές υποθέσεις διαφθοράς που έχουν αντιμετωπιστεί από την τουρκική δικαιοσύνη, εντός και εκτός Τουρκίας καταγράφονται χρονολογικά όπως παρακάτω:

- Η υπόθεση δωροδοκίας κρατικών υπαλλήλων από την εταιρεία Daimler που αποκαλύφθηκε το 2006 και αφορούσε εισαγωγές οχημάτων¹³.
- Η υπόθεση δωροδοκίας κρατικών υπαλλήλων από την εταιρεία Siemens, που αποκαλύφθηκε το 2008 και αφορούσε στην ευνοϊκή μεταχείριση της εταιρείας σε κρατικούς διαγωνισμούς προμήθειας μηχανημάτων κατά τα έτη 1999-2006¹⁴.
- Η υπόθεση δωροδοκίας κρατικών υπαλλήλων από την εταιρεία Tyco που αποκαλύφθηκε το 2010 και αφορούσε παροχή υπηρεσιών ασφαλείας συστημάτων και εγκαταστάσεων¹⁵.
- Οι υποθέσεις στον κλάδο της υγείας που αφορούσαν δωροδοκία κρατικών υπαλλήλων και γιατρών για τη χρήση μηχανημάτων και προϊόντων των εταιρειών Micrus (2008)¹⁶ και Johnson & Johnson (2011)¹⁷ στα κρατικά νοσοκομεία.
- Η υπόθεση διαφθοράς που αποκαλύφθηκε το Δεκέμβριο 2013, όπου για σειρά ετών 52 άτομα, όπως υψηλόβαθμα στελέχη κι υπουργοί του κυβερνώντος κόμματος AKP μαζί με τους συγγενείς τους αλλά και ανώτατοι τραπεζικοί υπάλληλοι συμμετείχαν σε πράξεις δωροδοκία, ξεπλύματος μαύρου χρήματος και λαθρεμπορίου, που αφορούσε την παράκαμψη του προγράμματος κυρώσεων του Ο.Η.Ε στο Ιράκ με την ονομασία “Oil for food”¹⁸. Η αποκάλυψη της υπόθεσης πραγματοποιήθηκε έξι μήνες μετά τις εκτεταμένες διαδηλώσεις στο Gezi Park της Κωνσταντινούπολης και ενέπλεκε έμμεσα ακόμη και τον τότε πρωθυπουργό της χώρας R. T . Erdogan.
- Η υπόθεση δωροδοκίας κρατικών υπαλλήλων του Καζακστάν από την τουρκική εταιρεία Turkcell το 2011 για ευνοϊκή μεταχείριση της θυγατρικής της εταιρείας που λειτουργούσε στο Καζακστάν¹⁹.
- Κεντρικό πρόσωπο που λειτούργησε ως διαφθορέας αλλά και αποσταθεροποιητής του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης είναι ο Αζέρος

¹¹ Δουδούμης, Γ. (2016). Τουρκία η Ανεπιθύμητη. Αθήνα: Ηρόδοτος.

¹² http://issuu.com/transparencymagazine/docs/2012_exportingcorruption

¹³ <http://www.traceinternational2.org/compendium/view.asp>

¹⁴ <http://www.justice.gov/archive/ops/pr/2008/December/08>

¹⁵ <http://www.traceinternational2.org/compendium/view.asp>

¹⁶ <http://www.traceinternational2.org/compendium/view.asp>

¹⁷ <http://www.justice.gov/opa/pr/johnson-johnson-agrees-pay>

¹⁸ <http://www.bbc.com/news/world-europe>

¹⁹ <http://www.traceinternational2.org/compendium/view.asp>

Ριζά Σαράφ, ο οποίος, αν και δεν έχει κλείσει ακόμη τα 30 χρόνια του, είναι δισεκατομμυριούχος. Ο υπουργός Οικονομίας Ζαφέρ Τσαγλαγιάν, το 2013 για να διευκολύνει τη διακίνηση χρυσού και κεφαλαίων μέσω των τελωνείων και της κρατικής Halk Bankasi, έλαβε 13.489.000 δολάρια, τα 5.000.000 την παραμονή ερώτησης στη Βουλή που αφορούσε τον Σαράφ, για να τον υπερασπιστεί με μεγαλύτερο σθένος. Τελικά ο υπουργός αναγκάστηκε να παραιτηθεί στο τέλος του 2013.

Παρόλα αυτά, καμία υπόθεση για δωροδοκία δεν εξετάστηκε από την τουρκική δικαιοσύνη για λόγους που, όπως επικαλείται η έκθεση του ΟΟΣΑ του 2012, έχουν να κάνουν με έλλειψη πολιτικής βούλησης και αδυναμία του δικαστικού συστήματος της Τουρκίας για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, οπότε κατ'επέκταση ουδεμία καταδίκη δεν υφίσταται για το συγκεκριμένο θέμα (OECD, Exporting Corruption 2015).

Όπως αναφέρει στην επιθεώρηση Foreign Affairs ο αναπληρωτής καθηγητής και συγγραφέας Ryan Gingeras, ο οποίος χρόνια τώρα ασχολείται με την άνοδο και την πτώση της οθωμανικής αυτοκρατορίας, η Τουρκία βρίσκεται για καλά στον δρόμο της μετατροπής της σε μαφιόζικο κράτος. Υποστηρίζει ότι κατά την τελευταία δεκαετία σημειώθηκε δραματική επέκταση της παράνομης εμπορίας και του λαθρεμπορίου σε ολόκληρη τη χώρα:

«Μέρος της αύξησης έχει να κάνει με το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου στη Συρία το 2011 και την επιδείνωση της κατάστασης των εσωτερικών υποθέσεων του Ιράκ μετά την άνοδο του Ισλαμικού Κράτους το 2014. Η αστάθεια προκάλεσε έκρηξη της παράνομης δραστηριότητας στα νότια σύνορα της Τουρκίας. Για παράδειγμα, ο κύριος αντιπρομοκρατικός κλάδος της χώρας, το Τμήμα Καταπολέμησης του Λαθρεμπορίου και του Οργανωμένου Εγκλήματος (γνωστό ως KOM), πραγματοποίησε το 2009 περίπου 800 κτυπήματα που σχετίζονται με το παράνομο εμπόριο πετρελαίου, αλλά μέχρι το 2014 ο συνολικός αριθμός τέτοιων επιχειρήσεων έκανε άλμα στις 5.000 σχεδόν. Το 2014 περισσότεροι από 8.000 άνθρωποι τέθηκαν υπό κράτηση με την κατηγορία του λαθρεμπορίου ηρωίνης, αριθμός διπλάσιος από το 2009 και πενταπλάσιος από το 2001.

»Η έξαρση των παράνομων δραστηριοτήτων στην Τουρκία συνδέεται επίσης με τον Ερντογάν και την κυβέρνησή του. Γενικά δεν κατάφεραν να επιδείξουν αποφασιστικότητα ή διάθεση επείγοντος απέναντι σε αυτές τις προκλήσεις. Κυβερνητικοί αξιωματούχοι ήταν εντυπωσιακά σιωπηλοί σχετικά με την αύξηση του λαθρεμπορίου και η Άγκυρα έχει αντισταθεί από καιρό στις διεθνείς εκκλήσεις για τη σφράγιση των συριακών συνόρων, παρά τον μεγάλο αριθμό αλλοδαπών μαχητών που τα διασχίζουν από την τουρκική επικράτεια. Πρόσφατες συλλήψεις και κατασχέσεις συνέβησαν μόνον λόγω της αυξημένης διεθνούς πίεσης στον απόηχο των ειδήσεων σχετικά με το

αχαλίνωτο λαθρεμπόριο πετρελαίου και με άλλες παράνομες δραστηριότητες μεταξύ της Τουρκίας και του ελεγχόμενου από το ISIS εδάφους».

Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι η Τουρκία, παρά τα έντονα προβλήματα διαφθοράς που την απασχολούν και τη δημόσια αίσθηση αντίληψης γι' αυτήν από τους κατοίκους της, συμμετέχει ως συμβαλλόμενο μέλος σε διεθνείς συνθήκες κατά της διαφθοράς, όπως για παράδειγμα στην, με ευθύνη του ΟΟΣΑ, «Anti-Bribery Convention (προσχώρησε το 2000), και στις υπό τον ΟΗΕ «Civil Law Convention on Corruption» (2003) και «Convention Against Corruption» (2006). Ταυτόχρονα, η παρουσία της δίπλα σε χώρες που συγκροτούν την ομάδα των είκοσι πιο ανεπτυγμένων κρατών του κόσμου (G20), ως ένα από αυτά, δίνει την πραγματική εικόνα της οικονομίας της σε απόλυτα μεγέθη.²⁰ Επιγραμματικά και για την ιστορία, τον Ιούνιο του 2010 στη διάσκεψη κορυφής του Τορόντο συγκροτήθηκε η ομάδα εργασίας G20 για την καταπολέμηση της διαφθοράς (ACWG). Πρωταρχικός στόχος του είναι να προετοιμάζει "ολοκληρωμένες συστάσεις προς εξέταση από τους ηγέτες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η ομάδα G20 θα μπορεί να συνεχίζει να κάνει πρακτική και να παρέχει πολύτιμη συμβολή στις διεθνείς προσπάθειες για την καταπολέμηση της διαφθοράς".

Η ACWG οδήγησε τις προσπάθειες της G20 για την καταπολέμηση της διαφθοράς που συντονίζουν τις συλλογικές και εθνικές ενέργειες των μελών της. Η ACWG συνεργάζεται ενεργά με τον Όμιλο Παγκόσμιας Τράπεζας, τον ΟΟΣΑ, το UNODC, το ΔΝΤ, τη FATF, καθώς και με το Business 20 (B20) και την Κοινωνία Πολιτών 20 (C20).

Πιο αναλυτικά λοιπόν, η Τουρκία υπό το καθεστώς της Ποινικής Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Διαφθορά (Criminal Law Convention on Corruption), την οποία ομοίως έχει υπογράψει και επικυρώσει την 1.7.2002 μέσω της συμμετοχής της στον Ο.Η.Ε, δεσμεύεται σε έντονο βαθμό με την υποχρέωση να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την εκπαίδευση-ειδίκευση προσώπων και υπηρεσιών κατά της διαφθοράς και την ανεξαρτησία αυτών.

Επιπρόσθετα, πρέπει να τονιστεί ότι με την ιδιαίτερα σημαντική Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς (The United Nations Convention against Corruption) του Δεκεμβρίου 2003, επιχειρείται η πρώτη παγκόσμια προσπάθεια για την κοινή αντιμετώπιση της διαφθοράς, μέσω της καθιέρωσης και εφαρμογής αρχών και προτύπων, οι οποίοι υπό το πρίσμα της ύπαρξης των Οργανισμών που προαναφέρθηκαν, ελέγχουν την εφαρμογή των αρχών, των προτύπων και των κανόνων αυτών. Ουσιώδους σημασίας και ρόλου μηχανισμός παρακολούθησης θεωρείται η ομάδα κρατών GRECO (Group of States against Corruption), η οποία λειτουργεί από το 1999 στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και στην οποία συμμετέχει και η Τουρκία. Σκοπός της είναι η βελτίωση της ικανότητας των

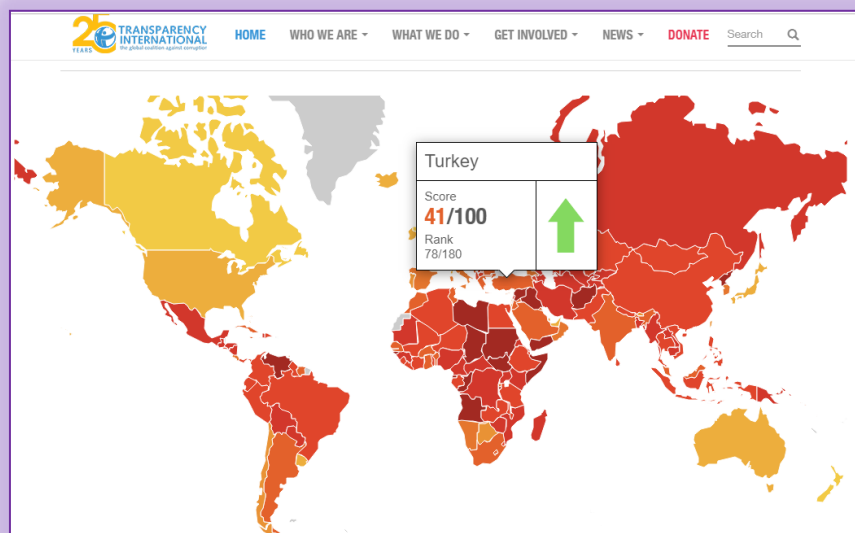
²⁰ <https://star.worldbank.org/about-us/g20-anti-corruption-working-group>

συμβαλλόμενων κρατών-μελών της στην καταπολέμηση της διαφθοράς μέσω της παρακολούθησης της υλοποίησης συγκεκριμένων αρχών και της εφαρμογής των διεθνών συμβάσεων, συστάσεων και οδηγιών, στο πλαίσιο του Προγράμματος Δράσης κατά της Διαφθοράς, που υιοθετήθηκε το 1996 από την Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Μέσω μιας πολύ προσεγμένης διαδικασίας αξιολόγησης και μιας διαδικασίας συμμόρφωσης, η GRECO επιβάλλει τη λήψη μέτρων, κάνει συστάσεις για την προώθηση νομοθετικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων, ελέγχοντας κατά περίπτωση την πρόοδο αυτών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η διεθνής κατάταξη της Τουρκίας με βάση τους δείκτες μελέτης και αναφοράς, με τους οποίους γίνεται η μέτρηση των αποτελεσμάτων συμμετοχής της και προόδου, μεταξύ των οποίων ο GCI (Global Competitiveness Index), ο IEF (Index of Economic Freedom) και ο HF (Heritage Foundation), τη φέρνουν σε θέσεις με υψηλές βαθμολογίες. Έτσι σύμφωνα με την τελευταία έκθεση του Οργανισμού Transparency International (T.I) για το 2018, ο δείκτης αντίληψης διαφθοράς στηρίχθηκε σε 13 έρευνες και ειδικές εκθέσεις μέτρησης της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα σε 180 χώρες με κλιμάκωση της βαθμολογίας από το 0 (βαθιά διεφθαρμένη χώρα) έως το 100 (καθόλου διεφθαρμένη χώρα). Με βάση λοιπόν τα προαναφερθέντα, η Τουρκία για το 2018 βρίσκεται στην 78^η θέση σε σύνολο 180 χωρών, έχοντας βαθμολογηθεί με 41% απόδοση στους εξεταζόμενους δείκτες, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 2.8

Παγκόσμια κατάταξη της Τουρκίας με Βάση τη Διαφθορά

Η διαφθορά στην Τουρκία επηρεάζει ευθέως και τις άμεσες ξένες επενδύσεις, κάτι που εισάγει με ιδιαίτερη επισήμανση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην αντίστοιχη έκθεσή της, λέγοντας ότι πρέπει να μειωθούν τα κίνητρα για τη διαφθορά με διαρθρωτικά μέτρα, έτσι ώστε αυτές να πάψουν να βρίσκονται σε πτωτική πορεία η οποία και παρουσιάζεται από την κεντρική τράπεζα της Τουρκίας. Ανάλογα συμπεράσματα από εκθέσεις και σχετικές αναφορές της «Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBDR)» τοποθετούν τη χώρα σε εκείνη την κατεύθυνση που οδηγεί σε ασυμβατότητα με τα αντίστοιχα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με την ισχύουσα νομοθεσία για τις δημόσιες συμβάσεις στη χώρα. Αυτό είναι κάτι –που όπως τονίζεται- απαιτεί άμεση αλλαγή, διότι η εμπλοκή μόνο τοπικών συμμετεχόντων είναι έξω από κάθε ευρωπαϊκό σχεδιασμό (EBDR 2014). Έτσι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, προώθησε ιδιαίτερο πρόγραμμα νομικού περιεχομένου για την Τουρκία, με απώτερο στόχο την αλλαγή του υπάρχοντος περιβάλλοντος σε διαφανές και φιλικό προς όλους του επενδυτές (Dagdas 2012).

Αναλογικά και ο ΟΟΣΑ με αντίστοιχη έκθεσή του το 2012, εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο τομείς όπως η άμυνα και η εσωτερική ασφάλεια ευνοούνται σε σχέση με τους τομείς της εκπαίδευσης και της υγείας, καθόσον η διαφθορά σε σχέση με τις δημόσιες δαπάνες ευνοεί μία τέτοια υπέρβαση. Έτσι και σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, η Τουρκία σε απόλυτες τιμές εμφανίζει αυξημένες χρόνο με το χρόνο κρατικές δαπάνες.

Δε θα μπορούσε να μην αναφερθεί και η διασύνδεση των αμυντικών δαπανών της Τουρκίας με τα φαινόμενα διαφθοράς που την ταλανίζουν. Η χαμηλή βαθμολόγηση της Τουρκίας μέσω του δείκτη της T.I « Government Defence Anti-corruption Index (G.I)», φανερώνει την άμεση εμπλοκή του πολιτικού, οικονομικού και νομοθετικού πλαισίου που καθορίζουν τις προαναφερθείσες αμυντικές δαπάνες.

Με βάση το δείκτη GCB, εμφανίζονται οι Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας, ως οι λιγότερο διεφθαρμένες, σε σχέση με τα πολιτικά κόμματα.

Με άλλες εκθέσεις τόσο από την ΕΕ, όσο και από τη Διεθνή Διαφάνεια, η δημόσια διοίκηση της Τουρκίας βάλλεται, λόγω της έλλειψης ενός ανεξάρτητου κεντρικού οργάνου για το συντονισμό των , κατά της διαφθοράς, φορέων, όπως αυτό προβλέφθηκε στις προτάσεις του GRECO.

Είναι φανερό λοιπόν με βάση τα παραπάνω, ότι παρά τα αναφερόμενα για τη διαφθορά και το μέγεθός της σε διεθνείς έρευνες που καταλήγουν σε αντίστοιχες εκθέσεις και κοινοποιούνται μέσω των καθ' ύλην αρμόδιων οργανισμών και φορέων στην Τουρκία, οι μεταρρυθμίσεις, οι τροποποιήσεις, οι βελτιώσεις και οι ριζικές αλλαγές που έχουν προταθεί δεν αποτελούν αντικείμενο προς υλοποίηση. Αυτό προφανώς και έχει άμεση σχέση με την

πολιτική βούληση για εφαρμογή των αναφερομένων στις προαναφερθείσες εκθέσεις, αφετέρου έχει να κάνει με τον τρόπο αντίληψης της διαφθοράς και στο πώς αυτή παρεισφρεί στην καθημερινότητα των πολιτών της Τουρκίας.

2.2.2 Συνέπειες της Διαφθοράς

Το πραγματικό κοινωνικό κόστος της διαφθοράς δεν μπορεί να μετρηθεί με βάση απλώς και μόνο το ποσό των δωροδοκιών που καταβάλλονται ή των δημόσιων κονδυλίων που εκτρέπονται. Στο εν λόγω κόστος περιλαμβάνεται επίσης η απώλεια παραγωγής λόγω της ανορθολογικής κατανομής των πόρων, της στρέβλωσης των κινήτρων και άλλων ανεπαρκειών που οφείλονται στη διαφθορά. Η διαφθορά μπορεί επίσης να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην κατανομή εισοδήματος και να οδηγήσει σε αδιαφορία για την προστασία του περιβάλλοντος. Το σημαντικότερο είναι ότι η διαφθορά υπονομεύει την εμπιστοσύνη στους νόμιμους θεσμούς, καθώς μειώνει την ικανότητά τους να παρέχουν επαρκείς δημόσιες υπηρεσίες και ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα. Σε ακραίες περιπτώσεις, μπορεί να προκαλέσει απονομιμοποίηση του κράτους, οδηγώντας σε πολιτική και οικονομική αστάθεια. Η επακόλουθη αβεβαιότητα αποθαρρύνει τη δέσμευση των ιδιωτικών επιχειρήσεων σε μια μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή στρατηγική, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερέστερη η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης.²¹

Αντιθέτως, η μεγαλύτερη διαφάνεια και ακεραιότητα στον δημόσιο τομέα δημιουργούν λιγότερες ευκαιρίες διαφθοράς. Αυτό σημαίνει μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα, αποτελεσματικότερη είσπραξη των φόρων και αποτελεσματικότερες δημόσιες δαπάνες, καθώς και εδραίωση του κράτους δικαίου. Ως αποτέλεσμα, ο ανταγωνισμός στην αγορά προϊόντων και υπηρεσιών βελτιώνεται καθώς οι φραγμοί στο εμπόριο και τις επενδύσεις μειώνονται.

Εντούτοις ελκυστικές επενδύσεις και ευκαιρίες ανάπτυξης βρίσκονται συχνά σε χώρες με υψηλά επίπεδα κινδύνου. Ακόμα και αν θεωρείται επικίνδυνο κάποιος να επενδύσει σε χώρες με αδύναμο κράτος δικαίου, με αυξημένα επίπεδα της διαφθοράς ή με χαμηλά στάνταρντ όσον αφορά τον έλεγχο των χρηματικών ροών, οι χώρες αυτές μπορεί να παρουσιάζουν σημαντικές επιχειρηματικές ευκαιρίες²².

Δεν πρέπει να παραβλεφθεί ο κίνδυνος στον οποίο ολισθαίνει η δημοκρατία σε καταστάσεις όπου η διαφθορά καθίσταται ανεξέλεγκτη, καθόσον η εγκαθίδρυση μιας λελογισμένης και χρηστής διοίκησης, χωρίς τους αντίστοιχους ελεγκτικούς και κατασταλτικούς μηχανισμούς, δεν αποφέρει

²¹ ΟΟΣΑ (2013) «Issue Paper: Corruption and Economic Growth»

²² Ζοπουνίδης, Κ. (2018) «Κίνδυνος Χώρας, Διαφθορά και Επενδύσεις», *Το Βήμα*, 27 Απριλίου. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/04/27/opinions/kindynos-xwras-diafthora-kai-ependyseis/> [3 Νοεμβρίου 2019]

δραστικά αποτελέσματα εναντίον της διαφθοράς. Επιπρόσθετα, με τις ακολουθούμενες, τακτικές παραβατικής συμπεριφοράς που οι διεφθαρμένοι τομείς και παράγοντες εφαρμόζουν, καταστρατηγούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ παράλληλα ενισχύεται η αδιαφάνεια, η ανομία και το οργανωμένο έγκλημα. Παύει να υφίσταται ο υγιής ανταγωνισμός, απειλείται η κοινωνική συνοχή και μειώνεται η αποτελεσματικότητα του κράτους. Δε θα ήταν διόλου επισφαλές να καταδείξουμε ότι οι οικονομικοί δείκτες αλλοιώνονται και εμφανίζονται με αρνητικό πρόσημο, καθόσον επηρεάζεται αρνητικά η οικονομική ανάπτυξη, αυξάνονται κατακόρυφα οι σπάταλες διαχειρίσεις δημόσιων και ιδιωτικών πόρων με την παράλληλη συνέργεια αυτής καθαυτή της αποθάρρυνσης των επενδύσεων. Μείζον αποτέλεσμα, η συρρίκνωση των κρατικών εσόδων και η αύξηση των δημόσιων ελλειμμάτων, άρα μεγέθυνση του δημόσιου χρέους.

Πιο συγκεκριμένα²³ οι περισσότεροι μελετητές συμφωνούν ότι η διαφθορά έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στα οικονομικά μεγέθη μιας χώρας. Υπάρχει και η αντίθετη άποψη, που ισχυρίζεται ότι η διαφθορά έχει θετικές επιδράσεις σε μια οικονομία, αφού καταργεί ή χαλαρώνει ακαμψίες που θέτουν οι κυβερνήσεις, κατανέμει επενδύσεις και χρόνο στους πιο αποδοτικούς χρήστες, διατηρεί τους μισθούς χαμηλά και ενισχύει το εμπόριο, Lui (1985). Ειδικότερα: Η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά τις επενδύσεις, καθόσον και σε θεωρητική βάση, η μείωση των επενδύσεων δημιουργείται λόγω του μεγαλύτερου κόστους και της αβεβαιότητας που δημιουργεί η διαφθορά. Εμπειρικά, ο Mauro (1995, 1997) διαπίστωσε ότι η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά το λόγο επενδύσεων - κεφαλαίου. Ο Lambsdorff (1999) εκτιμά ότι μπορεί η διαφθορά να οδηγήσει σε αύξηση τον λόγο επενδύσεων προς ΑΕΠ. Η εξήγηση είναι ότι μπορεί η διαφθορά να επηρεάσει την παραγωγικότητα του κεφαλαίου και καθώς αυτή θα μειώνεται, το ΑΕΠ θα πέφτει σε σχέση με το απόθεμα κεφαλαίου, που σημαίνει ότι ο λόγος επενδύσεων ΑΕΠ είναι πιθανό να αυξηθεί σε αντίδραση της διαφθοράς. Έτσι χαρακτηριστικά παραδείγματα της πρόσφατης επικαιρότητας στην Τουρκία είναι η χρεοκοπία της Enro και οι αδιαφανείς συμφωνίες της Kirche, που οδήγησαν τον εν λόγω γερμανικό όμιλο MME στα πρόθυρα της οικονομικής καταστροφής. Εν τούτοις, η υπόθεση κατάχρησης κεφαλαίων της αμερικανικής εταιρείας τηλεπικοινωνιών Motorola και της φινλανδικής Nokia από την Telsim δεν είναι παρά μια ακόμη πινελιά στην αρνητική επενδυτική εικόνα της Τουρκίας²⁴.

---

²³ Πάζιος, Ν. (2013) «Η Σχέση μεταξύ διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης». Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

²⁴ Ζολώτα, Ζ. (2002), «Διαφθορά, γραφειοκρατία και πολιτικές συγκρούσεις απωθούν τις ξένες επενδύσεις στην Τουρκία». *Η Καθημερινή*, 22 Μαρτίου 2002. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/114227/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/diaf8ora-grafeiokratia-kai-politikes-sygkroyseis-apw8oyn-tis-3enes-ependyseis-sthn-toyrkia> (16 Οκτωβρίου 2019)

Η σχέση μεταξύ του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και της διαφθοράς εξετάζεται, όπως ήδη αναφέρθηκε, σε πολλές εργασίες. Η αρνητική επίπτωση της διαφθοράς στις επενδύσεις αποτελεί το βασικότερο θεωρητικό λόγο ο οποίος ερμηνεύει την ύπαρξη αρνητικής συσχέτισης μεταξύ του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και της διαφθοράς. Οι Johnson, Kaufmann και Zodo-Lobaton (1998) βρήκαν μια σημαντική στατιστική σχέση μεταξύ της διαφθοράς και του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης. Συγκεκριμένα, βρήκαν ότι μια αύξηση της διαφθοράς σε μια χώρα κατά 1 μονάδα - σε μια κλίμακα από το 0 έως το 6, όπου το 6 δείχνει έλλειψη διαφθοράς - οδηγεί σε μείωση το ΑΕΠ της χώρας αυτής κατά 0,84 εκατοστιαίες μονάδες. Όμως αυτή η σχέση γίνεται στατιστικά μη σημαντική εάν το προϊόν της παραοικονομίας χρησιμοποιηθεί στην εξίσωση ως εξωγενής μεταβλητή²⁵.

Ο Wei (1997) διερεύνησε την επίπτωση της διαφθοράς στις ξένες άμεσες επενδύσεις, όπου βρήκε ότι η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά τις ξένες επενδύσεις σε μια χώρα. Ο λόγος είναι ότι η διαφθορά λειτουργεί ως ένας επιβαλλόμενος "φόρος" με τις αρνητικές επιπτώσεις που αυτός δημιουργεί στους ξένους επενδυτές. Η επίπτωση της διαφθοράς στις δημόσιες επενδύσεις εξετάστηκε από τους Tanzi and Davoodi (1997), όπου βρήκαν ότι η διαφθορά αυξάνει τις δημόσιες επενδύσεις. Το αποτέλεσμα αυτό εξηγείται από το ότι ο τομέας αυτός δημιουργεί προϋποθέσεις για διαφθορά στα άτομα που αποφασίζουν για τα επενδυτικά προγράμματα σε μια χώρα. Οι ίδιοι συγγραφείς βρήκαν επίσης ότι η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά και την "ποιότητα" των επενδύσεων.

Η διαφθορά περιορίζει την αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) αποτελώντας μία μορφή έμμεσης φορολόγησης και περιορίζοντας τις εγχώριες και τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Πλήθος εμπειρικών μελετών κατέδειξαν την αρνητική σχέση ΑΕΠ και διαφθοράς. Σύμφωνα με τους Johnson, Kaufmann και Zoido-Lobaton ("Corruption, Public Finances and the Unofficial Economy", Policy Research Working Paper Series, no. 2169, *The World Bank*, 1998) αύξηση της διαφθοράς κατά μία μονάδα (σε κλίμακα 0-6) οδηγεί σε περιορισμό του ΑΕΠ κατά 0,84%. Παράλληλα, στην ίδια μελέτη καταγράφεται θετική συσχέτιση της διαφθοράς με την παραοικονομία καθώς η μείωση της διαφθοράς κατά 1 μονάδα συμβάλει στη μείωση της παραοικονομίας κατά 5,1%.

Επιπρόσθετα, η διαφθορά μέσω της ενθάρρυνσης των «άτυπων» οικονομικών συναλλαγών περιορίζει τα φορολογικά έσοδα και στερεί το κράτος από εκείνους τους οικονομικούς πόρους που θα μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν τις κατάλληλες αναπτυξιακές δημόσιες πολιτικές σε τομείς όπου είναι απαραίτητες, όπως η παιδεία και η υγεία. Πριμοδοτεί τη σπατάλη

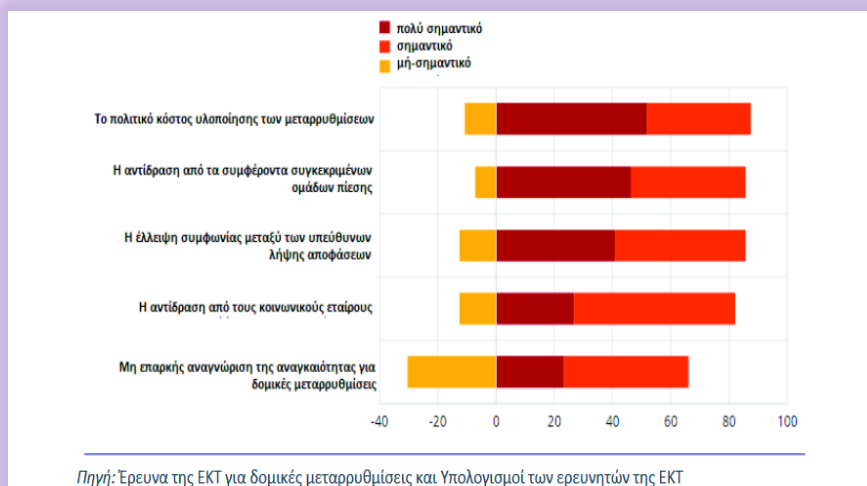
²⁵ Πάζιος, Ν. (2013) «Η Σχέση μεταξύ διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης». Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

στο δημόσιο τομέα και αυξάνει τις δημόσιες δαπάνες κατευθύνοντάς τις σε μη παραγωγικές επενδύσεις, όπως π.χ. στους στρατιωτικούς εξοπλισμούς.²⁶

Διάφορες μελέτες δείχνουν ότι οι κοινωνικοί δείκτες χειροτερεύουν όπου η διαφθορά είναι υψηλή, ενώ τα φορολογικά έσοδα μειώνονται στις χώρες που παρουσιάζουν μεγάλη διαφθορά. Παράλληλα, οι χώρες με τη μεγαλύτερη διαφθορά τείνουν να έχουν και χαμηλότερο κατά κεφαλή εισόδημα, περισσότερη φτώχεια και μεγαλύτερη ανισοκατανομή εισοδήματος (Gurta, Davoodi and Alonso-Terme, 1998). Ιδιαίτερα, όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ διαφθοράς και κατανομής του εισοδήματος, υποστηρίζεται η άποψη ότι η διαφθορά αυξάνει την ανισοκατανομή του εισοδήματος αφού επιτρέπει σε ορισμένα άτομα να εκμεταλλεύονται τη θέση τους σε βάρος των υπολοίπων (συμφέροντα συγκεκριμένων ομάδων), όπως φαίνεται και από το παρακάτω διάγραμμα:

Πίνακας 2.9

Εμπόδια στο Ρυθμό Υλοποίησης των Μεταρρυθμίσεων

Η διαφθορά μπορεί να επηρεάσει και τις αμυντικές δαπάνες. Θεωρητικά ο επηρεασμός μπορεί να γίνει είτε από την πλευρά της προσφοράς οπλικών συστημάτων, είτε από την πλευρά της ζήτησης όπλων. Στην πρώτη περίπτωση, οι ξένες εταιρείες προμήθειας όπλων μπορεί να χρηματίσουν άτομα, έτσι ώστε να εξασφαλίσουν συμβόλαια, ενώ στη δεύτερη, τα άτομα που αποφασίζουν για τα συμβόλαια, μπορεί να απαιτήσουν να λάβουν ένα "δώρο" για την απόφασή τους. Οι Gurta, Mello and Sharan (2000), εκτιμούν ότι η διαφθορά συνδέεται με υψηλότερες αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό τον ΑΕΠ και ως ποσοστό των συνολικών δημόσιων δαπανών,

²⁶ Σκάλλκος, Δ. (2017) «Η διαφθορά τροχοπέδη στην ανάπτυξη», *Liberal*, 28 Ιανουαρίου 2017. Διαθέσιμο στο: <https://www.liberal.gr/apopsi/i-diafthora-trochopedi-stin-anaptuxi/110528> (12 Οκτωβρίου 2019)

καθώς και ότι υπάρχει σύνδεση της διαφθοράς με μεγαλύτερες προμήθειες σε σχέση με το ΑΕΠ και τις δημόσιες δαπάνες ²⁷.

Πολύ λίγες είναι οι μελέτες που εξετάζουν εμπειρικά τη σχέση μεταξύ διαφθοράς και παραοικονομίας, ενώ είναι αρκετές αυτές που εξετάζουν τη σχέση διαφθοράς και φοροδιαφυγής. Είναι επιστημονικά αποδεκτό ότι χώρες με υψηλό δείκτη διαφθοράς παρουσιάζουν και μεγάλη παραοικονομία. Παράνομες οικονομικές δραστηριότητες οδηγούν σε διαφθορά και η διαφθορά οδηγεί πολλές επιχειρήσεις στην παραοικονομία (Andvig et al., 2000). Οι Johnson, Kaufmann και Zoido-Lobaton (1998), εξετάζοντας τη σχέση που υπάρχει μεταξύ διαφθοράς και παραοικονομίας, βρήκαν ότι, με τους λοιπούς παράγοντες να μην μεταβάλλονται, μια αύξηση του δείκτη διαφθοράς (International Corruption index) κατά 1 μονάδα, που σημαίνει μείωση της διαφθοράς, οδηγεί σε μείωση της παραοικονομίας κατά 5,1 εκατοστιαίες μονάδες. Η σχέση αυτή επαληθεύεται υπό τους ίδιους μελετητές Johnson, Kaufmann και Zoido-Lobaton (1999) χρησιμοποιώντας έναν άλλο δείκτη διαφθοράς, τον ICRG. Μια βελτίωση του δείκτη διαφθοράς κατά 1 μονάδα, οδηγεί σε μείωση της παραοικονομίας κατά 8-11 εκατοστιαίες μονάδες. Οι Tanzi and Davoodi (1997, 2000), Johnson, Kaufmann και Zoido-Lobaton (1999) και Friedman, Johnson, Kaufmann και Zoido-Lobaton (2000) έχουν δείξει ότι χώρες με μεγάλη διαφθορά τείνουν να έχουν μικρότερη είσπραξη φορολογικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ τους. Η στενή σχέση μεταξύ διαφθοράς και παραοικονομίας είναι δεδομένη και από την ίδια τη φύση της τελευταίας. Η έκταση της παραοικονομίας, σε μια χώρα είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού των κινήτρων που έχουν οι οικονομικές μονάδες να στραφούν σε αυτήν και των δυνατοτήτων που τους παρέχονται σχετικά από το κράτος. Προσδιορίζεται δηλαδή υπό τη ροπή προς την παραοικονομία και την ικανότητα των αρμόδιων υπηρεσιών να την περιορίσουν. Η ικανότητα αυτή εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι ο βαθμός οργάνωσης των αρμόδιων υπηρεσιών και η διάρθρωση του ισχύοντος συστήματος βεβαίωσης και είσπραξης των φόρων. Εξαρτάται όμως σημαντικά και αυτό από την έκταση της διαφθοράς ²⁸.

Η διαφθορά σε πολιτικό επίπεδο υπονομεύει τα θεμέλια της Δημοκρατίας²⁹, θέτει σε κίνδυνο σημαντικές αρχές και αξίες, όπως αυτές της νομιμότητας, ισότητας, αξιοκρατίας, διαφάνειας, παραβιάζοντας τους κανόνες Δικαίου προς εξυπηρέτηση ατομικών και ιδιοτελών σκοπών, υποβαθμίζοντας και κλονίζοντας κρατικά όργανα και Θεσμούς, (Κουτσούκης, Κ. και Σκλιάς, Π.

---

²⁷ Πάζιος, Ν. (2013) «Η Σχέση μεταξύ διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης». Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

²⁸ Πάζιος, Ν. (2013) «Η Σχέση μεταξύ διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης». Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

²⁹ Ζαφειροπούλου, Ε. (2017), «Η διαφθορά και η σχέση της με την οικονομική μεγέθυνση, την οικονομική ανάπτυξη και την είσπραξη των φορολογικών εσόδων», Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

(2005),³⁰ προκαλώντας την δυσλειτουργία τους (Παρασκευόπουλος, Χ. (2011),³¹ υπό την έννοια ότι η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά τόσο τα επίπεδα ισότητας ευκαιριών των πολιτών όσο και τα επίπεδα εμπιστοσύνης τους προς τους θεσμούς και τα όργανά τους (Παρασκευόπουλος, Χ. (2011)).

Έτσι όσο υψηλότερα τα επίπεδα διαφθοράς τόσο μικρότερη η εμπιστοσύνη στους θεσμούς και η κοινωνική εμπιστοσύνη (DellaPorta 2000).³²

2.2.3 Μέτρα Αντιμετώπισης της Διαφθοράς

Με το δεδομένο ότι η διαφθορά αποτελεί διεθνές φαινόμενο που συναντάται τόσο σε αναπτυγμένες, όσο και σε αναπτυσσόμενες χώρες, δε θα ήταν παρακινδυνευμένο καθόλου να θεωρήσουμε ότι ο τρόπος αντιμετώπισης της διαφθοράς, στο μέτρο του δυνατού, μπορεί να ταυτιστεί με τον ενιαίο τρόπο που διεθνώς είναι αποδεκτός έχοντας τόσο νομική βάση, με τη θέσπιση νόμων αυστηροποίησης των παραμέτρων που τη συνιστούν, όσο και θεσμική, δημιουργώντας ένα νέο, πιο ευέλικτο ad hoc πλαίσιο αντιμετώπισής της σε πρώτο χρόνο, ώστε να μην αφήνονται, ή να μη θεωρείται ότι δημιουργούνται περιθώρια καλλιέργειας και οικοδόμησης της διαφθοράς σε κάθε επίπεδο της καθημερινής πρακτικής.

Όπως αναφέρει και ο ομότιμος καθηγητής Ιωάννης Μανωλεδάκης³³, «Βασικό δεδομένο το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε προσπάθεια πρότασης μέτρων αντιμετώπισης της διαφθοράς αποτελεί η διαπίστωση ότι κάθε προσπάθεια συμβάλλει μόνο στον περιορισμό της εκδήλωσης φαινομένων διαφθοράς και όχι στην εξάλειψή τους. Επομένως εξάλειψη του φαινομένου της διαφθοράς δεν πρόκειται να υπάρξει ποτέ. Ωστόσο αξίζουν τον κόπο προσπάθειες περιορισμού του, στο βαθμό που έχει δυσμενείς συνέπειες για τις κοινωνίες μας».

Έτσι, όπως σημειώνει ο καθηγητής, «στο πλαίσιο αυτό, σε μια προσπάθεια περιορισμού αυτής της κοινωνικής μάστιγας, θα μπορούσαν να προταθούν μέτρα πολιτικής υφής, μέτρα διοικητικής και κοινωνικής φύσης».

«Κατά πρώτον, η αντιμετώπιση της διαφθοράς είναι θέμα γενικότερης παιδείας, πολιτικής κουλτούρας. Ξεκινά από τον κάθε πολίτη ξεχωριστά, ο οποίος πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να δρα σε αρκετούς τομείς έχοντας ως γενική αρχή την αφοσίωση στο «κοινό καλό», βάζοντας στην άκρη, όταν χρειάζεται, το προσωπικό συμφέρον. Να συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να προχωρούν οι «άξιοι» κι όχι οι «ανάξιοι» που

³⁰Κουτσούκης, Κ. και Σκλιάς, Π. (2005), ως ανωτέρω, σελ 250-265.

³¹Χ. Παρασκευόπουλος, «Διαφθορά, ανισότητα και Επιστοσύνη», 2011, σελ 115.

³²Della Porta (2000), όπως αναφέρεται στο Παρασκευόπουλος, Χ. (2011) «Διαφθορά, Ανισότητα και Εμπιστοσύνη», σελ. 115-116.

³³ <http://www.nomikaxronika.gr/article.aspx?issue>

επιδιώκουν μόνο το εύκολο «βόλεμα». Πρέπει, σε αυτή την κατεύθυνση, να κάνει επίσης σωστή και πολύ προσεκτική χρήση του εκλογικού του δικαιώματος.

Προς την κατεύθυνση της δημιουργίας υπεύθυνων πολιτών που αγωνίζονται για το κοινό καλό, πρέπει να συμβάλλει και η πολιτεία, μέσω της παρεχόμενης παιδείας στα σχολεία και τα πανεπιστήμια. Σε ειδικότερο πολιτικό επίπεδο, η εκάστοτε επιλογή των υπουργών από τον πρωθυπουργό πρέπει να γίνεται με αποκλειστικό γνώμονα τις ικανότητες, τη μόρφωση και το ήθος και όχι με κομματικά ή άλλα παρόμοια κριτήρια. Επίσης, ο κάθε πολιτικός πρέπει να είναι έτοιμος να αναλαμβάνει και το πολιτικό κόστος, κάτι που άλλωστε έχει υποχρέωση να κάνει λόγω της θέσης ευθύνης στην οποία έχει κληθεί να υπηρετήσει.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε τα διοικητικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν και να ενισχυθούν . Έτσι απαιτείται αποφασιστικότητα στην αυστηρή εφαρμογή του πειθαρχικού δικαίου μέσω της προβλεπόμενης από τον υπαλληλικό κώδικα διαδικασίας. Επίσης απαιτείται στελέχωση με εξειδικευμένο προσωπικό, των διοικητικών μηχανισμών, φορέων, των δικαστικών αρχών για την καταπολέμηση της διαφθοράς, π.χ. ΣΔΟΕ, Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης, Διεθνής Διαφάνεια, Εισαγγελέας κατά της Διαφθοράς κλπ.

Επίσης, και σε σχέση με τη διαφθορά στη δικαιοσύνη, που συγκεντρώνει μεγάλη απαξία, απαιτείται επιβολή αυστηρών πειθαρχικών ποινών στους τυχόν επίορκους δικαστικούς λειτουργούς, αλλά και στους δικηγόρους που αποδεικνύεται ότι συμμετέχουν σε πράξεις δωροδοκίας. Όμως, απαιτείται και ουσιαστικός έλεγχος των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης, αλλά ακόμη και άρση του απορρήτου των καταθέσεων, όπου επιβάλλεται και επιτρέπεται . Η αντιμετώπιση των φαινομένων διαφθοράς στον χώρο της Δικαιοσύνης αξιώνει όμως πριν από οτιδήποτε άλλο, τη θεσμική θωράκιση της αληθινής ουσιαστικής αιτιολόγησης των δικαστικών αποφάσεων και κατεξοχήν των ποινικών .

Κατά δεύτερον, τα ποινικά μέτρα καταστολής, χωρίς να αποτελούν πανάκεια, είναι απαραίτητα, ως ultima ratio βέβαια, για τον περιορισμό του φαινομένου της διαφθοράς και πιο συγκεκριμένα των εγκλημάτων δωροδοκίας υπαλλήλου-δικαστή, που αποτελούν ουσιαστικά τον πυρήνα του. Για να αποδώσουν όμως οι διατάξεις, πρέπει πρωτίστως να αλλάξει η νοοτροπία του διαταγμού καταγγελίας των φαινομένων διαφθοράς-δωροδοκίας. Για να συμβεί αυτό πρέπει οι αστυνομικές αρχές να αντιδρούν αποφασιστικά σε σχετικές καταγγελίες, αλλά και να συνειδητοποιήσουν οι εμπλεκόμενοι ότι σε περίπτωση καταγγελίας, δεν θα καταστούν κατηγορούμενοι, εφόσον δεν έχουν συμπράξει στο έγκλημα».

«Η εκπαίδευση και η τεχνολογία πρέπει να αποτελούν όπλα κατά της διαφθοράς. Ορισμένες χώρες έχουν επισημανθεί για επιτεύγματα για τη μείωση των αντιλήψεων περί διαφθοράς, ιδίως της Αργεντινής, της Ακτής Ελεφαντοστού και της Γουιάνας, οι οποίοι έχουν βελτιώσει σημαντικά τα αποτελέσματά τους τα τελευταία πέντε χρόνια.

Επιπρόσθετα, όπως αναφέρεται και στο «Θεματικό Ενημερωτικό Δελτίο Ευρωπαϊκού Εξαμήνου για την καταπολέμηση της διαφθοράς³⁴, η αύξηση της πολιτικής λογοδοσίας-υπευθυνότητας καθώς και η ενδυνάμωση της συμμετοχής της Κοινωνίας των Πολιτών, οδηγεί σε ένα πιο στέρεο και διακριτό αποτέλεσμα ενάντια στη διαφθορά και τα αίτια που την προκαλούν. Η δημιουργία ενός ανταγωνιστικού ιδιωτικού τομέα με μείωση της υπέρμετρης φορολογίας, η βελτίωση και η διαφάνεια της διοίκησης του Δημόσιου Τομέα καθώς και η δημιουργία ελεγκτικών μηχανισμών, μπορεί να οδηγήσει σε ένα ικανοποιητικό και διεθνώς αποδεκτό αποτέλεσμα μείωσης των κρουσμάτων ανά τομέα επηρεασμού. Τέλος, η ανεξαρτησία του δικαστικού κλάδου και η ενοποίηση των εθνικών πρακτικών και των μεθόδων δράσης του ΟΗΕ, του Ο.Ο.Σ.Α, της Παγκόσμιας Τράπεζας και της Ε.Ε, θα αποτελέσουν των πυλώνων στον οποίο θα εδραιωθεί μια μόνιμη, σταθερή και ολιστική αντιμετώπιση και των πιο λεπτομερών σχεδίων εφαρμογής της διαφθοράς σε κάθε πτυχή της καθημερινότητας της σύγχρονης τουρκικής κοινωνίας.

Στα μέτρα αντιμετώπισης της διαφθοράς ειδικά για την Τουρκία, δεν πρέπει να παραλείψουμε να συμπεριλάβουμε τα παρακάτω που αποτελούν τις προτάσεις του ΟΟΣΑ για την Τουρκία στην αντίστοιχη έκθεσή του το Δεκέμβριο του 2017³⁵, τα οποία περιγράφονται συνοπτικά, όπως παρακάτω:

- ✓ Σημαντική αύξηση των προσπαθειών για την ανίχνευση και διερεύνηση των ισχυρισμών περί δωροδοκίας στο εξωτερικό.
- ✓ Να επιβάλει την παράνομη δωροδοκία της έναντι εταιρειών, ιδίως με τον καθορισμό ελλείψεων στο πλαίσιο της εταιρικής ευθύνης
- ✓ Να διατηρηθεί η ανεξαρτησία των εισαγγελέων και να διασφαλιστεί ότι οι ανησυχίες πολιτικού χαρακτήρα δεν επηρεάζουν τις έρευνες και τις διώξεις κατά της δωροδοκίας στο εξωτερικό.
- ✓ Παροχή επαρκών πόρων και εμπειρογνωμοσύνης για την επιβολή των νόμων περί δωροδοκίας στο εξωτερικό. και
- ✓ Καλύτερη προστασία των καταγγελιών τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα για την ενθάρρυνση της υποβολής εκθέσεων σχετικά με τη δωροδοκία στο εξωτερικό.

---

³⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester

³⁵ <https://www.oecd.org/corruption/data-on-enforcement-of-the-anti-bribery-convention.htm>

Συμπερασματικά, πρέπει να τονιστεί ότι διαφθορά δεν είναι μόνον ο χρηματισμός δημοσίων λειτουργών και υπαλλήλων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, ώστε να νομίζουμε ότι αντιμετωπίζεται το πρόβλημα απλώς με την αυστηρότητα και τη σκληρύνηση της ποινικής καταστολής αναφορικά με το έγκλημα της δωροδοκίας. Διαφθορά είναι και η παραβίαση των νόμων και των αρχών της χρηστής διοίκησης, η επίδειξη εύνοιας προς κάποιους σε βάρος άλλων, προκειμένου να επιτευχθούν κομματικά οφέλη, ο εθισμός γενικά των ασκούντων οποιαδήποτε εξουσία στην υπέρβαση των ορίων της, η ηδονή της εξουσίας με όλες τις επιμέρους ηδονές που συνεπάγεται αυτή η υπέρβαση». (Μανωλεδάκης, 2008).

2.2.4 Πόσο Δημοκρατική είναι η Τουρκία του 21^{ου} αιώνα;

Σύμφωνα με την ετήσια παγκόσμια έκθεση «*Η ελευθερία στον κόσμο*»³⁶ για τα πολιτικά δικαιώματα και τις πολιτικές ελευθερίες, η κατάσταση της Δημοκρατίας που βιώνει η Τουρκία σήμερα, με το ΑΚΡ στην εξουσία και τον Πρόεδρό της R. T. Erdogan να προσπαθεί να αναβιώσει συνθήκες και δεδομένα του απώτερου παρελθόντος της άλλοτε κραταιάς Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εικονίζεται συνοπτικά στο παρακάτω διάγραμμα:

Με βάση την κατάταξη με άριστα το 100, για τη σχεδόν πλήρη ελευθερία σε όλα τα εξεταζόμενα πεδία, η Τουρκία διεκδικεί το χρίσμα και τελικά το αποτυπώνει στην έκθεση, με το κάτω του μέσου όρου ποσοστού, 31%, με ενδεικτική βαθμολόγηση σε χαρακτηριστικά όπως τα πολιτικά

³⁶ Ετήσια Παγκόσμια Έκθεση που αποτελείται από αριθμητικές αξιολογήσεις και περιγραφικά κείμενα για κάθε χώρα και μια επιλεγμένη ομάδα εδαφών. Η έκδοση του 2019 καλύπτει τις εξελίξεις σε 195 χώρες και 14 περιοχές από την 1η Ιανουαρίου 2018 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2018. Η μεθοδολογία της έκθεσης προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1948.

δικαιώματα και οι αστικές ελευθερίες, στα οποία καταλαμβάνει τις τελευταίες θέσεις της βαθμολογίας.

Επιπρόσθετα, η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τουρκία³⁷, για το έτος 2018 επισημαίνει:

«Η Τουρκία παρουσιάζει σημαντικό έλλειμμα Δημοκρατίας και απέχει από ένα Κράτος Δικαίου. Δεν σέβεται τις ατομικές ελευθερίες, τα δικαιώματα των μειονοτήτων, την ελευθερία έκφρασης, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης. Μία Τουρκία όπου συνεχίζονται οι διώξεις αντιφρονούντων και «φιμώνονται» τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης».

Ο David J. Kramer, πρόεδρος της Freedom House και ένας από τους συντάκτες της υπόψη έκθεσης, τονίζει ότι: «Η κρίση στη δημοκρατία της Τουρκίας δεν είναι ένα μελλοντικό πρόβλημα. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αντιμετωπίζουν τεράστια πίεση από την κυβέρνηση και η κυβέρνηση έχει διευρύνει τώρα τις επιθέσεις της σε άλλα θεσμικά όργανα».³⁸

Το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) με πρόεδρο τον Recep Tayyip Erdoğan είναι το κυβερνών κόμμα στην Τουρκία από το 2002. Μετά την αρχική έγκριση ορισμένων μεταρρυθμίσεων απελευθέρωσης, η κυβέρνηση του AKP επέδειξε αυξανόμενη περιφρόνηση για πολιτικά δικαιώματα και πολιτικές ελευθερίες και ο αυταρχικός χαρακτήρας της έχει πλήρως εδραιωθεί, ενώ η απόπειρα πραξικοπήματος του 2016 προκάλεσε μια πιο δραματική καταστολή κατά των αντιληπτών αντιπάλων της ηγεσίας. Οι συνταγματικές αλλαγές που εγκρίθηκαν το 2017 συγκέντρωσαν την εξουσία στα χέρια του Προέδρου και η επιδείνωση των εκλογικών συνθηκών κατέστησε όλο και πιο δύσκολο για τα κόμματα της αντιπολίτευσης να αμφισβητήσουν τον έλεγχο του Ερντογάν.

Από την άλλη πλευρά³⁹, η Δημοκρατία αφορά και στην προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, οι οποίες αναφέρονται σε κανόνες που έχουν σχέση με αριθμητικά μικρότερες και μη επικρατούσες ομάδες ανθρώπων στο εσωτερικό μιας χώρας οι οποίες έχουν όμως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, δηλ. ξεχωριστή από την πλειονότητα των κατοίκων αυτής της χώρας εθνική, γλωσσική, θρησκευτική ή και πολιτιστική ταυτότητα. Αυτό όμως που έχει περισσότερο σημασία τουλάχιστον σε πρακτικό επίπεδο σε σχέση με τις χώρες που δεν έχουν επικυρώσει τις συμβάσεις αυτές και ανάμεσά τους βρίσκεται και η Τουρκία (η Ελλάδα επίσης), είναι οι ζυμώσεις τόσο στο πλαίσιο της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, όσο και σε αυτό του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

³⁷ <https://freedomhouse.org/report/methodology-freedom-world-2019>

³⁸ <https://freedomhouse.org/report/special-reports/democracy-crisis-corruption-turkey>

³⁹ Λίβας, Σ. (2017). Όψεις της Τουρκίας. Αθήνα: Παπαζήση

(ΕΔΑΔ) που οδήγησαν στη διεύρυνση εννοιών σύμφυτων με την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων: πολιτικός και θρησκευτικός πλουραλισμός, προστασία γλωσσών των μειονοτήτων, προστασία χρήσης γλωσσών μειονοτήτων στην εκπαίδευση, προστασία του ιδιαίτερου τρόπου ζωής των μειονοτήτων.

Η ανάγνωση και η ενασχόληση με την πλούσια νομολογία του ΕΔΑΔ, τη σχετική με την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων για τη διαχρονική εξέλιξη της έννοιας των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, τόσο σε σχέση με το ίδιο το θεσμικό οικοδόμημα του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσο και σε σχέση με τις χώρες εναντίον των οποίων στρέφονται οι προσφυγές μελών των μειονοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, αναλύοντας τα νομικά επιχειρήματα των προσφυγών, των αντεπιχειρημάτων των καθ'ών οι προσφυγές χωρών, αλλά και τις ίδιες τις νομικές βάσεις των αποφάσεων, μπορούμε να εκτιμήσουμε μέχρι κάποιον βαθμό, την πορεία και τις δυσκολίες εμβάθυνσης και εξέλιξης της δημοκρατίας στην Ευρώπη και κατ'επέκταση και σε όμορες και γειτονικές προς αυτήν χώρες, όπως η Τουρκία.

Η Τουρκία αποτελεί εν προκειμένω χαρακτηριστική περίπτωση. Από τις 97.300 προσφυγές που εξέτασε και επί των οποίων αποφάνθηκε το ΕΔΑΔ, κατά την υπερπεντηκονταετή λειτουργία του, (από το 1959 έως και σήμερα), το 11,4% αφορά στην Τουρκία. Δηλαδή, στο 11,4 % αυτών των προσφυγών, η Τουρκία είναι η καθ'ής η προσφυγή χώρα. Από τα τέλη της δεκαετίας του '90 και μετά, η Τουρκία βρίσκεται σταθερά στην πρώτη θέση των καθ'ών οι προσφυγές χωρών, μαζί με τη Ρουμανία και τη Ρωσία.

Οι νομικές βάσεις των προσφυγών και το προς υπεράσπιση ή επανόρθωση δικαίωμα διαφέρει κάθε φορά και από περίπτωση σε περίπτωση. Σε αρκετές υποθέσεις προβάλλονται περισσότερες της μιας νομικές βάσεις, περισσότερα του ενός δικαιώματα. Στο ΕΔΑΔ έχουν ως τώρα ασκηθεί κατά ης Τουρκίας προσφυγές που αφορούν :

- α. Παραβιάσεις της ελευθερίας της έκφρασης, 21 περιπτώσεις.
- β. Διακρίσεις και άνιση μεταχείριση, 11 περιπτώσεις.
- γ. Παραβάσεις στην απονομή δικαιοσύνης, 7 περιπτώσεις.
- δ. Προσβολή του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι, 5 περιπτώσεις.
- ε. Προσβολή του δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού μέλους μειονότητας, 5 περιπτώσεις.
- στ. Παραβάσεις σχετικές με το δικαίωμα στη ζωή (βασανιστήρια), 4 περιπτώσεις.

ζ. Παραβιάσεις ελεύθερης άσκησης θρησκευτικών και λατρευτικών δικαιωμάτων, 3 περιπτώσεις κ.ά..

Με την εξέταση σε βάθος αυτών των υποθέσεων μπορούν να εξαχθούν πολύ ενδιαφέροντα συμπεράσματα τόσο σε σχέση με την ανάπτυξη και τη διεύρυνση της σχετικής με τα μειονοτικά δικαιώματα νομολογίας του ΕΔΑΔ, όσο και σε σχέση με την εξέλιξη της δημοκρατίας στη γείτονα χώρα, αφού ο βαθμός δημοκρατικής ανάπτυξης και λειτουργίας μιας πολιτείας κρίνεται κυρίως από τον τρόπο αντιμετώπισης των ασθενέστερων τάξεων και στρωμάτων.

2.2.5 Η Σημερινή Κατάσταση στην Τουρκία και πώς Διαμορφώνεται από το 2018 και εξής⁴⁰

Τον Ιούνιο του 2018, ο Ρ. Τ. Ερντογάν κέρδισε τις προεδρικές εκλογές, ενώ το ΑΚΡ εξασφάλισε τον έλεγχο του κοινοβουλίου σε συμμαχία με το Κόμμα Εθνικιστικών Κινήσεων (ΜΗΡ). Οι εκλογές αμφισβητήθηκαν σε έναν βαθιά άνισο ανταγωνισμό που χαρακτηρίστηκε από τη μεροληψία των μέσων ενημέρωσης υπέρ του ΑΚΡ και τον εκφοβισμό, την παρενόχληση και τις επιθέσεις που απευθύνονταν σε υποψηφίους της αντιπολίτευσης.

Οι συνταγματικές αλλαγές που εγκρίθηκαν το 2017 τέθηκαν σε ισχύ μετά την επανεκλογή του Ερντογάν, εισάγοντας ένα νέο προεδρικό σύστημα κυβέρνησης που επέκτεινε εκτεταμένες εκτελεστικές εξουσίες και απάλειψε τη θέση του πρωθυπουργού. Ο Πρόεδρος μπορεί τώρα να αποφασίσει με διάταγμα και να διορίσει διάφορους αξιωματούχους και δικαστές που φαινομενικά σκοπεύουν να διαδραματίσουν ανεξάρτητο εποπτικό ρόλο, εξαλείφοντας τους βασικούς ελέγχους της εκτελεστικής εξουσίας.

Οι ηγέτες της αντιπολίτευσης συνέχισαν να αντιμετωπίζουν τη σύλληψη και τη δίωξη καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Τον Σεπτέμβρη, ο Σελάχτιν Ντεμίρτζ, ο υποψήφιος του Προεδρικού Δημοκρατικού Κόμματος (ΗΔΡ) του 2018, καταδικάστηκε σε κατηγορίες τεσσάρων ετών και οκτώ μηνών στις φυλακές, περιμένοντας νέα δίκη για πρόσθετες κατηγορίες. Ο Ερεν Ερдем, πρώην νομοθέτης του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος (CHP), συνελήφθη τον Ιούνιο και περίμενε δίκη στο τέλος του έτους για την υποτιθέμενη υποστήριξη μιας τρομοκρατικής οργάνωσης και έκθεσης σε κυβερνητικό μάρτυρα, μεταξύ άλλων κατηγοριών.

Η διάβρωση των πολιτικών ελευθεριών εξακολούθησε να αναπτύσσεται αδιάκοπα κατά τη διάρκεια του έτους, με συχνές συλλήψεις και καταδίκες δημοσιογράφων και χρηστών των κοινωνικών μέσων ενημέρωσης

---

⁴⁰<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/turkey>

που επικρίνουν την κυβέρνηση, καθώς και αυστηρούς περιορισμούς όσον αφορά τα συνδικάτα και τα συνδικαλιστικά δικαιώματα.

Το νέο προεδρικό σύστημα που θεσπίστηκε τον Ιούνιο του 2018 επέκτεινε σημαντικά την ήδη ουσιαστική εξουσία της εκτελεστικής εξουσίας. Με την κατάργηση της θέσης του πρωθυπουργού, ο πρόεδρος Erdoğan ελέγχει πλέον όλες τις εκτελεστικές αρμοδιότητες και μπορεί να αποφασίσει με διάταγμα, να ορίσει δικαστές και άλλους αξιωματούχους που φαινομενικά σκοπεύουν να διαδραματίσουν ανεξάρτητο εποπτικό ρόλο και να διατάξει έρευνες σε κάθε δημόσιο υπάλληλο, μεταξύ άλλων εξουσιών. Ο Ερντογάν και ο κύριος γύρω από αυτόν κύκλος του, παίρνουν όλες τις σημαντικές πολιτικές αποφάσεις, ενώ στον αντίποδα, η ικανότητα του κοινοβουλίου να ελέγχει την ορθότητα των αποφάσεων είναι στην πράξη σοβαρά περιορισμένη.

Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης, η οποία έδωσε στον Πρόεδρο την εξουσία να αναστέλλει τις πολιτικές ελευθερίες και να εκδίδει διατάγματα χωρίς επίβλεψη του Συνταγματικού Δικαστηρίου, άρθηκε τυπικά τον Ιούλιο του 2018 μετά από δύο χρόνια ισχύος. Ωστόσο, οι αναλυτές υποστήριξαν ότι η αλλαγή δεν θα συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στη συγκράτηση και κατάχρηση της εκτελεστικής εξουσίας.

Η διαφθορά - συμπεριλαμβανομένου του ξεπλύματος χρημάτων, της δωροδοκίας και της αθέμιτης σύμπραξης κατά την κατανομή των δημόσιων συμβάσεων - εξακολουθεί να αποτελεί μείζον πρόβλημα, ακόμη και στα υψηλότερα επίπεδα διακυβέρνησης. Η επιβολή των νόμων κατά της διαφθοράς είναι ασυνεπής και οι υπηρεσίες της Τουρκίας για την καταπολέμηση της διαφθοράς είναι γενικά αναποτελεσματικές, συμβάλλοντας σε μια κουλτούρα ατιμωρησίας. Η εκκαθάριση που πραγματοποιήθηκε μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016 αύξησε σημαντικά τις δυνατότητες διαφθοράς, δεδομένης της μαζικής απαλλοτρίωσης των στοχοθετημένων επιχειρήσεων και των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ). Δισεκατομμύρια δολάρια σε κατασχεθέντα περιουσιακά στοιχεία διαχειρίζονται κυβερνητικά διορισμένοι διαχειριστές, αυξάνοντας περαιτέρω τους στενούς δεσμούς μεταξύ κυβέρνησης και φιλικών επιχειρήσεων.

Τον Μάιο του 2018, ο Τούρκος τραπεζίτης Mehmet Hakan Atilla κρίθηκε ένοχος σε δικαστήριο των ΗΠΑ για να βοηθήσει το Ιράν να αποφύγει τις κυρώσεις των ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια της δίκης, ο Τουρκο-Ιρανος επιχειρηματίας Ρέζα Ζαράμπ κατέθεσε ότι ανώτεροι αξιωματούχοι της Τουρκίας είχαν δεχθεί δωροδοκίες στο πλαίσιο του σχεδίου και ότι ο ίδιος ο Ερντογάν ενέκρινε ορισμένες δωροδοκίες κατά τη διάρκεια της θητείας του ως πρωθυπουργός.

Το πολιτικό και νομικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε από την εκκαθάριση της κυβέρνησης και την κατάσταση έκτακτης ανάγκης έχει καταστήσει όλες τις προσπάθειες δημοκρατικής εποπτείας αδύνατη. Το 2016, το Συμβούλιο της Ευρώπης επέκρινε την κατάσταση έκτακτης ανάγκης για την παραχώρηση "σχεδόν απεριόριστων διακριτικών εξουσιών" στην κυβέρνηση. Παρόλο που η Τουρκία έχει πρόσβαση στον νόμο περί πληροφοριών για τα βιβλία, στην πράξη η κυβέρνηση στερείται διαφάνειας και αυθαίρετα αποκρύπτει πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες των κρατικών αξιωματούχων και θεσμικών οργάνων. Οι εξωτερικοί παρατηρητές, όπως οι ομάδες της κοινωνίας των πολιτών και οι ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι, υπόκεινται σε σύλληψη και δίωξη σε περίπτωση που επιχειρήσουν να εκθέσουν αδικήματα της κυβέρνησης. Για παράδειγμα, στα τέλη του 2018, ο ερευνητικός δημοσιογράφος Pelin Ünker προσήχθη σε δίκη για δυσφήμιση μετά τη δημοσίευση το 2017 δύο ιστοριών σχετικά με τα "Παραδείγματα του Paradise".

Τα κυριότερα μέσα ενημέρωσης, ειδικά οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί, αντικατοπτρίζουν τις κυβερνητικές θέσεις και συνήθως φέρουν πανομοιότυπα πρωτοσέλιδα. Αν και κάποιες ανεξάρτητες εφημερίδες και ιστότοποι συνεχίζουν να λειτουργούν, αντιμετωπίζουν τεράστια πολιτική πίεση και στοχεύουν συνήθως στη δίωξη. Περισσότερα από 150 μέσα ενημέρωσης έκλεισαν τους μήνες που ακολούθησαν την απόπειρα πραξικοπήματος το 2016.

Σύμφωνα με την Επιτροπή Προστασίας των Δημοσιογράφων, συνολικά 68 δημοσιογράφοι παρέμειναν πίσω από τα σίδερα των φυλακών από τον Δεκέμβριο του 2018, καθιστώντας την Τουρκία τη χειρότερη φυλακή για δημοσιογράφους στον κόσμο για τρίτη συνεχόμενη χρονιά. Οι προσπάθειες της κυβέρνησης για καταστολή της κριτικής δημοσιογραφίας μπορούν να ξεπεράσουν τα σύνορά της. Τον Οκτώβριο, ένα τουρκικό δικαστήριο ζήτησε από την Ιντερπόλ να εκδώσει "κόκκινες προειδοποιήσεις" για τους Can Dündar και İlhan Tanir, δύο εξέχοντες δημοσιογράφους που ζουν σήμερα στο εξωτερικό και οι οποίοι δικάστηκαν ερήμην σε κατηγορίες κατασκοπείας. Οι Dündar και Tanir δικάστηκαν στο παρελθόν μαζί με 14 άλλους δημοσιογράφους της εφημερίδας *Cumhuriyet*, αλλά οι υποθέσεις τους διαχωρίστηκαν από την εν λόγω δίκη όταν το δικαστήριο έφθασε στην ετυμηγορία του τον Απρίλιο. Οι 14 δημοσιογράφοι καταδικάστηκαν για την παροχή βοήθειας σε τρομοκρατικές οργανώσεις για την υποστήριξη του κινήματος που οδήγησε ο εξόριστος ισλαμικός ιεροκήρυκας Fethullah Gülen - τον οποίο κατηγορεί η κυβέρνηση για την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016 - και το PKK και καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης μεταξύ τριών και επτά ετών.

Η κυβέρνηση συνέχισε να μπλοκάρει τα αποτελέσματα περιοχών ειδήσεων και άλλων πηγών πληροφόρησης στο διαδίκτυο το 2018, κυρίως

της Wikipedia, για την οποία είχε επιβληθεί εθνική απαγόρευση από τον Απρίλιο του 2017.

Ενώ το Σύνταγμα εγγυάται την ελευθερία της θρησκείας, η δημόσια σφαίρα κυριαρχείται όλο και περισσότερο από το σουνιτικό Ισλάμ. Οι τόποι λατρείας των Αλεβιτών δεν αναγνωρίζονται από την κυβέρνηση ως τέτοιοι, πράγμα που σημαίνει ότι δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στις επιδοτήσεις που διατίθενται στα τζαμιά των Σουνιτών. Ο αριθμός των θρησκευτικών σχολών που προωθούν το Σουνιτικό Ισλάμ έχει αυξηθεί στο πλαίσιο του ΑΚΡ και η τουρκική δημόσια εκπαίδευση περιλαμβάνει υποχρεωτικά μαθήματα θρησκευτικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με τα οποία οι υποστηρικτές των μη μουσουλμανικών θρησκειών γενικά απαλλάσσονται, αλλά ο Αλεβίτες και οι άθεοι δυσκολεύονται να αποχωρήσουν. Τρεις μη μουσουλμανικές θρησκευτικές ομάδες - Εβραίοι, Ορθόδοξοι Χριστιανοί και αρμένιοι Χριστιανοί - είναι επίσημα αναγνωρισμένοι. Ωστόσο, οι διαφορές σχετικά με την ιδιοκτησία και οι απαγορεύσεις στην εκπαίδευση των κληρικών παραμένουν προβλήματα για αυτές τις κοινότητες και τα δικαιώματα των μη αναγνωρισμένων θρησκευτικών μειονοτήτων είναι πιο περιορισμένα.

Η ακαδημαϊκή ελευθερία, που ποτέ δεν έγινε σεβαστή στην Τουρκία, αποδυναμώθηκε περαιτέρω μετά την εκκαθάριση. Τα σχολεία που συνδέονται με το κίνημα Gülen έχουν κλείσει και χιλιάδες ακαδημαϊκοί έχουν απορριφθεί συνοπτικά για συμπάρασταση και την υποστήριξή τους στην αριστερά, στο κίνημα των γκιουλενιστών ή το PKK. Οι ακαδημαϊκοί και οι φοιτητές συνέχισαν να διώκονται για να εκφράσουν κρίσιμες απόψεις για την κυβέρνηση ή για ειρηνική πολιτική δράση το 2018. Για παράδειγμα, στο τέλος του έτους, τέσσερις φοιτητές από το Τεχνικό Πανεπιστήμιο της Μέσης Ανατολής εξακολούθουσαν να κατηγορούνται για "προσβολή του Προέδρου", όταν ανήρτησαν ένα σατιρικό banner στην τελετή αποφοίτησής τους τον Ιούλιο.

Επίσης, τον Ιούλιο του 2018, ο Πρόεδρος Ερντογάν εξέδωσε διάταγμα που του έδινε την εξουσία να διορίζει πρύτανη τόσο σε δημόσια όσο και ιδιωτικά πανεπιστήμια, κίνηση που θα μπορούσε να απειλήσει περαιτέρω την ακαδημαϊκή ελευθερία. Οι κυβερνητικές και πανεπιστημιακές διοικήσεις παρεμβαίνουν τώρα για να αποτρέψουν τους ακαδημαϊκούς από την έρευνα ευαίσθητων θεμάτων και η πολιτική πίεση ενθάρρυνε την αυτολογοκρισία μεταξύ πολλών μελετητών.

Πολλοί Τούρκοι πολίτες συνεχίζουν να εκφράζουν ανοιχτά τις απόψεις τους, αλλά δίνουν μεγαλύτερη προσοχή σε ό, τι δημοσιεύουν στο διαδίκτυο ή λένε στο κοινό. Παρόλο που δεν τιμωρείται κάθε έκφραση που επικρίνει την κυβέρνηση, η αυθαιρεσία των διώξεων, η οποία συχνά οδηγεί σε φυλάκιση και συνεπάγεται τον κίνδυνο μακροχρόνιας φυλάκισης, δημιουργεί όλο και περισσότερο ατμόσφαιρα αυτολογοκρισίας. Τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο του 2018, εκατοντάδες άτομα, συμπεριλαμβανομένων των

γιατρών και μαθητών γυμνασίου, κρατήθηκαν για θέσεις που υιοθέτησαν στα κοινωνικά μέσα και επέκριναν μια τουρκική στρατιωτική επίθεση στην περιοχή Afrin της Συρίας.

Παρόλο που η ελευθερία του συνέρχεσθαι είναι θεωρητικά εγγυημένη στο τουρκικό δίκαιο, οι αρχές έχουν απορρίψει συστηματικά συγκεντρώσεις από επικριτές της κυβέρνησης για λόγους ασφαλείας τα τελευταία χρόνια, ενώ επιτρέπεται η συνέχιση των συνόδων διακυβέρνησης. Περιορισμοί έχουν επιβληθεί στις εορταστικές εκδηλώσεις των αριστερών και των ομάδων εργασίας, στις εκδηλώσεις ΛΟΑΤ (λεσβίες, ομοφυλόφιλους, αμφιφυλόφιλους και τρανσέξουαλ), στις διαμαρτυρίες από τα θύματα εκκαθάρισης και στις συναντήσεις του κόμματος της αντιπολίτευσης. Η αστυνομία χρησιμοποιεί τη δύναμη για να διαλύσει τις αδιάκριτες διαμαρτυρίες. Τον Αύγουστο του 2018, μια εβδομαδιαία συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη από την ομάδα «Mothers», και η οποία διαμαρτυρήθηκε για τις «εξαναγκαστικές» εξαφανίσεις από το 1995, διαλύθηκε από την αστυνομία. Νωρίτερα, και αφού οι αρχές ανακοίνωσαν ότι οι διαδηλώσεις θα απαγορευτούν, πολλοί συμμετέχοντες, συμπεριλαμβανομένων των ηλικιωμένων, συνελήφθησαν.

Η κυβέρνηση, ξεκινώντας από τις ΜΚΟ και από την απόπειρα πραξικοπήματος και εντεύθεν, έκλεισε συνολικά τουλάχιστον 1.500 ιδρύματα και ενώσεις με παράλληλη κατάσχεση των περιουσιακών τους στοιχείων. Οι στοχευόμενες ομάδες εργάστηκαν σε θέματα όπως τα βασανιστήρια, η ενδοοικογενειακή βία και η βοήθεια προς τους πρόσφυγες και τους εσωτερικά εκτοπισμένους. Οι ηγέτες των ΜΚΟ αντιμετωπίζουν επίσης τακτική παρενόχληση, συλλήψεις και διώξεις για την άσκηση των δραστηριοτήτων τους. Ο Osman Kavala, ίσως ο πιο εξέχων ηγέτης της «κοινωνίας των πολιτών» και επικεφαλής του αντίστοιχου φιλανθρωπικού οργανισμού της Τουρκίας, παρέμεινε στην προδικαστική κράτηση στα τέλη του 2018, αφού συνελήφθη το 2017 με ασαφείς ισχυρισμούς ότι υποστήριξε την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016. Δεν έγιναν γνωστές οι επίσημες κατηγορίες εναντίον του.

Η δραστηριότητα της οποιασδήποτε επαγγελματικής ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος της απεργίας, περιορίζεται από το νόμο ενώ στην πράξη, οι παρά το ότι οι δραστηριότητες των εργοδοτών είναι κοινές και σύννομες, η νομική προστασία δεν εφαρμόζεται σωστά. Ένα σύστημα απαιτήσεων σχετικά με το κατώτατο όριο εκπροσώπησης καθιστά δύσκολο για τα συνδικάτα να εξασφαλίσουν δικαιώματα συλλογικών διαπραγματεύσεων. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι επαγγελματικές οργανώσεις έχουν υποστεί μαζικές συλλήψεις και απολύσεις που συνδέονται με την κατάσταση έκτακτης ανάγκης και τη γενική κατανομή των ελευθεριών της έκφρασης, του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι. Τον Σεπτέμβριο του 2018, οι αρχές διέκοψαν μια απεργία που οργανώθηκε για να

διαμαρτυρηθούν για τις μη ασφαλείς συνθήκες εργασίας στην περιοχή ενός υπό κατασκευή νέου αεροδρομίου στην Κωνσταντινούπολη. Οι περισσότεροι από τους 500 απεργούς που κρατούνταν τελικά απελευθερώθηκαν, αλλά 61 άτομα περίμεναν δίκη για το ρόλο τους στην απεργία στο τέλος του έτους.

Οι δικαστές εξακολουθούν να διαφεύγουν περιστασιακά από τις διώξεις της κυβέρνησης, αλλά ο διορισμός χιλιάδων νέων, πιστών δικαστών τα τελευταία χρόνια, το ενδεχόμενο επαγγελματικό κόστος της απόφασης κατά της εκτελεστικής εξουσίας σε μια μείζονα περίπτωση και οι συνέπειες της συνεχιζόμενης εκκαθάρισης έχουν αποδυναμώσει σοβαρά τη δικαστική ανεξαρτησία Τουρκία. Περισσότεροι από 4.000 δικαστές απομακρύνθηκαν μετά από τις συνέπειες του πραξικοπήματος. Η ίδρυση του νέου προεδρικού συστήματος τον Ιούνιο του 2018 αύξησε επίσης τον εκτελεστικό έλεγχο της δικαστικής εξουσίας. Στο πλαίσιο της νέας δομής, τα μέλη του Συμβουλίου των Δικαστών και των Εισαγγελέων (HSK), ένα ισχυρό όργανο που εποπτεύει τους δικαστικούς διορισμούς και πειθαρχικά μέτρα, διορίζονται σήμερα από το κοινοβούλιο και τον Πρόεδρο, και όχι από μέλη του ίδιου του δικαστικού σώματος.

Μία μακροπρόθεσμη διάβρωση των εγγυήσεων για δίκαιη διαδικασία επιταχύνθηκε υπό την κατάσταση έκτακτης ανάγκης και οι σοβαρές παραβιάσεις συνεχίστηκαν ακόμη και μετά την άρση της τον Ιούλιο του 2018. Οι κατηγορίες κατά της τρομοκρατίας που άρχισαν από την απόπειρα πραξικοπήματος συχνά βασίζονται στις πιο αδύναμες και πιθανότατα ανύπαρκτες αποδείξεις. Ένα διάταγμα που εκδόθηκε το 2017 προφανώς απομάκρυνε τις απαιτήσεις ότι οι εναγόμενοι ακούν όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που προσάπτονται εναντίον τους και έχουν δικηγόρο υπεράσπισης όντας παρόντες κατά τη δίκη. Σε πολλές περιπτώσεις, οι δικηγόροι που υπερασπίζονται τους κατηγορούμενους για αδικήματα τρομοκρατίας έχουν συλληφθεί. Η μακροχρόνια προδικαστική κράτηση έχει γίνει ρουτίνα. Οι αρχές μπορούν να κρατήσουν τα άτομα που κατηγορούνται, δίκαια ή άδικα, για διάστημα έως 24 ωρών χωρίς πρόσβαση σε δικηγόρο, αν και η αστυνομία φέρεται να έχει παραβιάσει αυτό το όριο στην πράξη.

Τα βασανιστήρια γίνονται όλο και πιο συνηθισμένα, σύμφωνα με οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το προαναφερθέν διάταγμα που εκδόθηκε το 2017 φαίνεται να παρέχει νομική ασυλία σε άτομα, συμπεριλαμβανομένων των πολιτών, που αναλαμβάνουν δράση εναντίον τρομοκρατών ή άλλων που σχετίζονται με την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016.

Η απειλή της τρομοκρατίας μειώθηκε το 2018 με την αποδυνάμωση της μαχητικής ομάδας του Ισλαμικού Κράτους (ISIS) στη γειτονική Συρία και το Ιράκ, ενώ δεν σημειώθηκαν τρομοκρατικές επιθέσεις μεγάλης κλίμακας κατά τη διάρκεια του έτους. Η ένταση της σύγκρουσης μεταξύ των δυνάμεων

ασφαλείας και του ΡΚΚ, η οποία οδήγησε στα θάνατο περισσότερους από 4.000 ανθρώπους από το 2015, μειώθηκε επίσης το 2018, αλλά περισσότεροι από 300 άνθρωποι σκοτώθηκαν στις μάχες στα σύνορα της Τουρκίας κατά τη διάρκεια του έτους.

Παρόλο που το τουρκικό δίκαιο εγγυάται την ίση μεταχείριση, οι γυναίκες καθώς και οι εθνοτικές και θρησκευτικές μειονοτικές ομάδες υφίστανται διάφορους βαθμούς διακρίσεων. Για παράδειγμα, οι Αλεβίτες και οι μη μουσουλμάνοι αντιμετωπίζουν, σύμφωνα με πληροφορίες, διακρίσεις στην απασχόληση, ιδίως σε θέσεις ανώτερου δημόσιου τομέα, και η ανισότητα μεταξύ των φύλων στο χώρο εργασίας είναι κοινή.

Η σύγκρουση με το ΡΚΚ χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογήσει μέτρα διακρίσεων κατά των Κούρδων, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης των κουρδικών φεστιβάλ για λόγους ασφαλείας και της ανατροπής των προσπαθειών των κουρδικών δημοτικών υπαλλήλων για την προώθηση της κουρδικής γλώσσας και του πολιτισμού. Πολλά σχολεία κουρδικής γλώσσας και πολιτιστικές οργανώσεις έχουν κλείσει από την κυβέρνηση από το 2015.

Από τον Δεκέμβριο του 2018, η Τουρκία είχε αποδεχθεί περισσότερους από 3,6 εκατομμύρια Σύριοι πρόσφυγες. Ενώ η κυβέρνηση προσπαθεί να τους προσφέρει βασικές υπηρεσίες, μια μεγάλη μειονότητα παιδιών προσφύγων δεν έχει πρόσβαση στην εκπαίδευση και λίγοι ενήλικες μπορούν να λάβουν επίσημη απασχόληση. Η οικονομική κρίση που έπληξε την Τουρκία το 2018 πυροδότησε δυσαρέσκεια για τους πρόσφυγες. Αναφορές προέκυψαν κατά τη διάρκεια του έτους που κάποιοι αιτούντες άσυλο στα σύνορα με τη Συρία είχαν την επιλογή είτε να παραιτούνται των δικαιωμάτων τους για το άσυλο, οπότε ήταν δεδομένη και η επιστροφή τους στη Συρία, είτε να αντιμετωπίζουν μακροχρόνιες φυλακίσεις στην Τουρκία.

Η σεξουαλική δραστηριότητα του ίδιου φύλου είναι νόμιμη, αλλά οι ΛΟΑΤ άνθρωποι υφίστανται ευρείες διακρίσεις, παρενόχληση από την αστυνομία και περιστασιακή βία. Δεν υπάρχει νομοθεσία για την προστασία των ατόμων από διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

Η σύγκρουση με το ΡΚΚ έχει οδηγήσει σε αναγκαστική μετεγκατάσταση εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων και υπάρχουν στοιχεία ότι η κυβέρνηση χρησιμοποιεί απαγορεύσεις κυκλοφορίας και περικυβέτες στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας για να εξωθήσει τους κατοίκους από ορισμένες περιοχές να τις εγκαταλήψουν.

Περισσότεροι από 125.000 εργαζόμενοι του δημόσιου τομέα απολύθηκαν στις εκκαθαρίσεις που ακολούθησαν την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016 και εκείνοι που έχουν ανασταλεί ή απολυθεί δεν

έχουν αποτελεσματικό μέσο προσφυγής. Επιπλέον, πολλοί δεν είναι σε θέση να βρουν νέα απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα.

Τα δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας είναι νόμιμα κατοχυρωμένα, αλλά από το 2013 πολλοί επικριτές της κυβέρνησης έχουν υποβληθεί σε επιθετικές φορολογικές και κανονιστικές επιθεωρήσεις. Μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016, κατασχέθηκαν τα περιουσιακά στοιχεία εταιρειών, ΜΚΟ, ιδρυμάτων, ατόμων, μέσων μαζικής ενημέρωσης και άλλων φορέων που θεωρούνται ότι συνδέονται με τρομοκρατικές ομάδες. Σύμφωνα με σχετική έρευνα για τον Τύπο που δημοσιεύτηκε τον Ιούνιο του 2018, κατασχέθηκαν 11 δισεκατομμύρια δολάρια ιδιωτικών επιχειρηματικών περιουσιακών στοιχείων, από απλά καταστήματα μέχρι μεγάλες εταιρείες ετερογενών δραστηριοτήτων.

Η κυβέρνηση έχει δείξει αυξανόμενη έλλειψη ενδιαφέροντος για την προστασία των ευάλωτων ατόμων από τον καταναγκαστικό γάμο και την ενδοοικογενειακή βία. Οι παιδικοί γάμοι, που εκτελούνται συχνά σε ανεπίσημες θρησκευτικές τελετές, είναι ευρέως διαδεδομένοι και οι Σύριοι πρόσφυγες φαίνεται να είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στην πρακτική. Παρά τις νομικές διασφαλίσεις, τα ποσοστά ενδοοικογενειακής βίας παραμένουν υψηλά. Η αστυνομία συχνά είναι απρόθυμη να παρέμβει σε εγχώριες διαμάχες και ο χώρος καταφυγίου είναι εξαιρετικά περιορισμένος και συχνά γεωγραφικά απρόσιτος.

Η αδυναμία των εργατικών ενώσεων και η αυξανόμενη βούληση της κυβέρνησης να αναλάβει δράση κατά της οργανωμένης εργασίας υπονόμισαν την ισότητα των ευκαιριών, την προστασία από την οικονομική εκμετάλλευση και την ασφάλεια στο χώρο εργασίας. Τα ατυχήματα στο χώρο εργασίας έχουν γίνει συχνότερα τα τελευταία χρόνια και οι εργαζόμενοι έχουν μικρή φροντίδα εάν τραυματιστούν. Σύμφωνα με έκθεση που δημοσίευσε η Ομάδα Εργαζομένων για την Υγεία και την Επαγγελματική Ασφάλεια, μια ομάδα υπεράσπισης, τουλάχιστον 1.923 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους σε ατυχήματα στο χώρο εργασίας το 2018. Οι κοινότητες των προσφύγων έδωσαν μια έτοιμη πηγή φθηνών, εκμεταλλεύσιμων εργασιών, συμπεριλαμβανομένης της παιδικής εργασίας.

2.2.6 Οι υγιείς Δημοκρατίες μπορούν να καταπολεμήσουν καλύτερα τη διαφθορά

«Μια συλλογική παγκόσμια αποτυχία στον έλεγχο της διαφθοράς συμβάλλει σε μια κρίση δημοκρατίας σε όλο τον κόσμο». Αυτή είναι η κατάληξη του τελευταίου Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς, που δημοσιεύθηκε από την Οργάνωση Transparency International.

«Με πολλά δημοκρατικά θεσμικά όργανα που απειλούνται σε ολόκληρο τον κόσμο - συχνά από ηγέτες με αυταρχικές ή λαϊκιστικές τάσεις -

πρέπει να κάνουμε περισσότερα για να ενισχύσουμε τους ελέγχους και τις ισορροπίες και να προστατεύσουμε τα δικαιώματα των πολιτών», δήλωσε η Patricia Moreira, διευθύνουσα σύμβουλος της Transparency International.⁴¹

Η ετήσια έκθεση κατατάσσει τις χώρες ανάλογα με τις αντιλήψεις για τη διαφθορά του δημόσιου τομέα και όχι με τεκμηριωμένα στοιχεία για τη διαφθορά και βαθμολογεί τις χώρες σε κλίμακα από το 0 έως το 100, με το μηδέν να υποδηλώνει μια "άκρως διεφθαρμένη" χώρα και 100 που σημαίνει ότι μια χώρα είναι "πολύ καθαρή".

Παρόλα αυτά, η φετινή έκθεση της Transparency International παρέχει μια προοπτική για την κατάσταση της διαφθοράς του δημόσιου τομέα σε όλο τον κόσμο και δεν είναι ιδιαίτερα ευνοϊκή. Δύο τρίτα από τις 180 χώρες αξιολόγησαν το σκορ λιγότερο από 50 από τις πιθανές 100, ενώ η μέση βαθμολογία όλων των χωρών είναι σχετικά ασήμαντη.

Η έκθεση διασταυρώνει τα δεδομένα της με τα δεδομένα της παγκόσμιας δημοκρατίας (τα οποία μετρούν τη σχετική υγεία των δημοκρατιών), αποκαλύπτοντας τη σχέση μεταξύ της διαφθοράς και του πόσο ισχυρή είναι η δημοκρατία μιας χώρας. Οι χώρες που θεωρούνται πλήρεις και ολοκληρωμένες δημοκρατίες βαθμολογούνται κατά μέσον όρο με 75%, ενώ οι «προβληματικές» δημοκρατίες με μέσο όρο 49%. Τα υβριδικά καθεστώτα - εκείνα με δημοκρατικά και αυταρχικά στοιχεία - βαθμολογούνται κατά μέσο όρο με 35%, ενώ τα αυταρχικά καθεστώτα, πέντε μονάδες κάτω, κατά μέσο όρο 30%.

Η ανασκόπηση των εκθέσεων υπογραμμίζει τα αποτελέσματα δύο χωρών, της Τουρκίας και της Ουγγαρίας. Τα αποτελέσματα των δύο χωρών μειώθηκαν σημαντικά υπό τη σκιά των όλο και πιο αυταρχικών τάσεων των ηγετών τους Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν και Βίκτορ Ορμπάν.

Ελάχιστους καρπούς έχουν αποφέρει έως τώρα τα δισεκατομμύρια ευρώ που έχει δώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στην Τουρκία για την καταπολέμηση της διαφθοράς, την ενίσχυση του κράτους δικαίου και την προστασία της ελευθεροτυπίας, σύμφωνα με έκθεση του λογιστικού βραχίονα της ΕΕ.⁴²⁴³

Παρά το γεγονός ότι η ευρωπαϊκή προενταξιακή βοήθεια άρχισε να ρέει προς την Τουρκία πριν από μία δεκαετία, τα χρήματα που έχουν δοθεί έχουν «μετά βίας» αποφέρει αποτελέσματα σε δομικές ανάγκες διακυβέρνησης,

⁴¹ <https://www.brief.com.cy/diethni/neos-deiktis-tis-diethnoys-diafaneias-gia-ti-diafthora>

⁴² <https://www.skai.gr/news/world/>

⁴³ Οι γενικές διευθύνσεις που είναι κατά βάση επιφορτισμένες με την εκτέλεση του προϋπολογισμού στον τομέα της εξωτερικής δράσης είναι η Γενική Διεύθυνση Διεθνούς Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΓΔ DEVCO), η Γενική Διεύθυνση Πολιτικής Γειτονίας και Διαπραγματεύσεων για τη Διεύρυνση (ΓΔ NEAR), η Γενική Διεύθυνση Πολιτικής Προστασίας και Επιχειρήσεων Ανθρωπιστικής Βοήθειας (ΓΔ ECHO) και η Υπηρεσία Μέσων Εξωτερικής Πολιτικής.

όπως η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης και η καταπολέμηση της διαφθοράς, αναφέρει το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο⁴⁴.

Συνολικά η ΕΕ έχει προσφέρει περισσότερα από εννιά δισεκατομμύρια ευρώ ως προενταξιακή στήριξη στην Τουρκία για την περίοδο 2007-2020.

Το Συνέδριο δεν αποδίδει ανοιχτά την ευθύνη στην Άγκυρα, όμως παραθέτει την εκτίμηση της ίδιας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ότι η «έλλειψη πολιτικής βούλησης» από την πλευρά των τουρκικών Αρχών έχει επιβραδύνει την πρόοδο. Τονίζει δε ότι ορισμένες «κρίσιμες μεταρρυθμίσεις» έχουν καθυστερήσει.

Η έκθεση αντανακλά τις ιδιαίτερα ψυχρές σχέσεις ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία, οι οποίες έχουν επιδεινωθεί μετά τα αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου 2016. Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις έχουν αρχίσει από το 2005, όμως την τελευταία διετία έχουν «παγώσει».

Αξιολογώντας την ευρωπαϊκή πλευρά, οι ελεγκτές έκριναν πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε συγκεκριμένους στόχους για την Τουρκία και ότι εύλογα επένδυσε πρωτίστως στο κράτος δικαίου και τη διακυβέρνηση, καθώς σε αυτά τα μέτωπα έπρεπε να υπάρξει προενταξιακή σύγκλιση ανάμεσα στην Άγκυρα και την ΕΕ.

Ωστόσο, η έκθεση επικρίνει την απόφαση της Κομισιόν να μην ενεργοποιήσει ποινές για τη μη υλοποίηση ορισμένων έργων. Αφήνει μάλιστα να εννοηθεί ότι η ευρωπαϊκή πλευρά θα έπρεπε να είχε περιλάβει ξεκάθαρα ρήτρα διακοπής της προενταξιακής βοήθειας σε περίπτωση που η Τουρκία παραβίαζε ανοιχτά τις αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου.⁴⁵

---

⁴⁴<https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/annualreports-2018/annualreports-2018>

⁴⁵<https://www.euractiv.gr/section/i-eyropi-kai-o-kosmos/news/i-voitheia-tis-ee-meta-vias-echei-chtypisei-ti-diafthora-stin-toyrkia/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

3.1 Μεθοδολογία

Για τη μελέτη και τη σημειολογία του θέματος της διαφθοράς σε σχέση με τη δημοκρατία στην Τουρκία, θα χρησιμοποιήσουμε τους δείκτες CPI (δείκτη αντίληψης διαφθοράς), DI (μέτρηση της δημοκρατίας), καθώς και τον GDP (το κατά κεφαλήν ΑΕΠ). Οι δείκτες αυτοί κρίθηκε ότι επαρκούν προκειμένου μέσα από τη μελέτη, την ανάλυση και την αποτύπωσή τους να μπορέσουμε να καταλήξουμε σε ικανά συμπεράσματα και αξιόλογες προτάσεις. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε ότι η μελέτη του D.I. έχει χρονολογία εκκίνησης μέτρησης από το 2006, κάτι που κρίνεται εξαιρετικά χρήσιμο για την αποσαφήνιση της εικόνας της Τουρκίας στο κεφάλαιο «Δημοκρατία», καθόσον οι απόψεις των ειδικών (διεθνείς οργανισμοί, κρατικοί τουρκοί φορείς και διάφορες μη κυβερνητικές οργανώσεις, εντός και εκτός Τουρκίας) και με βάση τις αντίστοιχες εκθέσεις, μελέτες και διάφορα άρθρα.

Η Διεθνής Διαφάνεια (T.I.), της οποίας τις μελέτες και τα ιστογράμματα χρησιμοποιεί η παρούσα μελέτη, αποτελεί έναν μη κυβερνητικό οργανισμό, που στοχεύει στην καταπολέμηση της διαφθοράς σε όλες τις χώρες του κόσμου. Για το λόγο αυτόν, η ύπαρξη άνω των 90 τμημάτων παρακολούθησης των διαφόρων τιμών και αποτελεσμάτων των μετρήσεων, οδηγεί στο ασφαλές συμπέρασμα ότι η χρήση των στοιχείων αυτών, που εύκολα μπορεί να καταγράψει και να χρησιμοποιήσει οποιοσδήποτε ερευνητής και μη, αποτελούν τον πυλώνα, αφενός για τη διαμόρφωση ενός υγιούς τοπίου εφαρμογής πλήρους διαφάνειας σε κρατικούς φορείς και θεσμούς ή νομοθεσίες των κρατών τα οποία παρακολουθεί, αφετέρου, τη μελέτη και καταγραφή προτάσεων και μεταρρυθμίσεων για την αντιμετώπιση της διαφθοράς και τον περιορισμό της στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο.

3.2 Δεδομένα

3.2.1 Ο Δείκτης «Αντίληψης για τη Διαφθορά (CPI)»

Ο Δείκτης Αντίληψης για τη Διαφθορά (Corruption Perception Index-CPI) εκδίδεται από την T.I κάθε χρόνο με έτος εκκίνησης το 1995. Είναι γνωστός με το αρκτικόλεξο CPI και κατατάσσει τα κράτη σύμφωνα «με το βαθμό στον οποίο η διαφθορά θεωρείται ότι υπάρχει μεταξύ των κρατικών αξιωματούχων και των πολιτικών», δηλαδή ουσιαστικά μετρά τη διαφθορά στο δημόσιο τομέα της χώρας.

Πρόκειται για έναν σύνθετο δείκτη που διαμορφώνεται από στοιχεία ερευνών διεξαγομένων από ανεξάρτητους οργανισμούς μέσω ερωτηματολογίου. Το διαμορφούμενο ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται από

εγγώριους και μη επιχειρηματίες αλλά και ειδικούς αναλυτές της χώρας και περιλαμβάνει ζητήματα σχετικά με την κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος (δωροδοκία δημοσίων λειτουργών, παραβάσεις στις κρατικές προμήθειες, χρησιμοποίηση δημοσίων λειτουργιών και κεφαλαίων για προσωπικό όφελος, οικογενειοκρατία στη δημόσια διοίκηση, αλλά και ζητήματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των πολιτικών κατά της διαφθοράς, καθώς και διαμάχη σύγκρουσης συμφερόντων και πρόσβασης σε πληροφορίες).

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για την τελευταία έκδοση του δείκτη CPI για το έτος 2018 περιελάμβανε δεκαοκτώ (18) ερωτήσεις⁴⁶ από δεκατρία (13) ανεξάρτητα ιδρύματα ειδικευόμενα στη διακυβέρνηση και το εργασιακό περιβάλλον, βασίστηκε δε, σε 13 πηγές πληροφοριών της διετίας 2016-2018 (σύμφωνα με το Corruption Perception Index 2018: Full Source Description της Transparency International). Λεπτομέρειες όπως στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 3.1

Ιδρύματα που Χρησιμοποιήθηκαν για την Έκδοση του CPI 2018

A/A	Ίδρυμα	Περίοδος χρήσης πληροφοριών
1.	African Development Bank Country Policy and Institutional Assessment	2016
2.	Bertelsmann Stiftung Sustainable Governance Indicators	2018
3.	Bertelsmann Stiftung Transformation Index	2017-2018
4.	Economist Intelligence Unit Country Risk Service	2018
5.	Freedom House Nations in Transit	2018
6.	Global Insight Business Conditions and Risk Indicators	2017
7.	IMD World Competitiveness Center World Competitiveness Yearbook Executive Opinion Survey	2018
8.	Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence	2018
9.	The PRS Group International Country Risk Guide	2018
10.	World Bank Country Policy and Institutional Assessment	2017
11.	World Economic Forum Executive Opinion Survey	2018
12.	World Justice Project Rule of Law Index Expert Survey	2017-2018
13.	Varieties of Democracy (V-Dem)	2018

⁴⁶ <https://cpia.afdb.org/documents/public/cpia2016-questionnaire-en.pdf>

Με βάση τις πληροφορίες που συλλέχθηκαν και βάση των οποίων εκπονήθηκαν αντίστοιχες έρευνες και ειδικές εκτιμήσεις για τη μέτρηση της διαφθοράς του δημόσιου τομέα σε 180 χώρες, δόθηκε ως τελικό αποτέλεσμα ένας αριθμός μεταξύ του μηδενός (εξαιρετικά διεφθαρμένη χώρα) και του 100 (πολύ αδιάφθορη χώρα).

Η δημοσιοποίηση του υπόψη δείκτη ανά έτος (και για το 2018)⁴⁷, έχει στόχο να καταδείξει το κατά πόσο συνιστά απειλή για τα ευνομούμενα και δημοκρατικά καθεστάτα, με άλλα λόγια πόσο επηρεάζει το «ποσό» της Δημοκρατίας σε κάθε χώρα. Μία τέτοια λοιπόν ανάλυση περιλαμβάνει και τη βαθμολογία στο σύνολο των παραμέτρων του δείκτη (όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο), από το 2012 έως το 2018, που εν προκειμένω για την Τουρκία έχει όπως παρακάτω:

Πίνακας 3.2

Παγκόσμια Κατάταξη⁴⁸

με Βάση τη Συνολική Βαθμολογία του CPI *

Country	CPI score 2018	CPI score 2017	CPI score 2016	CPI score 2015	CPI score 2014	CPI Score 2013	CPI Score 2012
Estonia	73	71	70	70	69	68	64
Slovenia	60	61	61	60	58	57	61
Lithuania	59	59	59	59	58	57	54
Georgia	58	56	57	52	52	49	52
Latvia	58	58	57	56	55	53	49
Romania	47	48	48	46	43	43	44
Montenegro	45	46	45	44	42	44	41
Belarus	44	44	40	32	31	29	31
Turkey	41	40	41	42	45	50	49
Serbia	39	41	42	40	41	42	39
Bosnia and Herzegovina	38	38	39	38	39	42	42
Kosovo	37	39	36	33	33	33	34
Macedonia	37	35	37	42	45	44	43
Albania	36	38	39	36	33	31	33
Armenia	35	35	33	35	37	36	34
Moldova	33	31	30	33	35	35	36
Ukraine	32	30	29	27	26	25	26
Kazakhstan	31	31	29	28	29	26	28

* Ο παρόν πίνακας παρουσιάζει μόνο μερικές από τις χώρες που μετρά ο δείκτης.

⁴⁷ https://www.transparency.org/news/feature/tackling_crisis_of_democracy

⁴⁸ CONTENT TITLE (2018) by Transparency International is licensed under CC-BYND 4.0

Όπως πολύ εύκολα μπορεί να αντιληφθεί ο αναγνώστης, η Τουρκία, έχοντας δείξει μια αξιοσημείωτη σταθερή πορεία για το 2012 και 2013, με το δείκτη να βρίσκεται στη μέση της εκατονταβάθμιας κλίμακας για τα έτη 2012 (49%) και 2013 (50%), ακολουθεί μία φθίνουσα (αρνητική) πορεία στη συνέχεια, με τη βαθμολογία να κυμαίνεται κάτω του 45% από το 2015 και εξής, καταλαμβάνοντας την 78^η θέση στην παγκόσμια κατάταξη για το 2018. Είναι χαρακτηριστικό ότι τις πρώτες θέσεις του πίνακα καταλαμβάνουν με τη σειρά η Δανία (88%), Ν. Ζηλανδία (87%), Φινλανδία (85%), Σιγκαπούρη (85%), ενώ τις τελευταίες η Υεμένη (14%), το Ν. Σουδάν (13%), η Συρία (13%) και η Σομαλία (10%). Σημαντική παρατήρηση είναι ότι περισσότερες από 60 χώρες (περίπου το 30%), έχουν βαθμολογία κάτω του 50% για το έτος 2018, με μέσο όρο το 43%. Αυτό αποκαλύπτει τη συνεχιζόμενη αποτυχία αρκετών χωρών, μεταξύ των οποίων και η Τουρκία, στο να ελέγξουν και να χαλιναγωγήσουν τη διαφθορά με αποτέλεσμα να οδηγείται σε κρίση η Δημοκρατία. Παρά τις όποιες εξαιρέσεις και τη δεδομένη πρόοδο κάποιων χωρών, οι περισσότερες χώρες δεν κατάφεραν να δρομολογήσουν διαρθρωτικές αλλαγές στο πλαίσιο νόμου τους ενάντια στη διαφθορά.

Στο τέλος κάθε έτους, με τη δημοσιοποίηση της έκθεσης του CPI, εκδίδεται και ο αντίστοιχος ετήσιος παγκόσμιος χάρτης με την κατάταξη των χωρών με βάση τη συγκεντρωθείσα βαθμολογία τους.⁴⁹

Δεν είναι τυχαία λοιπόν η ρήση της προέδρου της T.I., Delia Ferreira Rubio σύμφωνα με την οποία: « Η διαφθορά είναι πιθανότερο να ευημερεί όταν οι δημοκρατικοί θεσμοί είναι αδύναμοι, όπως ακριβώς συμβαίνει σε πολλές χώρες, όπου οι μη δημοκράτες και λαϊκιστές πολιτικοί μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν προς όφελός τους».

Μια επιπλέον ενδιαφέρουσα κατάταξη για τον υπόψη δείκτη αλλά με βάση το σύνολο των χωρών που συμμετέχουν στον ΟΟΣΑ (OECD), φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 3.3

Κατάταξη

με Βάση τη Βαθμολογία του CPI Μεταξύ των Χωρών του OECD

⁴⁹ <https://www.transparency.org/cpi2018>

	Country	ISO3	CPI Score 2018	Rank 2018	Standard error 2018	Sources	Upper CI 2018	Lower CI 2018
3								
4	Denmark	DNK	88	1	2,63	8	92	84
5	New Zealand	NZL	87	2	2,44	8	91	83
6	Finland	FIN	86	3	2,74	8	89	81
7	Sweden	SWE	86	3	2,02	8	88	82
8	Switzerland	CHE	86	3	1,57	7	88	82
9	Norway	NOR	84	7	2,14	8	88	80
10	Netherlands	NLD	82	8	2,3	8	86	78
11	Canada	CAN	81	9	2,16	8	85	77
12	Luxembourg	LUX	81	9	2,32	7	85	77
13	Germany	DEU	80	11	2,49	8	84	76
14	United Kingdom	GBR	80	11	2,03	8	83	77
15	Australia	AUS	77	13	1,27	9	79	75
16	Austria	AUT	78	14	1,37	8	78	74
17	Iceland	ISL	78	14	4,33	7	83	69
18	Belgium	BEL	76	17	1,09	8	77	73
19	Estonia	EST	73	18	1,44	10	75	71
20	Ireland	IRL	73	18	3,25	7	78	68
21	Japan	JPN	73	18	2,85	9	78	68
22	France	FRA	72	21	1,17	8	74	70
23	United States of America	USA	71	22	3,25	9	76	66
24	Chile	CHL	67	27	1,88	9	70	64
25	Portugal	PRT	64	30	2,14	8	68	60
26	Israel	ISR	61	34	1,49	7	63	59
27	Poland	POL	60	36	1,69	10	63	57
28	Slovenia	SVN	60	36	2,37	10	64	56
29	Czech Republic	CZE	59	38	2,28	10	63	55
30	Latvia	LVA	58	41	2,95	9	63	53
31	Spain	ESP	58	41	4,33	8	65	51
32	Korea, South	KOR	67	45	2,74	10	61	53
33	Italy	ITA	52	53	3,29	8	57	47
34	Slovakia	SVK	60	57	4,11	9	57	43
35	Hungary	HUN	48	64	2,79	10	51	41
36	Greece	GRC	46	67	2,51	8	49	41
37	Turkey	TUR	41	78	3,03	9	46	36
38	Mexico	MEX	28	138	1,83	9	31	25

Με βάση λοιπόν την εικόνα που διαμορφώνεται μετά και την καταγραφή των τριάντα τεσσάρων (35) χωρών που συμμετέχουν στον Οργανισμό, η Τουρκία κατατάσσεται μία θέση πριν από το τέλος (θέση 34), γεγονός που καταδεικνύει την ανεπάρκεια και την έλλειψη βούλησης για τις απαιτούμενες διαρθρωτικές αλλαγές πολιτικής σε σχέση με τις αντίστοιχες χώρες που βρίσκονται στις υψηλότερες θέσεις του πίνακα, μεταξύ των οποίων η Χιλή (θέση 21) και η Ν. Κορέα (θέση 29).

Πίνακας 3.4

Κατάταξη

με Βάση τη Βαθμολογία του CPI Μεταξύ των Χωρών του G20

	Country	CPI Score 2018	Rank 2018	Standard error 2018	Sources	Upper CI 2018	Lower CI 2018
3							
5	Germany	80	11	2,49	8	84	76
6	United Kingdom	80	11	2,03	8	83	77
7	Australia	77	13	1,27	9	79	75
8	Japan	73	18	2,85	9	78	68
9	France	72	21	1,17	8	74	70
10	United States of America	71	22	3,25	9	76	66
11	Korea, South	57	45	2,74	10	61	53
12	Italy	52	53	3,29	8	57	47
13	Saudi Arabia	49	58	6,34	7	59	39
14	South Africa	43	73	3,8	8	49	37
15	India	41	78	2,42	9	45	37
16	Turkey	41	78	3,03	9	46	36
17	Argentina	40	85	2,7	8	44	36
18	China	39	87	2,02	8	42	36
19	Indonesia	38	89	3,35	9	43	33
20	Brazil	35	105	4,05	8	42	28
21	Mexico	28	138	1,83	9	31	25
22	Russia	28	138	2,51	9	32	24

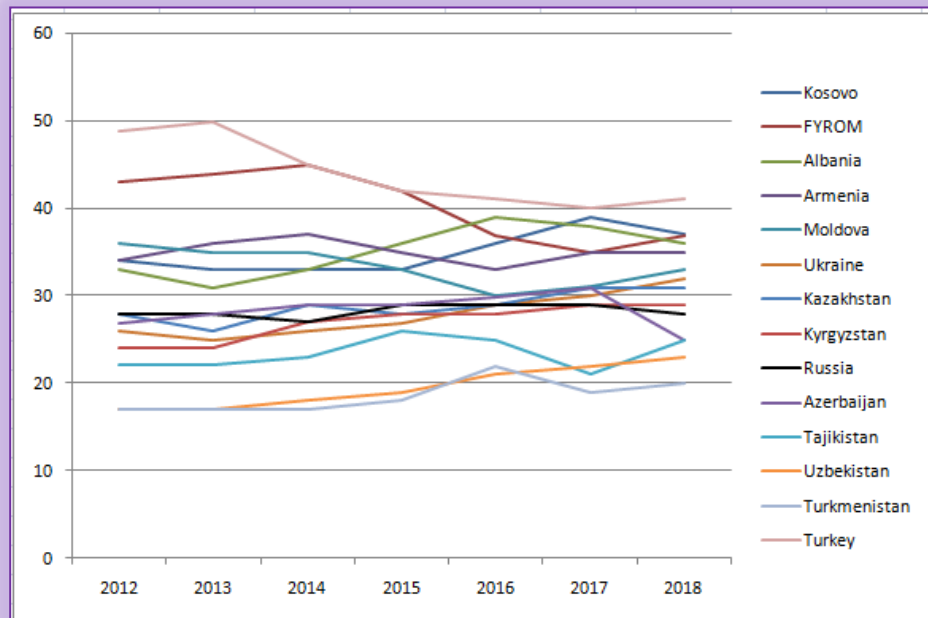
Στην κατάταξη αυτή, η Τουρκία κατέχει την 13η θέση, μετά τη Ν. Αφρική, την Ινδία και πριν από την Αργεντινή και την Κίνα, γεγονός που καταδεικνύει ότι το μέγεθος της διαφθοράς σε οικονομίες μεγάλης κλίμακας, όπως οι προαναφερθείσες, είναι μία παράμετρος που συνυπάρχει και διαθέτει ερείσματα σε όλη την οικονομική βάση της κάθε χώρας. Φυσικά πρέπει να ληφθεί υπόψη και το ότι η διακύμανση στις τιμές του δείκτη, δεν εξαρτάται μόνο και απόλυτα από τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται ή όχι για την πάταξη ή τον εκμηδενισμό της διαφθοράς. Η συμμετοχή νέων χωρών ή η απουσία στοιχείων για κάποιες ήδη ενταγμένες μπορεί να οδηγήσουν στην διαφοροποίηση της κατάταξης μιας χώρας στον υπό μέτρηση δείκτη (Μπάστα, 2007).

Σχηματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να αποτυπώσουμε την πορεία της Τουρκίας με τη μεταβολή του CPI κατά την παρελθούσα περίοδο (έτη 2012-2018) και σε σχέση με τις χώρες με τις μικρότερες επιδόσεις στον τομέα αυτόν, όπως παρακάτω:

Πίνακας 3.5

Ιστόγραμμα Ομάδας Χωρών

με Βάση τη Μικρότερη Βαθμολογία του CPI

Η αποκλίνουσα πορεία της Τουρκίας σημειώνεται χαρακτηριστικά στο υπόψη ιστόγραμμα, περιγράφοντας τη συνεχόμενη πτώση της τιμής του δείκτη διαδοχικά για έξι (6) συνεχόμενα έτη, γεγονός που καταδεικνύει μια υπέρπουσα διαχεόμενη διαφθορά στους τομείς της καθημερινότητας των Τούρκων πολιτών με τους οποίους έρχονται σε επαφή. Η κατάσταση αυτή, με

το δεδομένο της κατοχής εξουσίας από το AKP και τον P. T. Ερντογάν, του οποίου η μέχρι τώρα θητεία έχει ιδιαίτερα χρωματιστεί από τα διαφαινόμενα σκάνδαλα διαφθοράς, όπως αυτά αναφέρθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο, μάλλον θα συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια, όσο η εξουσία δεν αλλάζει το προφίλ διοίκησης και εφαρμογής διαφανών ενεργειών και διαδικασιών που μια σύγχρονη κοινωνία απαιτεί. Φυσικά, πρέπει να ληφθεί υπόψη και η παράμετρος της χρονικής διαφοράς μεταξύ των μέτρων που υιοθετούνται και των αποτελεσμάτων που αυτά επιφέρουν και αποτυπώνονται με τις μετρήσεις του CPI.

3.2.2 Ο Δείκτης Δημοκρατίας

Ο δείκτης **Economist Intelligence Unit's Democracy (EIUD)** παρέχει στιγμιότυπα της κατάστασης της δημοκρατίας παγκοσμίως για 167 ανεξάρτητα κράτη, από τα οποία τα 164 είναι μέλη των Ηνωμένων Εθνών. Ο δείκτης μετρήθηκε και δημοσιοποιήθηκε για πρώτη φορά το 2006, με αντίστοιχες ανανεώσεις ανά διετία. Με τον τρόπο αυτόν, καλύπτεται σχεδόν το σύνολο του παγκόσμιου πληθυσμού και η πλειονότητα των κρατικών εδαφών.

Ο D.I στηρίζεται σε πέντε (5) μετρήσιμες κατηγορίες: στην εκλογική διαδικασία και τον πλουραλισμό, στις ατομικές ελευθερίες (όπως αυτές καθορίζονται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών και Διεθνείς συμφωνίες, όπως «Η Τελική Πράξη του Ελσίνκι», κατά τη «Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη» και είναι: η ελευθερία έκφρασης, τύπου, ανεξιθρησκίας, του «συνέρχεσθε και συνεταιρίζεσθε» και το δικαίωμα της διεξαγωγής δίκαιης δίκης), στον τρόπο λειτουργίας της κυβέρνησης, στη συμμετοχή στην πολιτική και στον πολιτικό πολιτισμό.

Όπως περιγράφεται στην έκθεση, ο δείκτης δημοκρατίας αποτελεί ένα μετρήσιμο μέγεθος το οποίο βασίζεται στις απαντήσεις 60 ερωτήσεων, κάθε μία από τις οποίες περιλαμβάνει δύο με τρεις εναλλακτικές απαντήσεις. Οι περισσότερες απαντήσεις προέρχονται από ειδικούς αναλυτές, ενώ κάποιες άλλες παρέχονται από έρευνες στην κοινή γνώμη της κάθε ενδιαφερόμενης χώρας.

Οι ερωτήσεις κατηγοριοποιούνται στις παραπάνω πέντε κατηγορίες. Κάθε απάντηση ανταποκρίνεται σε μία βαθμολόγηση που αντιστοιχεί στο 0 ή το 1, ενώ στην περίπτωση των τριών απαντήσεων σε κάθε ερώτηση η βαθμολόγηση περιλαμβάνει και το 0,5. Για κάθε μία κατηγορία οι βαθμολογίες προστίθενται, πολλαπλασιάζονται με το 10 και διαιρούνται με το συνολικό αριθμό των ερωτήσεων της αντίστοιχης κατηγορίας. Το αποτέλεσμα της μέτρησης κατατάσσει την κάθε χώρα σε μία από τις τέσσερις κατηγορίες πολιτεύματος: «πλήρως δημοκρατική», «ελαττωματική δημοκρατία», «υβριδικό καθεστώς» και «απολυταρχικό καθεστώς».

Σε ό,τι αφορά στην κατηγοριοποίηση των «δημοκρατιών» ο δείκτης **Economist Intelligence Unit (EIU ή D.I. –Democracy Index)** λαμβάνει υπόψη τα παρακάτω:

✓ **Πλήρως δημοκρατικά ή ώριμες δημοκρατίες**, είναι τα κράτη όπου οι βασικές πολιτικές ελευθερίες όχι μόνο γίνονται σεβαστές, αλλά ενισχύονται από μία πολιτική η οποία συμβάλλει στην ανάπτυξη των δημοκρατικών αρχών. Τα κράτη αυτά διαθέτουν ένα στέρεο σύστημα κυβερνητικών ελέγχων και ισορροπιών, κυβερνήσεις που λειτουργούν επαρκώς και αποτελεσματικά, ο δικαστικός κλάδος είναι σεβαστός σε κάθε περίπτωση και υφίστανται ποικίλα και ανεξάρτητα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν κράτη που έχουν ελάχιστα ή/και περιορισμένης έκτασης προβλήματα στη δημοκρατική τους λειτουργία.

✓ **Ατελή δημοκρατία** διαθέτουν τα κράτη στα οποία οι εκλογές είναι δίκαιες και ελεύθερες, βασικές πολιτικές ελευθερίες προασπίζονται αλλά υφίστανται προβλήματα όπως για παράδειγμα η παραβίαση της ελευθερίας του τύπου και γενικά των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα κράτη τα οποία έχουν σημαντικά κενά σε δημοκρατικές παραμέτρους, μεταξύ των οποίων μια υπανάπτυκτη πολιτική κουλτούρα, χαμηλά επίπεδα συμμετοχής και ενασχόλησης με την πολιτική και θέματα διακυβέρνησης.

✓ **Υβριδικό καθεστώς** έχουν τα κράτη τα οποία έρχονται αντιμέτωπα με εκλογικές απάτες, οι οποίες τα εμποδίζουν από το να έχουν μια υγιή και ελεύθερη δημοκρατία. Τα κράτη αυτά συνήθως διαθέτουν κυβερνήσεις που ασκούν πιέσεις στους πολιτικούς τους αντιπάλους, δε διαθέτουν ανεξάρτητη δικαιοσύνη, βρίσκονται υπό καθεστώς ευρείας διαφθοράς, ασκούν πιέσεις και εμποδίζουν την ελευθερία του τύπου, ενώ παράλληλα διαθέτουν σχεδόν ανύπαρκτους νομικούς κανόνες και περισσότερα έντονα προβλήματα από τις ελαττωματικές δημοκρατίες, όπως χαμηλά επίπεδα συμμετοχής στην πολιτική και προβλήματα διακυβέρνησης.

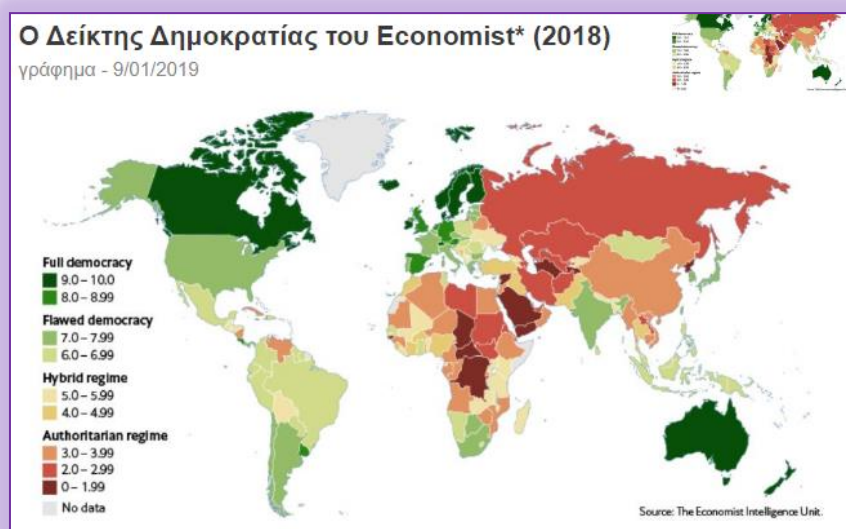
✓ **Αυταρχικό καθεστώς** έχουν τα κράτη στα οποία ο πολιτικός πλουραλισμός έχει εξαφανιστεί ή θεωρείται εξαιρετικά περιορισμένος. Τα κράτη αυτά είναι συχνά απόλυτες μοναρχίες ή δικτατορίες, μπορεί ενδεχομένως να έχουν κάποιους συμβατικούς δημοκρατικούς θεσμούς, με ελάχιστη έως μηδαμινή σημασία για τη διακυβέρνηση. Οι παραβιάσεις και οι καταχρήσεις των πολιτικών ελευθεριών είναι κοινός τόπος, οι εκλογές, εάν και εφόσον λαμβάνουν χώρα, δεν είναι δίκαιες και ελεύθερες. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ανήκουν συχνά στο καθεστώς ή ελέγχονται από ομάδες συνεργαζόμενες με το καθεστώς, η δικαιοσύνη δεν είναι ανεξάρτητη, ενώ υπάρχει παντού λογοκρισία παράλληλα με την απαγόρευση άσκησης κριτικής στην κυβερνητική πολιτική.

Ο δείκτης δημοκρατίας (D.I.) έχει δεχθεί σχόλια για έλλειψη διαφάνειας. Για να καθοριστεί ο δείκτης, ο EIU χρησιμοποιεί ένα σύστημα μέτρησης και αξιολόγησης με βάση το οποίο πληθώρα ειδικών απαντούν σε εξήντα (60) ερωτήσεις, οπότε και σε κάθε απάντηση αντιστοιχίζεται ένας αριθμός ο οποίος και καθορίζει τη σειρά στην κατάταξη. Η τελική έκθεση δεν καταδεικνύει κανένα από τα στοιχεία των συμμετεχόντων στη διαδικασία, ειδικών, ούτε φυσικά τους κατονομάζει.

Αναφορικά με την κατάταξη και την παρακολούθηση της πορείας των κρατών με βάση το D.I. ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε τις δύο χώρες που είχαν μία τεράστια πτώση κατά δεκαεπτά (17) θέσεις μέσα στο 2018, η Νικαράγουα και η Βενεζουέλα, με αποτέλεσμα η πρώτη να μεταπέσει σε «αυταρχικό καθεστώς», ενώ η δεύτερη, ούσα στην κατάταξη ως «αυταρχικό καθεστώς», να χάσει σημαντικά από την ήδη χαμηλή βαθμολογία της, με αποτέλεσμα οι δύο χώρες να καταλάβουν αντίστοιχα τις δύο (2) προτελευταίες θέσεις στον πίνακα των χωρών της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής για το 2018. Αξιοσημείωτη όμως και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η σημαντική πτώση στη βαθμολογία των χωρών της Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης. Η Ιταλία έπεσε κατά δώδεκα (12) θέσεις, ενώ η Τουρκία κατά δέκα (10) θέσεις. Στους πίνακες που ακολουθούν, φαίνεται η διεθνής κατάσταση της Τουρκίας με βάση το D.I., η οποία βρίσκεται στη θέση 110 του πίνακα, σε σύνολο 167 κρατών και στην τελευταία θέση στο σύνολο των κρατών της Δυτικής Ευρώπης για το 2018 ⁵⁰, χαρακτηριζόμενη ως «υβριδική δημοκρατία».

Πίνακας 3.6

Διεθνής Κατάταξη των Χωρών με βάση το Δείκτη Δημοκρατίας

⁵⁰ Report by the Economist Intelligence Unit/2018

Πίνακας 3.7

Διεθνής Κατάταξη της Τουρκίας με Βάση το Δείκτη Δημοκρατίας

Democracy Index by country 2018
Listing by country is available on *The Economist* website.^[1]

Democracy Index 2018									
Rank ↕	Country ↕	Score ↕	Electoral process and pluralism ↕	Functioning of government ↕	Political participation ↕	Political culture ↕	Civil liberties ↕	Regime type ↕	Continent ↕
1	Norway	9.87	10.00	9.64	10.00	10.00	9.71	Full democracy	Europe
2	Iceland	9.58	10.00	9.29	8.89	10.00	9.71	Full democracy	Europe
3	Sweden	9.39	9.58	9.64	8.33	10.00	9.41	Full democracy	Europe
4	New Zealand	9.26	10.00	9.29	8.89	8.13	10.00	Full democracy	Oceania
5	Denmark	9.22	10.00	9.29	8.33	9.38	9.12	Full democracy	Europe
6	Ireland	9.15	9.58	7.86	8.33	10.00	10.00	Full democracy	Europe
	Canada	9.15	9.58	9.64	7.78	8.75	10.00	Full democracy	North America
8	Finland	9.14	10.00	8.93	8.33	8.75	9.71	Full democracy	Europe
9	Australia	9.09	10.00	8.93	7.78	8.75	10.00	Full democracy	Oceania
10	Switzerland	9.03	9.58	9.29	7.78	9.38	9.12	Full democracy	Europe
11	Netherlands	8.89	9.58	9.29	8.33	8.13	9.12	Full democracy	Europe
12	Luxembourg	8.81	10.00	8.93	6.67	8.75	9.71	Full democracy	Europe
13	Germany	8.68	9.58	8.57	8.33	7.50	9.41	Full democracy	Europe
14	United Kingdom	8.53	9.58	7.50	8.33	8.13	9.12	Full democracy	Europe
15	Uruguay	8.38	10.00	8.57	6.11	7.50	9.71	Full democracy	South America
16	Austria	8.29	9.58	7.86	8.33	6.88	8.82	Full democracy	Europe

101	Bosnia and Herzegovina	4.98	6.50	2.93	5.56	3.75	6.16	Hybrid regime	Europe
102	Haiti	4.91	5.58	2.93	3.89	6.25	5.88	Hybrid regime	North America
103	Armenia	4.79	5.67	4.64	5.56	2.50	5.59	Hybrid regime	Europe
104	Burkina Faso	4.75	4.42	4.29	4.44	5.63	5.00	Hybrid regime	Africa
105	Sierra Leone	4.66	6.58	1.86	3.33	6.25	5.29	Hybrid regime	Africa
	Lebanon	4.63	3.92	2.21	6.67	5.63	4.71	Hybrid regime	Asia
=106	Thailand	4.63	3.00	4.29	5.00	5.00	5.88	Hybrid regime	Asia
108	Nigeria	4.44	6.08	4.64	3.33	3.75	4.41	Hybrid regime	Africa
109	Palestine	4.39	3.83	2.14	7.78	4.38	3.82	Hybrid regime	Asia
110	Turkey	4.37	4.50	5.00	5.00	5.00	2.35	Hybrid regime	Europe
111	Gambia	4.31	4.48	4.29	3.33	5.63	3.82	Hybrid regime	Africa
112	Pakistan	4.17	6.08	5.36	2.22	2.50	4.71	Hybrid regime	Asia
113	Ivory Coast	4.15	4.83	2.86	3.33	5.63	4.12	Hybrid regime	Africa
114	Iraq	4.06	4.75	0.07	6.67	5.00	3.82	Hybrid regime	Asia
115	Jordan	3.93	3.58	4.29	3.89	4.38	3.53	Authoritarian	Asia
	Mozambique	3.86	3.58	2.14	5.00	5.00	3.53	Authoritarian	Africa
=116	Kuwait	3.86	3.17	4.29	3.89	4.38	3.53	Authoritarian	Asia
118	Myanmar	3.83	3.67	3.93	3.89	5.63	2.06	Authoritarian	Asia
119	Mauritania	3.82	3.00	3.57	5.00	3.13	4.41	Authoritarian	Africa
120	Niger	3.76	5.25	1.14	3.33	4.38	4.71	Authoritarian	Africa
121	Comoros	3.71	4.33	2.21	4.44	3.75	3.82	Authoritarian	Africa
122	Nicaragua	3.63	2.67	1.86	3.89	5.63	4.12	Authoritarian	North America

Όπως αναφέρεται στην έκθεση του Economist Intelligence Unit/2018, παρά την αρνητική τάση, οι χώρες της Δ. Ευρώπης συνεχίζουν να κατέχουν 7 στις 10 πρώτες θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη με βάση το δείκτη Δημοκρατίας (D.I.). Έτσι, στην ευρωπαϊκή ήπειρο υφίστανται δεκατέσσερα (14) πλήρως «δημοκρατικά καθεστώτα», έξι (6) «ελαττωματικές δημοκρατίες» και ένα (1) κράτος με «υβριδικό καθεστώς», την Τουρκία. Στο σύνολο των χωρών της Δ. Ευρώπης, μόνο τρεις (3) χώρες βελτίωσαν τη βαθμολογία τους σε σχέση με το προηγούμενο έτος (2017), η Φινλανδία, η Γερμανία και η Μάλτα, ενώ τρεις (3) χώρες κατέληξαν με όλες τις υπόλοιπες να μένουν στα ίδια επίπεδα.

Πίνακας 3.8

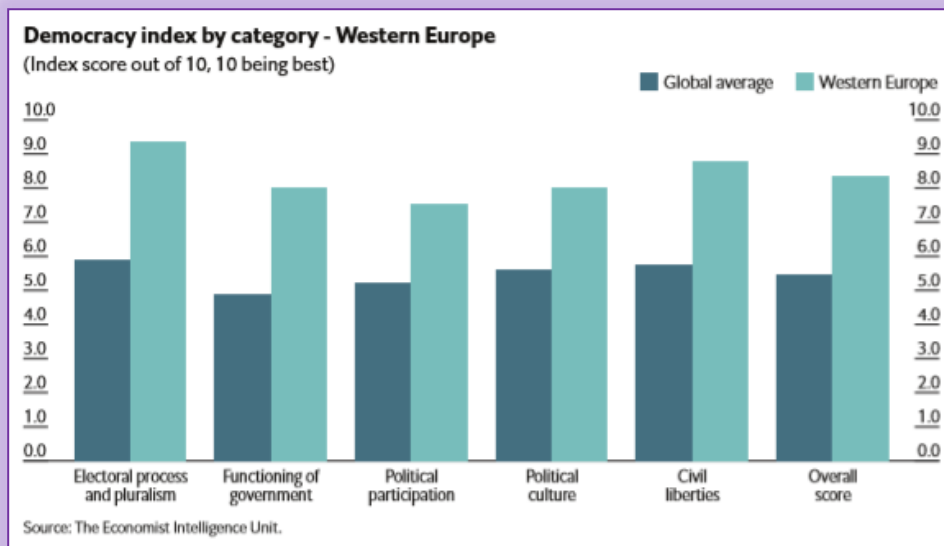
Κατάταξη της Τουρκίας με Βάση το Δείκτη Δημοκρατίας Μεταξύ των Χωρών της Δυτικής Ευρώπης

	Overall score	Global Rank	Regional rank	I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties	Regime type
Norway	9.87	1	1	10.00	9.64	10.00	10.00	9.71	Full democracy
Iceland	9.58	2	2	10.00	9.29	8.89	10.00	9.71	Full democracy
Sweden	9.39	3	3	9.58	9.64	8.33	10.00	9.41	Full democracy
Denmark	9.22	5	4	10.00	9.29	8.33	9.38	9.12	Full democracy
Ireland	9.15	6=	5	9.58	7.86	8.33	10.00	10.00	Full democracy
Finland	9.14	8	6	10.00	8.93	8.33	8.75	9.71	Full democracy
Switzerland	9.03	10	7	9.58	9.29	7.78	9.38	9.12	Full democracy
Netherlands	8.89	11	8	9.58	9.29	8.33	8.13	9.12	Full democracy
Luxembourg	8.81	12	9	10.00	8.93	6.67	8.75	9.71	Full democracy
Germany	8.68	13	10	9.58	8.57	8.33	7.50	9.41	Full democracy
United Kingdom	8.53	14	11	9.58	7.50	8.33	8.13	9.12	Full democracy
Austria	8.29	16	12	9.58	7.86	8.33	6.88	8.82	Full democracy
Malta	8.21	18	13	9.17	8.21	6.11	8.75	8.82	Full democracy
Spain	8.08	19	14	9.17	7.14	7.78	7.50	8.82	Full democracy
Portugal	7.84	27	15	9.58	7.50	6.11	6.88	9.12	Flawed democracy
France	7.80	29	16	9.58	7.50	7.78	5.63	8.53	Flawed democracy
Belgium	7.78	31	17	9.58	8.93	5.00	6.88	8.53	Flawed democracy
Italy	7.71	33	18	9.58	6.07	7.78	6.88	8.24	Flawed democracy
Cyprus	7.59	35	19	9.17	6.43	6.67	6.88	8.82	Flawed democracy
Greece	7.29	39	20	9.58	5.36	6.11	6.88	8.53	Flawed democracy
Turkey	4.37	110	21	4.50	5.00	5.00	5.00	2.35	Hybrid regime

Source: The Economist Intelligence Unit

Πίνακας 3.9

Ποσοστιαία κατανομή των Κατηγοριών του Δείκτη για τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης

Η μείωση της βαθμολογίας της Τουρκίας, κατά ένα μέρος οφείλεται στη μετάβαση της χώρας σε προεδρικό σύστημα εξουσίας, το οποίο ισχυροποίησε τις πολιτικές δυνάμεις της χώρας, αλλά οδήγησε σε ρόλο ήσσονος σημασίας τη Βουλή. Τον Ιούνιο του 2018, ο Ρ. Τ. Ερντογάν, κέρδισε τις προεδρικές εκλογές οι οποίες διεξήχθησαν υπό καθεστώς έκτακτης

ανάγκης. Η διαδικασία θεωρήθηκε σχεδόν ελεύθερη αλλά σε μεγάλο βαθμό άδικη και αθέμιτη. Γεγονότα όπως η μη κάλυψη των αντιπάλων από τα ΜΜΕ, ο προεκλογικός αγώνας της υποψήφιας του κουρδικού κόμματος «Δημοκρατία των λαών» (HDP) Selahattin Demirtas να διεξάγεται μέσα από τη φυλακή, η κυβέρνηση να καταστρατηγεί την ελευθερία του λόγου και της συνάθροισης, προανήγγειλαν την εγκαθίδρυση ενός νόμου ο οποίος έθετε περιορισμούς και απαγορεύσεις σε θέματα ελευθερίας.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Μηνάγιας (2018): «το 2017 η αντίληψη περί ύπαρξης δημοκρατίας στην Τουρκία παρουσίασε καθοδικές τάσεις. Επίσης, η συνεχιζόμενη κατάσταση εκτάκτου ανάγκης που επιβλήθηκε στη χώρα μετά την απόπειρα πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016 εκλαμβάνεται ως περιορισμός των δημοκρατικών δικαιωμάτων και συνεπώς θα πρέπει να τερματιστεί». Έτσι, για την τριετία 2015 έως 2017 οι αξιολόγηση των Τούρκων πολιτών για την ποιότητα της Δημοκρατίας στη χώρα τους έχει όπως παρακάτω:

➤ Το 36,1% θεωρεί ότι η Δημοκρατία στην Τουρκία είναι αποδυναμωμένη το 2017, σε σχέση με το 28% του 2016 και το 24% του 2015.

➤ Το 35,6% των πολιτών θεωρεί ότι η χώρα τους το 2016 ήταν μια δημοκρατική χώρα, σε αντίθεση με το χαμηλότερο 28% που πίστευε το ίδιο πράγμα για το 2015 και το 31% για το 2017.

➤ Επιπρόσθετα, αυτοί που θεωρούν ότι η Τουρκία είναι σε κατάσταση εκδημοκρατισμού το πιστεύουν σε ποσοστό 15,9%, 20,4% και 27,3% κατά τα διαδοχικά έτη 2015, 2016 και 2017 αντίστοιχα.

➤ Τέλος, πολύ μικρά ποσοστά εμφανίζονται να υποστηρίζουν ότι στην Τουρκία δεν υπάρχει Δημοκρατία, με το μικρότερο εξ'αυτών, της τάξης του 5,6% για το 2017, προσαυξημένο κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες (13,7%) για το 2015 και σε ποσοστό 7,7% για το 2016.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:

ΑΝΑΛΥΣΗ

Έχοντας παρουσιάσει στα προηγούμενα κεφάλαια τόσο τη διαφθορά και τα θέματα που αυτή επηρεάζει, όσο και το κεφάλαιο «δημοκρατία» που στην περίπτωση της Τουρκίας έχει τη δική της ιδιαίτερη μορφή και σημασία, θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα, αν η αιτιότητα μεταξύ διαφθοράς και του επιπέδου εκδημοκρατισμού απορρέει από το βαθμό της διαφθοράς ή υπάρχει αντιστροφή αιτιότητας και καθορίζεται από την ποιότητα των δημοκρατικών διαδικασιών στην Τουρκία. Η προσπάθεια της παρούσας εργασίας επικεντρώθηκε στο να αναδείξει ότι η αιτιότητα λειτουργεί κατά κύριο λόγο από τη διαφθορά προς τη μείωση της δημοκρατικής «απόδοσης» και ανάπτυξης των αντίστοιχων δημοκρατικών διαδικασιών. Προς αυτήν την κατεύθυνση καθίσταται μονόδρομος η διαπίστωση ότι οι υψηλής ποιότητας δημοκρατικοί θεσμοί διακυβέρνησης και διοίκησης, που καθίστανται απαραίτητοι για την καταπολέμηση της διαφθοράς, προϋποθέτουν υψηλό επίπεδο μόρφωσης, τεχνογνωσίας ανθρώπινου κεφαλαίου και πολιτικής βούλησης, απαλλαγμένης από συμφέροντα, κυρίως οικονομικά.

Ανεξάρτητα από το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας, είναι σημαντικό να γίνονται προσπάθειες για την άσκηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης και τη θεσμοθέτηση δημοκρατικών κανόνων τους οποίους και να υποστηρίζει το σύνολο των υπηρεσιακών δομών της χώρας, με τους κυβερνώντες να το επιβάλλουν και τους κυβερνώμενους να το υποστηρίζουν και να το επιζητούν. Στόχος αυτής της αμοιβαίας σχέσης και χρηστής συμπόρευσης θα πρέπει να αποτελεί η εξασφάλιση μη διεφθαρμένου δημόσιου τομέα, ο οποίος στην πλήρη του λειτουργία και στη φάση της ανατροφοδότησής του για περαιτέρω βελτιώσεις να δημιουργεί ακόμη περισσότερο πειστικό περιβάλλον ενάντια στα μεμονωμένα κρούσματα διαφθοράς που ενδεχομένως να έχουν πάρει άλλη μορφή προσέγγισης και εμπλοκής τους στο δημόσιο κοινωνικό περιβάλλον.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι σύμφωνα με τα παραπάνω αποτελέσματα και με όσα αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, η σχέση μεταξύ του δείκτη διαφθοράς (**CPI**) και του αντίστοιχου της δημοκρατίας (**DI**) εξαρτάται και από την επίδραση της πολιτικής που χαράζει κάθε χώρα στην άσκηση των εξουσιών της. Στο πλαίσιο αυτό θα γίνει προσπάθεια συσχέτισης των ευρημάτων της έρευνας που αναπτύχθηκε στα κεφάλαια 2 και 3, έτσι ώστε να καταστεί ευχερέστερη η αντίληψη που πρέπει να διαμορφωθεί για τη σχέση της διαφθοράς με τη δημοκρατία στην Τουρκία.

Με τα στοιχεία που ήδη παρουσιάστηκαν, γίνεται εμφανής η αδυναμία αρκετών χωρών, μεταξύ των οποίων και η Τουρκία, να μπορέσουν να ελέγξουν και να περιορίσουν σημαντικά τη διαφθορά. Αυτό, όπως αποδεικνύεται τελικά με τις παραμέτρους που επηρεάζει άμεσα το μέγεθος αυτής οδηγεί σε κρίση τη Δημοκρατία. Έτσι για παράδειγμα, ενώ από τη μία μεριά υφίσταται σε ποσοστό 67,2% για το 2016 η δυνατότητα χρηματοδότησης «δίκην δωρεάς» κομμάτων για την ανάδειξή τους στις εκλογές της αντίστοιχης περιόδου (όποτε αυτές έχουν προγραμματιστεί), ενέργεια που καταφανώς υπόκειται σε διεφθαρμένες διαδικασίες τόσο στις ακολουθούμενες διαδρομές χρήματος, όσο και στην ίδια, αυτήν καθεαυτή τη διαδικασία της χρηματικής ενίσχυσης, άρα της αθέμιτης παράλληλης ενέργειας σε σχέση με μη οικονομικώς ενισχυόμενα κόμματα, από την άλλη αυτόματα, οδηγεί στην εξόντωση των αντιπάλων καθόσον δεν υφίσταται κάλυψη τους από τα ΜΜΕ, να υφίσταται προεκλογικός αγώνας υποψηφίων μέσα από τη φυλακή (π.χ. της υποψήφιας του κουρδικού κόμματος «Δημοκρατία των λαών» (HDP) Selahattin Demirtas).

Το γεγονός ότι σε περιπτώσεις εμφανούς ή διευρυμένης διαφθοράς, η οποία γίνεται αντιληπτή στην καθημερινή ζωή των πολιτών της Τουρκίας, με περιπτώσεις όπως αποδοχή χρημάτων από τη διοίκηση για μείωση φορολογίας, δωροδοκία αστυνομικών υπαλλήλων, δωροδοκία για την ανάδειξη σε δημόσιο διαγωνισμό, επαφή με δημόσιους λειτουργούς έναντι αμοιβής για άδεια πολεοδομική ή κατασκευής κλπ., οδηγεί αβίαστα στο συμπέρασμα ότι η εμπλοκή των δημόσιων λειτουργών του κράτους καθώς και των υπευθύνων χάραξης της διακριτής σχέσης μεταξύ του διοικητή υπηρεσίας ή οργανισμού και του διοικούμενου πολίτη είναι σε μεγάλο βαθμό δεδομένη και μη εύκολα προσπελάσιμη. Έτσι, το σημαντικό ποσοστό του 43,6% των πολιτών για το 2016 υποστηρίζει ότι οι περισσότεροι διοικητικοί υπάλληλοι και δημόσιοι λειτουργοί είναι διεφθαρμένοι, κάτι που έχει άμεση σχέση με την «ποσότητα» της Δημοκρατίας που απολαμβάνει η πλειονότητα των πολιτών στις δημόσιες επαφές του με το κράτος. Αυτό γίνεται κατανοητό αν σκεφθεί κανείς το εάν και πόσο είναι εφικτό να επιβάλλονται οι νόμοι κατά της διαφθοράς σε μια χώρα όπως η Τουρκία. Εάν η επιβολή αυτή καθίσταται ασυνεπής, αυτό μεταξύ άλλων δημιουργεί και τις προϋποθέσεις να καθίστανται οι υπηρεσίες της Τουρκίας για την καταπολέμηση της διαφθοράς αναποτελεσματικές, οδηγώντας σε συνθήκες συμβίωσης με την ατιμωρησία και κατά συνέπεια στην έλλειψη ικανού σχεδιασμού και ελέγχου για την ορθή λειτουργία της κυβέρνησης, κάτι που αποτελεί και ένα από τα πέντε μετρήσιμα μεγέθη για τη διακύμανση και τη μέτρηση του Δείκτη Δημοκρατίας (D.I).

Επιπρόσθετα, τα όσα αναφέρθηκαν για τον περιορισμό των θρησκευτικών ελευθεριών, παρόλο που το τουρκικό Σύνταγμα εγγυάται την ελευθερία της θρησκείας, δεν αποτελούν έκπληξη για τη σημερινή εικόνα της Τουρκίας, η οποία καθίσταται δέσμια του παρελθόντος της.

Το σουνιτικό Ισλάμ που αφανίζει από τη σφαίρα επιρροής του καθετί διαφορετικό, παραφράζει πλήρως την ανάγκη λατρείας της ικανής μάζας του πληθυσμού των αλεβιτών, καθόσον δεν αναγνωρίζονται από τη σύγχρονη Τουρκία οι τόποι λατρείας αυτών.

Η αύξηση και προώθηση των θρησκευτικών σουνιτικών σχολών με την παράλληλη δημόσια εκπαίδευση με σουνιτικό προσανατολισμό, δεν αφήνει πολλά περιθώρια για όσα το Σύνταγμα του κράτους επιτάσσει για την ανεξιθρησκία, κάτι που αποτελεί ένα δεύτερο μετρήσιμο μέγεθος κατά τον υπολογισμό του Δείκτη Δημοκρατίας.

Ένα ακόμη μετρήσιμο μέγεθος που καθιστά δημοκρατική μία χώρα, άρα η έλλειψη ικανής απόδοσης ή μειωμένης δυναμικής του υπόψη μεγέθους αυτομάτως εξαιρεί την οποιαδήποτε χώρα από την κατηγορία της «δημοκρατικής» και καθιστά ανύπαρκτους τους όρους που συνάδουν και τεκμαίρονται από τις λειτουργίες αυτής, είναι και ο τρόπος λειτουργίας της κυβέρνησης γενικώς. Με το δεδομένο ότι οι όποιες εκθέσεις και έρευνες που κοινοποιούνται μέσω των αρμόδιων κρατικών και μη φορέων και οργανισμών στην Τουρκία και αφορούν σε διαπιστώσεις - προτάσεις για μεταρρυθμίσεις, τροποποιήσεις, βελτιώσεις ή ριζικές αλλαγές, δεν αποτελούν αντικείμενο προς μελέτη και συντονισμό για ανακατεύθυνση στα αντικείμενα που χρήζουν αλλαγής, πολύ δε περισσότερο δεν αποτελούν θέμα το οποίο θα πρέπει να λειτουργήσει σε μια πιο διευρυμένη βάση σκέψης για την αποτελεσματική λειτουργία του κράτους και της κυβέρνησης κατ'επέκταση, καθιστούν την Τουρκία μία μη επαρκώς δημοκρατική χώρα. Έτσι, η έλλειψη πολιτικής βούλησης και νομοθετικού πλαισίου επαρκώς πλαισιωμένου που να μπορεί να υποστηρίξει τις όποιες κατευθυνόμενες από τους διεθνείς θεσμούς και παράγοντες, όπως αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 3, αποφάσεις και κατευθύνσεις, οδηγούν άκριτα στο συμπέρασμα της έλλειψης δημοκρατικής συνείδησης από πλευράς της πολιτείας και των πολιτικών, με αποτέλεσμα τη μη αλλαγή πλευσης σε θέματα που ταλανίζουν την καθημερινότητα των Τούρκων πολιτών, μέρος των οποίων προαναφέρθηκαν και στην παρούσα παράγραφο.

Τα παραπάνω αποτυπώνονται επισήμως και στην πλήρη τους έκταση με τη βαθμολογία που αποδίδεται στην Τουρκία για το 2018 από το Economist Intelligence Unit/2018, η οποία βρίσκεται στη θέση 110 του πίνακα, σε σύνολο 167 κρατών και στην τελευταία θέση στο σύνολο των κρατών της Δυτικής Ευρώπης για το 2018, χαρακτηριζόμενη ως «υβριδική δημοκρατία».

Αντίστοιχα στις απεικονίσεις της Τουρκίας σε παγκόσμιους πίνακες κατάταξης με βάση τα ποσοστά διαφθοράς που τη βαραίνουν και τα οποία αναπτύχθηκαν ήδη στα προηγούμενα κεφάλαια, η κατάσταση δεν προοιωνίζεται ενθαρρυντική. Η προσκτηθείσα βαθμολογία του 41 στα 100 με βάση τα στοιχεία του Transparency International για το 2018, της εκχωρεί την

78^η θέση μεταξύ των 180 κρατών τα οποία παρακολουθεί η υπόψη διεθνής οργάνωση, κάτι που άρχισε να διολισθαίνει από το 2015 και εξής, περίοδος καμπίης για την πολιτική ζωή και τις δημοκρατικές διαδικασίες στις οποίες κατ'επίφαση άρχισαν να δίνουν έμφαση τόσο ο πρόεδρος Ερντογάν, όσο και οι πολιτικοί του κόμματός του, τους οποίους ο ίδιος κατεύθυνε με τον δικό του «δημοκρατικό» τρόπο διακυβέρνησης και απόλυτης αφοσίωσης.

Ο συνδυασμός των δύο βαθμολογιών που εν τέλει είναι συνάρτηση των δεικτών που αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια και αποτελούν ή και αναδεικνύουν την εικόνα της Τουρκίας σήμερα, αποκαλύπτει τη συνεχιζόμενη αποτυχία της, στο να ελέγξει και να χαλιναγωγήσει τη διαφθορά, με αποτέλεσμα να οδηγείται σε κρίση η Δημοκρατία. Εξάλλου, η κατάληξη των συσχετισμών πάνω στους οποίους βασίστηκε η παρούσα μελέτη, δε χρειάζεται άλλη απόδειξη πέραν της σκοπτικής ματιάς την οποία μπορεί ο οποιοσδήποτε μελετητής να επικεντρώσει στη σημερινή Τουρκία.

Οι αδιαφανείς διαδικασίες στις απλές καθημερινές δοσοληψίες του πολίτη με το κράτος, ο χρηματισμός, η έλλειψη διαφάνειας και η λογοκρισία, η εμπλοκή δικαστικών υπαλλήλων με την εκδίκηση «κατά το δοκούν» ποινικών υποθέσεων, η ανυπαρξία κώδικα δεοντολογίας για τους υπαλλήλους του δημόσιου τομέα και γενικότερα η παθητική στάση του Τούρκου πολίτη απέναντι σε όσα τον καθιστούν ευάλωτο στην αυθαιρεσία του ίδιου του συστήματος που υπηρετεί τη Δημοκρατία ή υπηρετείται από αυτήν, δίνουν το χρώμα, την ένταση και τη χροιά που δύναται ο μελετητής να αποκρυσταλλώσει με την παρατήρησή του. Η κίνηση αυτή θα του δώσει τη δυνατότητα να καταλήξει στο προφανές: η χρηστή δημοκρατική διοίκηση πρέπει να είναι απαλλαγμένη από τα συμπλέγματα του παρελθόντος, ανεξαρτήτως της προέλευσης αυτών, έχοντας ως μοναδικό στόχο και ευθύνη την προστασία και τη θωράκιση του πολίτη απέναντι στη χαώδη κατάσταση που δημιουργεί η διαφθορά και τα παρακλάδια της και οδηγεί στον εξανδραποδισμό της κάθε υπαρκτής θεσμικής αντίστασης που διαμορφώνεται μέσα από μεταρρυθμίσεις και προβλέψεις με γνώμονα την προάσπιση της δημοκρατίας και των προϊόντων που αυτή παράγει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ⁵¹⁵²

Για να αντιμετωπιστεί η αναδεικνυόμενη αδυναμία της Τουρκίας, όπως αυτή παρουσιάστηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, πρέπει να αναληφθούν άμεσες ενέργειες έτσι ώστε να μπορέσει να ενσωματωθεί και να υλοποιηθεί ένας ικανός αριθμός μέτρων και προτεραιοτήτων για μεταρρύθμιση, με στόχο την καταπολέμηση σε σημαντικό βαθμό του φαινομένου της διαφθοράς. Αναφορικά με αυτούς οι οποίοι καταχρώνται τη θέση και την ισχύ που κατέχουν και μένουν ατιμώρητοι, δημιουργείται η αίσθηση της ανυπαρξίας εμπιστοσύνης στο σύστημα των σχετικών νόμων που διακατέχει τη χώρα, καθώς και της μη δημόσιας υποστήριξης για μεταρρυθμίσεις. Είναι κεφαλαιώδους σημασίας λοιπόν, το να διασφαλιστεί ότι οι μέχρι τώρα μεταρρυθμίσεις δε δύναται να ακυρωθούν ή να αρθούν καθόσον τα φαινόμενα τείνουν να συνεχίζουν να υφίστανται και μάλιστα συχνότερα, στην Τουρκία. Παράλληλα, δεν πρέπει να παραβλεφθεί και το ότι η ΕΕ ως αρωγός, παίζει έναν κυρίαρχο ρόλο ως προς την υποστήριξη των εθνικών κυβερνήσεων, πόσο μάλλον προς την τουρκική, σε κάθε μεταρρυθμιστική προσπάθεια, ως μέρος της διαδικασίας διεύρυνσης και εισδοχής νέων μελών σε αυτήν.

Η Τουρκία χαρακτηρίζεται από έλλειψη δημοκρατικών διαδικασιών και θεσμών σε πολλές από τις δομές της τουρκικής κοινωνίας, όπως φάνηκε και από τα αποτελέσματα του δείκτη D.I.. Σε συνδυασμό με την αναποτελεσματική διακυβέρνηση και την απουσία θεσμικού πλαισίου που να περιορίζει, αν όχι εξαλείφει, φαινόμενα διαφθοράς, τόσο με χρηματισμό, όσο και με αδιαφανείς, μη δημοκρατικές διαδικασίες, κάτι που αποτυπώνεται και στις βαθμολογίες του δείκτη C.P.I , θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Τουρκία, παρά το μέγεθός της, διαθέτει τα χαρακτηριστικά των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων (Κόσσοβο, Σκόπια, Μαυροβούνιο, και Σερβία) στα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στην παρούσα μελέτη.

Οι προτάσεις που εκτιμάται ότι θα μπορούσαν να αποφέρουν σημαντική βελτίωση στην αντίληψη για τη διαφθορά και την «ποσότητα» δημοκρατίας που αυτή μπορεί να εμποδίσει τη συνέχιση ύπαρξης ή επανάληψής τους, μπορούν να συνοψιστούν στις παρακάτω τρεις (3) κατηγορίες της τουρκικής πραγματικότητας:

- Δικαιοσύνη και νομικό πλαίσιο
- Πολιτικό σύστημα και
- ΜΜΕ και κοινωνία

⁵¹ https://www.transparency.org/publication/turkey_priorities

⁵² Αφορά στα έτη 2014-2015 και αποτελεί την τελευταία έκθεση της T.I. η οποία πραγματοποιήθηκε με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

5.1 Δικαιοσύνη και νομικό πλαίσιο

✓ Η κυβέρνηση θα πρέπει να αναθέσει την εκλογή των δικαστών και των εισαγγελέων από το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο αντίστοιχο Συμβούλιο Δικαστών και Εισαγγελέων (HSYK) και να θέσει τέλος στην ανάμιξη της σε θέματα δικαστικής εξουσίας, όπως εκφοβισμού, κατασκευασμένων κωλυμάτων, βασανισμούς, ανάρμοστη ανάμιξη ή/και αδικαιολόγητη έκθεση σε πολιτική, ποινική ή άλλου είδους ευθύνη.

✓ Απεξάρτηση της κατηγορίας ποινικών υποθέσεων από τον έλεγχο και τη βούληση για νομική εξέταση ή όχι του εκάστοτε προέδρου εισαγγελέων. Η διαδικασία της έγκρισης και αναδιανομής των υποθέσεων η οποία εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του προέδρου των εισαγγελέων, πρέπει να εκλείψει.

✓ Καθιέρωση ενός νέου θεσμικού πλαισίου ενάντια στη διαφθορά του δικαστικού Σώματος, έτσι ώστε, ελλείψεις, ανεπάρκειες και παρεμβάσεις από τα μέλη του Σώματος Επιθεωρητών να εκλείψουν.

✓ Αναθεώρηση του τουρκικού ποινικού κώδικα, έτσι ώστε να ορίζεται πλήρως και επακριβώς το τι είναι «διαφθορά», με προβλέψεις για ποινές και τιμωρία, τόσο για τον ενεργούντα, όσο και για τον ωφελούμενο από αυτήν τη διαδικασία.

✓ Εκκίνηση των διαδικασιών και ολοκλήρωση σε σύντομο χρονικό διάστημα, των θεσμικών εκείνων παρεμβάσεων οι οποίες απαιτούνται για να θωρακιστεί η δικαστική εξουσία απέναντι στην πολιτική. Εκτιμάται ότι η δημιουργία ανεξάρτητων φορέων και μηχανισμών υποστήριξης της θέσης και της παρουσίας των Τούρκων πολιτών, μέσω της διαμεσολάβησης, απέναντι στην εξουσία, η οποία θα είναι απαλλαγμένη από τη δυνατότητα κατάχρησης και διαφθοράς της με οποιονδήποτε τρόπο, θα αποτελέσει την ουσιώδη και μη αμφισβητούμενη παρέμβαση και συμμόρφωση με τις κείμενες διεθνείς διατάξεις κατά της διαφθοράς.

5.2 Πολιτικό σύστημα στην Τουρκία

✓ Οι πολιτικές εκστρατείες των κομμάτων και των υποψηφίων για τις τοπικές, βουλευτικές και προεδρικές εκλογές θα πρέπει να ελέγχονται και να υφίστανται οικονομικό και λογιστικό έλεγχο. Όταν ο τομέας αυτός είναι αδύναμος, εμφανίζονται κενά, επιτρέποντας στη διαφθορά να παρεισφρήσει στο πολιτικό σύστημα.

✓ Σε συνέχεια της ακολουθούμενης τακτικής, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, απαιτείται η λειτουργία του νομοθετικού εκείνου πλαισίου το οποίο θα βάλει φραγμό στη χρηματοδότηση πολιτικών προσώπων κατά τη διάρκεια των προεκλογικών περιόδων. Η κατάργηση της βουλευτικής ασυλίας για τους εμπλεκόμενους εν ενεργεία πολιτικούς, σε θέματα χρηματισμού και διαφθοράς, όποτε αυτά εμπειριστατωμένα διαπιστώνονται, θα οδηγήσει σε ξεκάθαρο πολιτικό πεδίο, απαλλαγμένο από φήμες και κακεντρεχείς υπόνοιες, ένθεν κακείθεν μεταξύ των πολιτικών.

✓ Σύνταξη, σύμφωνα και με τις προβλέψεις της σύμβασης του Ο.Ο.Σ.Α. (OECD Foreign Bribery Report 2018), σύγχρονου οδηγού δεοντολογίας και λειτουργίας των δημοσίων υπαλλήλων, ο οποίος θα καθορίζει λεπτομερώς τις διαδικασίες αποδοχής προσωπικών δώρων, το είδος και το ύψος της αξίας τους, έτσι ώστε να υπάρχει σαφής οριοθέτηση μεταξύ αυτού και της δωροδοκίας, με παράλληλη επιβράβευση της εντιμότητας και της ακεραιότητας του υπαλλήλου.

5.3 ΜΜΕ και κοινωνία

✓ Για να διασφαλιστεί η διαφάνεια και να περιοριστεί η λογοκρισία, οι ιδιοκτήτες των ΜΜΕ πρέπει να απαιτήσουν την καθιέρωση ενός ανεξάρτητου Ανώτατου Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου (RTUK).

✓ Το νομικό σύστημα που κανονίζει την απαλλαγή από τους φόρους και τη συλλογή των δωρεών πρέπει να αναθεωρηθεί με σκοπό τον περιορισμό των ανισοτήτων και τη δημιουργία ενός ικανού και αποδοτικού περιβάλλοντος για την κοινωνία και τα ΜΜΕ. Το καθεστώς του δημόσιου οφέλους που αφορά οργανώσεις και ιδρύματα, θα πρέπει να οριστεί αυστηρά έτσι ώστε οι δημόσιες χορηγίες και δαπάνες να απελευθερωθούν από την πολιτική επιρροή.

✓ Το προαναφερθέν Ανώτατο Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο (RTUK), θα πρέπει να εξασφαλίσει διοικητική και πολιτική ουδετερότητα, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ελευθερία της έκφρασης.

✓ Ανάπτυξη διαύλων πληροφορίας και πληροφόρησης των Τούρκων πολιτών από τους επίσημους κρατικούς φορείς. Κύριος στόχος, η καταπολέμηση της λογοκρισίας από τους κρατικούς λειτουργούς, τόσο στην έκφραση της ιδιωτικής παρουσίας σε δημόσιους χώρους, όσο και στα ΜΜΕ, ώστε να αντικατοπτρίζεται πλήρως η διαφάνεια και η διαχείριση των δημόσιων οικονομικών και των μέτρων για την εξάλειψη της διαφθοράς.

✓ Εκπόνηση σχεδίων ενημέρωσης και παράλληλης εκπαίδευσης των Τούρκων πολιτών σε θέματα που άπτονται της καθημερινότητάς τους και

αποτελούν πιθανούς «στόχους» εφαρμογής διεφθαρμένων διαδικασιών. Η ευαισθητοποίησή τους σε κοινωνικό επίπεδο και η παροχή οδηγιών για αποφυγή και εξάλειψη της παθητικότητας απέναντι σε κρούσματα διαφθοράς, θα πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα του κράτους για εναρμονισμό της εκπαίδευσης και της παιδείας γενικότερα, με στόχο την καταπολέμηση της διαφθοράς και της συμμετοχής σε δημοκρατικές διαφανείς διαδικασίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών ενάντια στη διαφθορά (UNCAC) συστήνει στα κράτη να εγκαθιδρύσουν – θεσμοθετήσουν ένα όργανο (ή σε κάποιες περιπτώσεις και περισσότερα του ενός), δυναμικότητας και σύνθεσης ανάλογα με το έργο τους και ενάντια στη διαφθορά. Φυσικά αυτό πρέπει να γίνει παράλληλα με τις προαναφερθείσες (στο κεφάλαιο 5) νομοθετικές παρεμβάσεις.

6.1 Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), η δημιουργία ειδικευμένων οργάνων θα πρέπει να περιλαμβάνει⁵³:

α. Οργανισμούς «πολυπράγμωνες», καθόσον η νομική τους κάλυψη σε συνδυασμό με την αποτρεπτική τους λειτουργία, μπορεί να οδηγήσει τους συνήθεις ύποπτους για διαφθορά σε υπαναχώρηση ή εν τέλει, σε δραστική μείωση του μεγέθους του προαναγγεληθέντος σκοπού με γνώμονα τη διαφθορά.

β. Εγκαθίδρυση θεσμών προς επιβολή νομικού συστήματος για ενίσχυση της δημοκρατικής κατεύθυνσης και παρουσίας και ισχυρή απομείωση των εν δυνάμει διαφθοροποιών σκοπών και στοιχείων.

γ. Δημιουργία οργάνων αποτρεπτικών, με την ακολουθούμενη πολιτική ανάπτυξης και συντονισμού σε προτεραιότητα για την άμεση και έγκαιρη επίτευξη του εξαφανισμού περιστατικών διαφθοράς.

6.2 Προτάσεις

Στα Δυτικά Βαλκάνια και στην Τουρκία υφίστανται οργανώσεις κατά της διαφθοράς, οι οποίες όμως καταρρέουν σε χαμηλότερες κατατάξεις ανά κατηγορία. Αυτό σημαίνει ότι στις περισσότερες περιπτώσεις, η ευθύνη για την έρευνα και την προσαγωγή υποθέσεων διαφθοράς, εντοπίζονται σε άλλον οργανισμό ή ινστιτούτο, ή απλώνεται σε αριθμό συναφών οργανισμών, με αβέβαιο τελικά αποτέλεσμα.

Η κατάρτηση των τιμωρητικών διαδικασιών μεταξύ των διάφορων οργανισμών από τους οποίους διέρχονται όλες οι αναφερόμενες υποθέσεις διαφθοράς, δεν χαρακτηρίζεται ως προβληματική αυτή καθαυτή, με την προϋπόθεση ότι αυτοί οι οργανισμοί μπορούν να λειτουργήσουν μακριά από

---

⁵³ OECD, 2013, 'Specialised Anti-Corruption Institutions: Review of Models' <https://www.oecd.org/corruption/acn/specialisedanticorruptioninstitutions-reviewofmodels.htm>

ανάρμοστες πρακτικές πολιτικής ανάμιξης και είναι ικανοί να συνεργαστούν και να συντονίσουν σχετικές ενέργειες προς τούτο αποτελεσματικά. Δυστυχώς, η Τουρκία κρατά έναν από τους χαμηλότερους ρυθμούς καταγγελλόμενης διαφθοράς, ειδικά όταν πρόκειται για υψηλά ιστάμενα πολιτικά πρόσωπα. Πιο αναλυτικά και για κάθε κατηγορία προσβαλλόμενου μεγέθους της δημόσιας ζωής και σύμφωνα με τα αναφερόμενα στα κεφάλαια 2 και 3, δύναται ο μελετητής να ερευνήσει τα παρακάτω⁵⁴:

▪ **Πολιτική ανάμιξη, διορισμοί, απολύσεις και προαγωγές.**

Η καλύτερη πρακτική κατά την οποία τα ανώτερα στελέχη που δρουν ενάντια στη διαφθορά και τα οποία ανήκουν στο δικαστικό και νομικό σώμα, επιβάλλει ότι θα πρέπει να λειτουργούν μέσω μιας διαδικασίας η οποία θα διασφαλίζει την ανεξαρτησία τους, αντικειμενικότητα, ουδετερότητα, ακεραιότητα, μη κομματική τοποθέτηση και ικανότητα. Είναι κεφαλαιώδους σημασίας για τους επικεφαλής των οργανισμών ενάντια στη διαφθορά, να διασφαλίζουν την ακεραιότητα στη θητεία τους, ενώ περιπτώσεις μη νόμιμου διορισμού, απόλυσης ή απόρριψης και αντικανονικής προαγωγής να περνούν μέσα από τις δημοκρατικές πολιτικές διαδικασίες (Βουλή), με ιδανική την περίπτωση της πλειοψηφίας των δύο τρίτων (2/3) ⁵⁵. Το ζήτημα είναι ότι στην Τουρκία, τέτοιες αρχές και προϋποθέσεις δεν εφαρμόζονται.

Η κατάσταση στην Τουρκία είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα. Το 2010 η Τουρκία εφάρμοσε ένα σύνολο σημαντικών συνταγματικών αλλαγών για τη δικαστική εξουσία. Ένα από τα αποτελέσματα ήταν να ενδυναμωθεί η παρουσία του Υπουργού και του Υφυπουργού Δικαιοσύνης στο Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστών και Εισαγγελέων (HSYK), κάτι το οποίο αφήνει σκιές και κινεί υποψίες για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης στη χώρα. Ακολούθησαν αρκετές αναθέσεις καθηκόντων και παύσεις αντίστοιχα δικαστών και εισαγγελέων, μαζί με ανάλογες αλλαγές σε μεγάλο αριθμό αξιωματικών της αστυνομίας.

Αργότερα, ακολουθώντας την έκρηξη του τεράστιου σκανδάλου το Δεκέμβριο του 2013 κατά το οποίο, με παρεμβάσεις του AKP, συνελήφθησαν με την κατηγορία της διαφθοράς πενήντα (50) άτομα, ενώ άλλοι 784 δικαστικοί και 104 διοικητικοί δικαστές και εισαγγελείς που είχαν σχετιστεί με οποιονδήποτε τρόπο σε έρευνες παρόμοιων υποθέσεων, τοποθετήθηκαν σε νέες θέσεις.

---

⁵⁴ Transparency International, 2016, 'Fighting Corruption in the Western Balkans and Turkey: Priorities for Reform'

⁵⁵ Transparency International, 2013, 'Best Practices for Anti-Corruption Commissions', 21 March/http://www.transparency.org/whatwedo/answer/best_practices_for_anti_corruption_commissions

Η κατάσταση περιπλέχθηκε περισσότερο μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα τον Ιούλιο του 2016. Μέσα σε λίγες μέρες, το Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστών και Εισαγγελέων (HSYK), συνέταξε μία λίστα με 2.745 δικαστές και εισαγγελείς με την υποψία ότι αποτελούν μέλη του κινήματος Gulen. Επιπρόσθετα, 48 μέλη του ανωτάτου Συμβουλίου, 2 μέλη του Συνταγματικού Δικαστηρίου και 4 μέλη του HSYK τέθηκαν υπό επιτήρηση με στόχο τη διερεύνηση σε βάρος τους. Τελικά, στις 27 Ιουλίου του ίδιου έτους, Ο υπουργός Εσωτερικών της Τουρκίας ανακοίνωσε τη φυλάκιση 1684 δικαστών και εισαγγελέων⁵⁶

▪ **Αιχμάλωτο Πολιτικό Σύστημα.**

Στην Τουρκία παρατηρείται αδυναμία επιβολής νόμου, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε ένα αιχμάλωτο πολιτικό σύστημα, το οποίο έχει αναπτυχθεί από τις αρχές του 1990. Δρώντες του πολιτικού συστήματος άσκησαν τεράστια επιρροή σχεδόν σε όλες τις εκφάνσεις της δημόσιας ζωής της χώρας, έχοντας συχνά ισχυρούς δεσμούς με τη μειονότητα των ισχυρών από τη μια μεριά, ενώ από την άλλη σχεδίαζαν δικτυακά εγκλήματα υποβαθμίζοντας το νόμο. Η κατάσταση χειροτέρευε ακόμη περισσότερο από την έλλειψη ισχυρής επίβλεψης και της περιορισμένης διαφάνειας στα θέματα των πολιτικών κομμάτων, το οποίο σημαίνει ότι οι παραβιάσεις στη διαδικασία των εκλογών και των κανονισμών των προεκλογικών εκστρατειών που τέθηκαν, δεν τιμωρήθηκαν σχεδόν καθόλου. Έτσι, δεν αποτελεί έκπληξη το ότι τα πολιτικά κόμματα θεωρούνται από τους πολίτες της Τουρκίας από τους πιο διεφθαρμένους θεσμούς, με σχεδόν τα τρία τέταρτα (3/4) των πολιτών να θεωρούν ότι είναι εξαιρετικά πολύ διεφθαρμένα.

Στην Τουρκία, ο διαχωρισμός των κομμάτων χρησιμοποιείται ως ένα πολιτικό εργαλείο για να μην υπάρχουν διαφωνίες. Ειδικότερα, δύο περιπτώσεις αποτυπώνουν αυτήν την τάση της σύγχρονης Τουρκίας. Η πρώτη, το 2008, αναφέρεται εναντίον του κυβερνώντος κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP), εξαιτίας φερόμενων πράξεων ενάντια στην εγκαθίδρυση του κοσμικού κράτους. Το AKP με μικρή διαφορά απέφυγε τη διάλυση, όταν 6 από τα 11 μέλη του Συνταγματικού Δικαστηρίου ψήφισαν κατά της κίνησης αυτής. Η δεύτερη περίπτωση, ένα χρόνο μετά, το 2009, αναφέρεται στο φιλοκουρδικό κόμμα (DTP) για φερόμενες πράξεις ενάντια στο αδιαίρετο του κράτους. Το DTP διαλύθηκε ενώ σε 37 μέλη του κόμματος, μεταξύ των οποίων δύο μέλη της Βουλής και τέσσερις δήμαρχοι, επιβλήθηκε απαγόρευση συμμετοχής στην πολιτική για πέντε χρόνια.

▪ **Αδύναμη εποπτεία των οικονομικών των κομμάτων**

---

⁵⁶ 7 Human Rights Watch, 2016, 'Turkey: Judges, Prosecutors Unfairly Jailed', 5 August www.hrw.org/news/2016/08/05/turkey-judges-prosecutorsunfairly-jailed

Σε συνδυασμό της διαδεδομένης και προσφιούς ανάμιξης στο πολιτικό σύστημα, είναι εξαιρετικά σημαντικό να διασφαλιστεί ένα καθεστώς εποπτείας τόσο των κομμάτων, όσο και των πηγών οικονομικής ενίσχυσης τους η οποία θα πρέπει να αποτελεί μια διαφανή διαδικασία. Στη σημερινή Τουρκία, αυτού του είδους η επιτήρηση, για διάφορους λόγους είναι είτε εντυπωσιακά απύσχα από την τρέχουσα πολιτική κατάσταση, είτε αρκετά θρυμματισμένη ή/και εύθραυστη για να καταστεί αποτελεσματική. Ακόμα και στην περίπτωση της επιβολής κυρώσεων, είναι αρκετά δύσκολο να αποτραπούν τα κόμματα από την καταστρατήγηση των νόμων.

Αντίθετα με τις χώρες της Ευρώπης, στην Τουρκία δεν υφίσταται ανεξάρτητος οργανισμός ο οποίος να είναι σε θέση να επιβλέπει τις λειτουργίες και τα οικονομικά των κομμάτων. Αντίθετα, το Συνταγματικό Δικαστήριο είναι εξουσιοδοτημένο για τον έλεγχο των λογαριασμών των κομμάτων και το κλείσιμο αυτών.

▪ **Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και κοινωνία υπό απειλή.**

Η απουσία μηχανισμού ελέγχου για τη λογοδοσία και την ανάθεση ευθυνών, οδηγεί όπως είναι φυσικό στην εξωθεσμική παρουσία δρώντων οι οποίοι διαθέτουν και την ικανότητα αλλά και την ελευθερία να τηρούν το πολιτικό σύστημα σε ομηρία. Από αυτήν την άποψη η εικόνα στην Τουρκία είναι θολή. Τόσο η άμεση όσο και η έμμεση πίεση στα ΜΜΕ συμπεριλαμβάνουν τα παρακάτω:

α. Φυσικές επιθέσεις, «βρώμικες» καμπάνιες και δυσφημιστικές αγωγές (ειδικά ενάντια σε όσους δέχονται χρηματοδότηση από το εξωτερικό).

β. Χρήση κυβερνητικών διαφημίσεων για χρηματοδότηση φιλοκυβερνητικών ΜΜΕ.

γ. Χρήση φορολογικών επιθεωρήσεων και άνισης εφαρμογής το νόμου για τον εκφοβισμό των μη κυβερνητικών ΜΜΕ για να μην ασκούν κριτική εναντίον της κυβέρνησης.

δ. Χρήση της αντιπρομοκρατικής νομοθεσίας με σκοπό τη λογοκρισία και τη δίωξη δημοσιογράφων και ακτιβιστών.

Δεν είναι διόλου τυχαίο ότι η Τουρκία, σύμφωνα με το δείκτη «Ελευθερία του Τύπου» του Freedom House's 2019 ⁵⁷ κατέχει μία από τις χειρότερες θέσεις στην κατάταξη (όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 6.1 που ακολουθεί). Τούτο δικαιολογείται επιπρόσθετα και από το γεγονός της φυλάκισης δημοσιογράφων με ψευδείς κατηγορίες σε βάρος τους, περιορισμούς στην υπηρεσία χρήσης του διαδικτύου, περιορισμούς στους

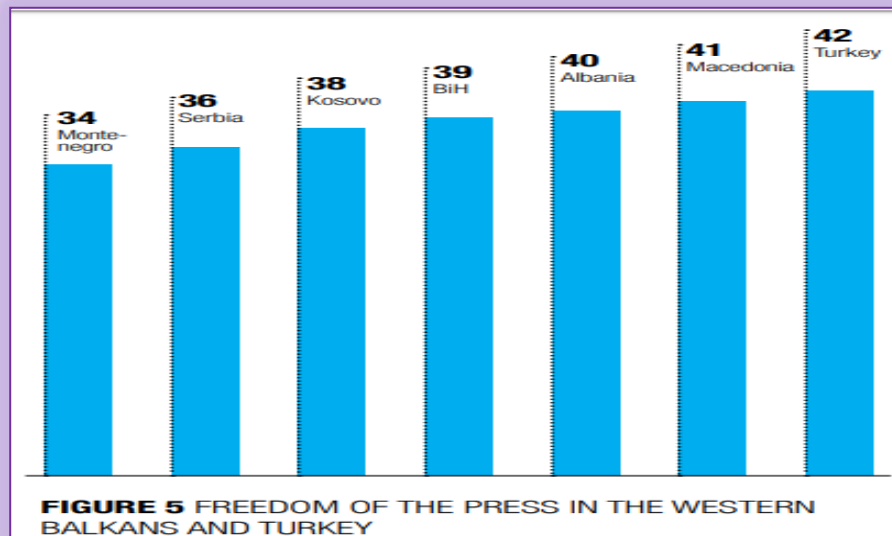
---

⁵⁷Freedom House, 2019, 'Freedom of the Press 2019' <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2019>

ξένους δημοσιογράφους, άσκηση βίας εναντίον προσωπικού και εγκαταστάσεων ΜΜΕ παράλληλα με ξαφνικές αλλαγές στους κανόνες λειτουργίας των ΜΜΕ. Ο τομέας των ΜΜΕ στην Τουρκία χαρακτηρίζεται από σφιχτό κυβερνητικό έλεγχο, εξωτερικές παρεμβάσεις και λογοκρισία, τα οποία υπονομεύουν την ικανότητα των ΜΜΕ να λειτουργούν ανεξάρτητα και αντικειμενικά.

Πίνακας 6.1

Η Ελευθερία του Τύπου στην Τουρκία

▪ Κυβερνητικός έλεγχος και εκφοβισμός

Η κατάσταση στην Τουρκία είναι πραγματικά πολύπλοκη και ίσως ανησυχητική. Υπάρχει σοβαρό ενδιαφέρον γύρω από τον αντιπρομοκρατικό νόμο και τον Τουρκικό Ποινικό Κώδικα, τα οποία επανειλημμένως χρησιμοποιήθηκαν για λογοκρισία και κατηγορίες εναντίον δημοσιογράφων. Η Τουρκία έχει όχι άδικα, χαρακτηριστεί ως ο παγκόσμιος δεσμοφύλακας των δημοσιογράφων, ακολουθούμενη στενά από το Ιράν και την Κίνα. Οι κυβερνητικές ενέργειες καταστολής της ελευθερίας του λόγου ενισχύθηκαν, αφού ακολούθησε το τεράστιο σκάνδαλο διαφθοράς το Δεκέμβριο του 2013, το οποίο εντάθηκε μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου 2016.

Ένας αριθμός δημοσιογράφων κατά το διάστημα από 17 έως 25 Δεκεμβρίου 2013 καταδικάστηκαν. Μέχρι το τέλος του 2015 υπήρχαν 120 υποθέσεις εναντίον 70 δημοσιογράφων οι οποίοι είχαν καλύψει το προαναφερθέν σκάνδαλο. Επίσης, το Δεκέμβριο του 2014, 31 άνθρωποι, μεταξύ των οποίων και δημοσιογράφοι και τηλεοπτικοί παραγωγοί, γνωστοί ως προσκείμενοι στον μουσουλμάνο κληρικό Fethullah Gülen,

προφυλακίστηκαν. Σύμφωνα με την Τουρκική Ένωση δημοσιογράφων, 1.037 δημοσιογράφοι απολύθηκαν μέσα στους πρώτους έξι μήνες του 2014 εξαιτίας της θεματολογίας τους στην παρακολούθηση και κάλυψη των περιπτώσεων διαφθοράς.

▪ **Υφίστανται κοινωνικές διαδηλώσεις παρά την αύξηση της πίεσης απέναντι στην κοινωνία.**

Εξαιτίας της κλιμακούμενης καταστολής της έντασης της κοινωνίας, ο Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV) υποστηρίζει ότι οι Τούρκοι πολίτες έχουν μετατραπεί από υψηλού προφίλ διαμαρτυρόμενοι πολίτες, σε συνεχώς διαμαρτυρούμενοι. Οι διαμαρτυρίες στο Gezi Park το 2013 έδειξαν ότι νέες μορφές κινητοποιήσεων αναδύθηκαν μεταλλάσσοντας τη δυναμική τους. Οι τοπικές γειτονικές συναθροίσεις άρχισαν να δημιουργούνται στην Τουρκία από άκρο σε άκρο ακολουθώντας τις διαμαρτυρίες στο Gezi Park, σταθεροποιώντας την αντίσταση στις γειτονιές και παρέχοντας παραδείγματα για απαίτηση περισσότερης Δημοκρατίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Disandi, Niheer. *Έχει αποτύχει η Δημοκρατία; Ένας βασικός οδηγός για τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Επίκεντρο, 2018.

Inaluk, Halil, και Donald Quataerk. *Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 1999.

Turkish Economic and Social Studies Foundation. «Southeast European Leadership for Development and Integrity.» *Corruption Reports, Public Perceptions*, 2016.

United Nations Office on Drugs and Crime. «United Nations Convention against Corruption.» 2004.

Valeria, Talbot. *The Uncertain Path of the New Turkey*. Milan: Istituto per gli Studi di politica Internazionale, 2015.

Watch, Human Rights. *Turkey: Judges, Prosecutors Unfairly Jailed*. 5 Αυγ 2016.

Αθανάσιος, Φουρτούνας. «Αξιολόγηση και αντιμετώπιση της διαφθοράς στην Τουρκία.» Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Σεπ 2015.

Γεώργιος, Δουδούμης Ε. *Τουρκία η Ανεπιθύμητη*. Αθήνα: Ηρόδοτος, 2012.

Δ, Σκάλκος. «Liberal.» *www.liberal.gr*. 28 Ιαν 2017. <https://www.liberal.gr/αρopsis/i-diafthora-trochopedi-stin-anartuxi/110528> (πρόσβαση Οκτ 12, 2019).

Ε, Ζαφειροπούλου. «Η διαφθορά και η σχέση της με την οικονομική μεγέθυνση, την οικονομική ανάπτυξη και την είσπραξη των φορολογικών εσόδων.» Τρίπολη: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, 2017.

Ζ, Ζολώτας. «Διαφθορά, γραφειοκρατία και πολιτικές συγκρούσεις απωθούν τις ξένες επενδύσεις στην Τουρκία.» *Η Καθημερινή*, 2002.

Κ, Ζοπουνίδης. «Κίνδυνος Χώρας, Διαφθορά και Επενδύσεις.» *Το Βήμα*, 2018.

Μηνάγιας, Χρήστος. *Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας*. Αθήνα: ΤΥΕΣ, 2018.

Ν, Πάζιος. «Η σχέση μεταξύ διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης.» Τρίπολη: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, 2013.

Νεοκλής, Σαρρής. *Πολιτικές Εξελίξεις στην Πρώτη Τουρκική Δημοκρατία*. Αθήνα: Γόρδιος, 2013.

Σαρρής, Νεοκλής.

Σωτήριος, Λίβας Στ. *Όψεις της Τουρκίας*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2017.

Χρήστος, Κατσούλης Ι. *Οι Τούρκοι δια μέσου της Ιστορίας*. Βόλος: Κ&Π Σμπίλιας ΑΕΒΕ, 2011.

Χρυσούλα, Δουλγεράκη. «Διαφθορά και οικονομική ανάπτυξη.» Κόρινθος:
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Οκτ 2017.